

30427

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASAL KATILMA VE KONYA VE ÇEVRESİ ÖRNEK OLAYI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. ORHAN GÖKÇE

HAZIRLAYAN
HÜSEYİN HAKAN AFACAN

KONYA-1994

Y.Ö. T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMU
BONFİDARİYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
BÖLÜM I	2
SİYASAL KATILMA	2
1 SİYASAL KATILMA TANIMLARI	2
1.1 Özbudun'un Siyasal Katılma Tanımı	3
1.2 Nie ve Verba'nın Siyasal Katılma Tanımı	4
1.3 İltis Turan'ın Siyasal Katılma Tanımı	5
1.4 Kalaycıoğlu'nun Siyasal Katılma Tanımı	6
1.5 Lawson'un Siyasal Katılma Tanımı	8
1.6 Esat Çam'ın Siyasal Katılma Tanımı	8
1.7 Bülent Daver'in Siyasal Katılma Tanımı	8
1.8 Tanımların Benzerlik ve Farklılıkları	9
2 SİYASAL KATILMA DÜZEYİ VE BİÇİMLERİ	10
2.1 Siyasal Katılma Düzeyi	10
2.2 Siyasal Katılma Biçimleri	14
3 SİYASAL KATILMANIN KOŞULLARI	16
3.1 Daniel Lerner'in Siyasal Katılma Modeli	17
3.2 Karl Deutsch: Toplumsal Hareketlilik ve Siyasal Katılma	19
3.3 Samuel P. Huntington: Siyasal İstikrar ve Siyasal Katılma	21
3.4 Ergun Özbudun: Toplumsal Hareketlilik ve Siyasal Katılma: Türkiye Örneği	25
3.5 Bir Değerlendirme: Toplumsal Hareketlilik ve Siyasal Katılma	27
3.6 Mikro Çözümler: Siyasal Tutumlar, Toplumsal Özgeçmiş ve Siyasal Katılma	28
4 SİYASAL KATILMA ÜZERİNDE ETKİSİ OLAN FAKTÖRLER	29
4.1 KALAYCIOĞLU'NUN TASNİFİ	30
4.1.1 SİYASAL KAYNAKLAR	30
4.1.1.1 Cinsiyet Roller ve Siyasal Katılma	31
4.1.1.2 Yaş ve Siyasal Katılma	32
4.1.1.3 Kentleşme ve Siyasal Katılma	33
4.1.1.4 Eğitim ve Siyasal Katılma	35
4.1.1.5 Meslek Statüsü ve Siyasal Katılma	36
4.1.1.6 Sosyo-Ekonomik Statü ve Siyasal Katılma	36
4.1.1.7 Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Siyasal Katılma	37
4.1.1.8 Örgüt Üyeliği ve Siyasal Katılma	41
4.1.1.9 Siyasal Kaynaklar ile İlgili Bir Değerlendirme	44
4.1.2 SİYASAL FIRSAT YAPISI	45
4.1.3 SİYASAL GÜDÜ VE SİYASAL KATILMA	46
4.1.3.1 Siyasal Etkinlik ve Siyasal Katılma	46
4.1.3.2 Siyasal İlgil ve Siyasal Katılma	47
4.1.4 BİLİŞİM VE SİYASAL KATILMA	48
4.1.5 GENEL BİR SİYASAL KATILMA MODELİ	48
4.2 DENİZ BAYKAL VE İLTER TURAN'IN TASNİFİ	51
4.2.1 SOSYO-EKONOMİK DEĞİŞKENLER VE SİYASAL KATILMA	51
4.2.1.1 Baykal'ın Sınıflandırması	51
4.2.1.1.1 Gelir ve Siyasal Katılma	51
4.2.1.1.2 Eğitim ve Siyasal Katılma	52
4.2.1.1.3 Meslek ve Siyasal Katılma	54

4.2.1.1.4 Cinsiyet ve Siyasal Katılma	55
4.2.1.1.5 Yerleşme Biçimi ve Siyasal Katılma	57
4.2.1.1.6 Din, Azınlık Durumu, Yaş ve Siyasal Katılma	59
4.2.1.1.7 Bir Değerlendirme	59
4.2.1.2 Turan'ın Sınıflandırması	60
4.2.1.2.1 Siyasal Katılmanın Yoğunluğu	60
4.2.1.2.1.1 Gelir	60
4.2.1.2.1.2 Eğitim	60
4.2.1.2.1.3 Meslek	60
4.2.1.2.1.4 Sosyal Statü ve Siyasal Katılma	61
4.2.1.2.1.5 Yerleşme Birimi ve Siyasal Katılma	61
4.2.1.2.1.6 Cinsiyet ve Siyasal Katılma	61
4.2.1.2.1.7 Yaş ve Siyasal Katılma	62
4.2.1.2.2 Siyasal Katılmanın Yönü	62
4.2.1.2.2.1 Sosyal Sınıf	62
4.2.1.2.2.2 Meslek	62
4.2.1.2.2.3 Eğitim	62
4.2.1.2.2.4 Yerleşme Birimi	63
4.2.1.2.2.5 Cinsiyet	63
4.2.1.2.2.6 Yaş	63
4.2.1.2.2.7 Din ve Etnik Yapı	63
4.2.1.2.2.8 Bölgesel Yapı	64
4.2.1.2.3 Çapraz Baskılar	64
4.2.2 PSİKOLOJİK DEĞİŞKENLER VE SİYASAL KATILMA	65
4.2.2.1 Etklilik Duygusu	65
4.2.2.2 Vatandaşlık Görevi Duygusu	66
4.2.2.3 Empathy	66
4.2.2.4 Sosyal Girişkenlik	67
4.2.2.5 Olumsuz Psikolojik Etkiler	67
4.2.2.6 Bir Değerlendirme	68
4.2.3 SİYASAL DEĞİŞKENLER VE SİYASAL KATILMA	68
4.2.3.1 Baykal'ın Tasnifi	69
4.2.3.1.1 Bireyle İlgili Siyasal Değişkenler	69
4.2.3.1.2 Çevreyle İlgili Siyasal Değişkenler	70
4.2.3.2 Turan'ın Tasnifi	71
4.2.3.2.1 Sistemin Yapısı ile İlgili Siyasal Değişkenler	71
4.2.3.2.2 Sistemin İşleyişi ile İlgili Siyasal Değişkenler	72
5 GENEL BİR DEĞERLENDİRME	72

BÖLÜM II 1 TÜRKİYE'DE SİYASAL KATILMA DAVRANIŞI VE KONYA

VE YÖRESİ ÖRNEK OLAYI	74
1.1 ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL AÇIKLAMA	74
1.1.1 ARAŞTIRMANIN EVRENİ	74
1.1.2 ARAŞTIRMA'NIN YÖNTEMİ	74
1.1.2.1 Kalaycıoğlu'nun Siyasal Katılma Modeli	76
1.2 SİYASAL FIRSAT YAPISI VE TÜRK SİYASAL SİSTEMİ	77
1.3 SİYASAL KATILMA ÖLÇEĞİ	78
1.3.1 Kalaycıoğlu'nun Tarafından Geliştirilen Ölçek Hakkında Genel Açıklamalar	78
1.3.2 Konya ve Yöresinde Yapılan Araştırmalarda Elde Edilen Veriler ile İlgili Açıklamalar ve Siyasal Katılma Ölçeği	79
1.4 SİYASAL KAYNAKLAR VE SİYASAL KATILMA	81
1.4.1 CİNSİYET VE SİYASAL KATILMA	81

1.4.1.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI	81
1.4.1.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE CİNSİYET	81
1.4.1.1.2 SİYASİ TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET	81
1.4.1.1.3 OY KULLANMA VE CİNSİYET	82
1.4.1.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE CİNSİYET	82
1.4.1.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI	83
1.4.1.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET	83
1.4.1.2.2 OY VERME VE CİNSİYET	83
1.4.2 YAŞ VE SİYASAL KATILMA	84
1.4.2.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI	84
1.4.2.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YAŞ	84
1.4.2.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ	85
1.4.2.1.3 OY KULLANMA VE YAŞ	85
1.4.2.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YAŞ	86
1.4.2.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI	86
1.4.2.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ	86
1.4.2.2.2 OY VERME VE YAŞ	87
1.4.3 YERLEŞİM BİRİMİ VE SİYASAL KATILMA	88
1.4.3.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI	88
1.4.3.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YERLEŞİM BİRİMİ	88
1.4.3.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ	88
1.4.3.1.3 OY KULLANMA VE YERLEŞİM BİRİMİ	89
1.4.3.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YERLEŞİM BİRİMİ	89
1.4.3.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI	90
1.4.3.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ	90
1.4.3.2.2 OY VERME VE YERLEŞİM BİRİMİ	90
1.4.4 EĞİTİM VE SİYASAL KATILMA	91
1.4.4.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI	91
1.4.4.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE EĞİTİM	91
1.4.4.1.2 OY KULLANMA VE EĞİTİM	92
1.4.4.1.3 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM	92
1.4.4.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE EĞİTİM	93
1.4.4.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI	93
1.4.4.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM	93
1.4.4.2.2 OY VERME VE EĞİTİM	94
1.4.5 MESLEK VE SİYASAL KATILMA	95
1.4.5.1 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI	95
1.4.5.1.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE MESLEK	95
1.4.5.1.2 OY VERME VE MESLEK	95
1.4.6 GELİR DURUMU VE SİYASAL KATILMA	96
1.4.6.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI	96
1.4.6.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE GELİR DURUMU	96
1.4.6.1.2 SİYASAL TERCİHİNİ BELİRTME VE GELİR DURUMU	96
1.4.6.1.3 OY KULLANMA VE GELİR DURUMU	97
1.4.6.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE GELİR DURUMU	97
1.4.7 KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI İZLEME VE SİYASAL KATILMA	98
1.4.7.1 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI	98
1.4.7.1.1 K.İ.A. İZLEME VE BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA	98
1.4.7.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE K.İ.A. İZLEME	99
1.4.7.1.3 OY VERME VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI İZLEME	99
1.4.7.1.4 SİYASAL PARTİYE ÜYE OLMA VE K.İ.A. İZLEME	100
1.5 SİYASAL GÜDÜLER VE SİYASAL KATILMA	100
1.5.1 SİYASAL İLGİ VE SİYASAL KATILMA	100

1.5.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE SİYASAL İLGİ	100
1.5.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE SİYASAL İLGİ	101
1.5.1.3 OY KULLANMA VE SİYASAL İLGİ	101
1.5.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL İLGİ	102
1.5.2 OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK KABUL ETME VE SİYASAL KATILMA	102
1.5.2.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	102
1.5.2.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	103
1.5.2.3 OY VERME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	103
1.5.2.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	104
1.6 BİLİŞİM VE SİYASAL KATILMA	104
1.6.1 SİYASAL BİLGİ VE SİYASAL KATILMA	104
1.6.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE SİYASAL BİLGİ	104
1.6.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE SİYASAL BİLGİ	105
1.6.1.3 OY VERME VE SİYASAL BİLGİ	105
1.6.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL BİLGİ	106
2 GENEL BİR DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	107
2.1 GENEL BİR DEĞERLENDİRME	107
2.1.1 Siyasal Katılma ve Cinsiyet	107
2.1.2 Siyasal Katılma ve Yaş	107
2.1.3 Siyasal Katılma ve Yerleşim Birimi	108
2.1.4 Siyasal Katılma ve Eğitim	109
2.1.5 Siyasal Katılma ve Meslek	110
2.1.6 Siyasal Katılma ve Gelir Durumu	110
2.1.7 Siyasal Katılma ve Kitle İletişim Araçlarını İzleme	110
2.1.8 Siyasal Katılma ve Siyasal İlgil	111
2.1.9 Siyasal Katılma ve Oy Vermeyi Vatandaşlık Görevi Olarak Kabul Etme	111
2.1.10 Siyasal Katılma ve Siyasal Bilgi	111
2.2 SONUÇ	112
KAYNAKLAR	113
MAKALELER	114
ŞEKİLLER LİSTESİ:	115
TABLolar LİSTESİ:	116
Ek 1: KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI FREKANS TABLOLARI	120
Ek 2: KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI FREKANS TABLOLARI	123

GİRİŞ

Bireyler bir toplum içerisinde yaşamakta ve böylece karşılıklı etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Bu etkileşim sürecinde etkilendikleri gibi kendileri de çevreyi etkilemektedirler. Araştırmamızın konusunu oluşturan *siyasal katılma* bu bireylerin bilinçli ve planlı gerçekleştirdikleri eylemlerden biri ve hatta çevreyi etkileme bakımından en önemlisi sayılabilir.

Bu nedenle çalışmamızda *siyasal katılma* davranışı incelenecektir. Siyasal katılma günümüze kadar siyaset biliminin başlıca konularından birini teşkil etmiş olup, konu bir çok yönlerden incelenmiş bulunmaktadır. Bilimsel tartışmada bir çok görüş birbiriyle rekabet etse de genelde siyasal katılma siyasal bir davranış olarak incelenmektedir.

Çalışmamızın birinci bölümünde siyasal katılma kavramı teorik bir çerçevede incelenecek ve mevcut görüşler ve teoriler özetlenerek sunulacaktır. İkinci bölümde ise, Konya ve Konya ilinin çeşitli ilçe ve köylerinde gerçekleştirilen *Konya Sosyal Yapı Araştırması* ve Konya ve Karaman illerinde 27 Mart 1994 mahalli seçimlerinden önce gerçekleştirilen *Konya ve Karaman Seçim Öncesi Araştırması* çalışmalarından elde edilen veriler, bu teorik çerçevede sunulan faktörler etrafında incelenecektir. İstatistiksel yöntemler kullanılarak yapılan incelemelerde kullanılan değişkenler, birinci bölümde belirtilen siyasal katılma davranışının çeşitli göstergeleri ve bu göstergeler üzerinde etkili olan faktörlerdir.

Bu değişkenler arasındaki ilişkiler incelendikten sonra, Türkiye'de yapılmış olan mevcut araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak illerdeki çalışmalara bir zemin oluşturulmaya çalışılacaktır.

BÖLÜM I

SİYASAL KATILMA

Özbudun, siyasal katılmanın siyasal bilim ve onun bir alt dalı olarak belirttiği siyasal gelişme araştırmalarında en çok kullanılan kavramlardan biri olduğunu söylemektedir. Hatta birçok yazarların, haklı olarak, modern devletin ayırıcı özelliğinin siyasal katılmaya dayanması olduğunu ileri sürdüklerini belirtmektedir.¹ Huntington, modern devleti geleneksel devletten ayıran özelliğin, halkın siyasete katılmasının ve siyasetten etkilenmesinin genişlemesi olduğunu ve siyasal modernleşmenin en önemli yönünün, toplumdaki bütün sosyal grupların siyasete katılmaları ve bu katılmayı örgütlendirecek yeni siyasal kurumların, mesela siyasal partilerin doğmuş olması olduğunu belirtmektedir.² Benzer şekilde Lerner de geleneksel toplum ile modern toplumun ayırıcı özelliğinin siyasal katılma olduğunu ileri sürmektedir.³

Özbudun, siyasal katılmanın siyaset bilimcisini ve kuramcısını çeşitli yönleriyle ilgilendirdiğini söylemektedir: "İlk olarak, konu tasvirici açıdan yani, belli bir toplumda ne ölçüde siyasal katılma olduğu açısından ele alınabilir. İkinci olarak, analitik yönden yani, siyasal katılmanın sebep ve sonuçlarının neler olduğu açısından yaklaşılabilir. Üçüncü olarak, kavram normatif bir tartışmanın konusu olabilir. Gerçekten, yüksek düzeyde siyasal katılma ile siyasal demokrasi arasında bir ilişki olduğu, dolayısıyla siyasal katılmanın gerek birey gerek toplum bakımından yararlı nitelik taşıdığı kanaati yaygındır."⁴

1 SİYASAL KATILMA TANIMLARI

Literatürde siyasal katılma kavramının şimdiye kadar oldukça değişik ve farklı şekillerde tanımlandığı gözlemlenmektedir. Buna rağmen bütün tanımlar ortak bir noktada birleşmektedirler. Bu da siyasal katılmanın eylem olarak kabul edilmesidir.

Araştırmamıza temel oluşturabilecek bir tanım elde etmek amacıyla, mevcut tanımları kısaca gözden geçirmek burada bize en uygun yol olarak gözükmektedir. Bu amaçla aşağıda çeşitli tanımlar

¹ Özbudun, Ergun, Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, s.1

² Huntington, Samuel P., Political Order in Changing Societies, New Haven and London, 1968, s:36,

³ Lerner, Daniel, The Passing of Traditional Society, Glencoe, 1958, s:50-51,

⁴ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.1

tek tek ele alınıp incelenecek ve bu incelemede ise yazarlardan hareket edilecektir.

1.1 Özbudun'un Siyasal Katılma Tanımı

Özbudun, kendisinin sadece devlet hayatı içerisindeki katılma eylemlerini içine alan nispeten dar bir tanımı kabul ettiğini belirtmekte ve siyasal katılmayı yalnız devlet hayatı ile sınırlandırma teorik açıdan tartışılabilir da çok geniş bir tanımın ortaya çıkaracağı büyük araştırma güçlüklerini göz önünde bulundurarak bu sınırlamayı uygun bulduğunu ifade etmekte ve devlet hayatına katılma ile sadece ulusal düzeyde siyasete katılmanın değil, yöresel siyasete katılmanın da kastedildiğini eklemektedir. İkinci olarak, siyasal tutumların ara değişkenler olarak incelenmesinin büyük önem taşıdığını fakat bu tutumların eyleme dönüşmedikleri sürece siyasal katılma olarak nitelendirilemeyeceklerini belirterek, tanımının tutumları değil, yalnız davranışları içine aldığını söylemektedir. Üçüncü olarak, tanımında hukuk dışı katılma eylemlerinin ve başarısız etkilme girişimlerinin dışarıda bırakılmadığını belirtmektedir. Son olarak ise siyasal katılmanın tanımlanmasında en çok tartışılan noktalardan birisinin niyet ve irade sorunu olduğunu ve Weiner⁵, Verba ve Nie⁶ gibi bilim adamlarının irade unsuruna önemle yer verdiklerini fakat Huntington ve Nelson'un iradi (özerk) katılma ile irade dışı (mobilize) katılmanın birbirinden açıkça ayırtedilebilecek kategoriler olmadıklarını ileri sürdüklerini aktarmaktadır. İkinci kısımdaki bilim adamlarına göre, özerk katılma ile irade-dışı katılmayı ayıran nokta ancak keyfi olarak saptanabilir ve üstelik, her ikisinin de siyasal sistem bakımından önemli sonuçları vardır. "Özerk bir aktörün siyasete katıldığını, mobilize bir aktörün ise katılmadığını söylemek, bir savaşa ancak gönüllülerin katılıp zorla askere alınanların katılmadığını söylemeye benzer." Mobilize katılmanın nedenlerinin az gelişmiş ülkelerin siyasal hayatında görülen geleneksel liderler (klan ve kabile reisleri, dinsel liderler, zengin toprak sahipleri)'den kaynaklanan fiili zorlama, zor tehdidi, nüfuz sahibine duyulan bağlılık ve saygı gibi çok çeşitli olabileceğini belirten Özbudun, bir başka nedenin de geleneksel kırsal bölgelerdeki patron-yanaşma ilişkilerinde ve geçiş halindeki toplumların kentlerinde gözlemlenen parti makinelerinde

⁵ Weiner, Myron, *Political Participation: Crisis of the Political Process*, Princeton, 1971, s:159-204, İkt eden: Özbudun, Ergun, a.g.e., s.3

⁶ Verba Sidney ve Nie, Norman H., *Participation In America: Political Democracy and Social Equality*, New York, 1972, s.2-3,

rastlanan, katılma karşılığında elde edilecek maddi çıkarlar olduğunu ifade etmektedir. Bu tip eylemlerin gerçek anlamda siyasal katılma sayılıp sayılmayacağını katılma tanımını yapanın kişisel kanaatine göre değişebileceğini ifade eden Özbudun, bu kanaat ne olursa olsun özerk ve mobilize katılma türlerinin birbirinden ayırdedilmesinin uygun olduğunu ileri sürmektedir.

Yukarıda yapmış olduğu kavram tartışmasından sonra ise Özbudun, siyasal katılmayı "vatandaşların, merkezî veya yöresel devlet organlarının personelini yahut kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarınca tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı, başarılı veya başarısız eylemlere girişmeleri" şeklinde tanımlamaktadır.⁷

1.2 Nie ve Verba'nın Siyasal Katılma Tanımı

Nie ve Verba, benimsedikleri siyasal katılma kavramının diğerleri ile karşılaştırıldığı zaman bazılarında daha geniş, bazılarında ise daha dar olduğunu söylemektedirler. Çeşitli sorunlar karşısında vatandaşların hangi yollardan siyasete katıldıkları ile ilgilendiklerinden dolayı, kullandıkları kavramın geniş olduğunu söylemekte ve siyasal katılmayı sadece oy kullanmak ve kampanya faaliyetinde bulunmak gibi seçimle ilgili eylemlerle sınırlamadıklarını; vatandaşların başvurabilecekleri diğer eylem türlerini de ele alacaklarını açıklamaktadırlar. Diğer taraftan, benimsedikleri siyasal katılma kavramının diğer yönlerden daha dar kapsamlı olduğunu belirtmekte ve bir örnek olarak yalnızca özel kişilerin eylemleriyle ilgilendiklerini, hükümet veya parti görevlileri ve ücret karşılığında çalışan lobiciler gibi üstlendikleri roller gereği siyasete katılanlar üzerine eğilmediklerini belirtmektedirler.

Ayrıca, ya görevlilerin seçimi ya da görevlilerin yaptıkları tercihleri biçimlendirmek yoluyla hükümeti etkilemeyi amaçlayan eylemler üzerinde durduklarını; vatandaşların daha çok hükümetlerini desteklediklerini göstermek için giriştikleri "törenselle" veya destek amaçlı katılcı eylemleri çözüm dışı bıraktıklarını da ifade etmektedirler. Bunun nedenini de vatandaşların hükümeti desteklemek amacıyla harekete geçirilmelerinin yaygın olduğu çağımızda, *törenselle katılmanın* diğer katılma türlerinden ayırdedilmesinin özel bir önem arzemesi olarak açıklamaktadırlar.

⁷ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.1-4

Çoğu gelişmekte olan ÷lkelerde katılma deyiminden destek amaçlı katılmanın anlaşılmakta olduğunu Weiner, Townsend ve Nettle'e dayanarak söylemektedirler. İlgili duydukları katılma türüne *demokratik katılma* adını vermenin daha uygun olacağını söyledikten sonra bunun *törensel katılmanın* aksi yönünde işlediğini açıklamaktadırlar. Demokratik katılmanın, etkinin yığınlardan kaynaklanarak yukarıya doğru akımını öngördüğünü açıklamakta ve demokratik katılmada vatandaşların önceden belirlenmiş bir ulusal çıkarı desteklemedikleri, aksine ulusal çıkar ya da çıkarların belirlenmesinin demokratik katılma süreci sonunda gerçekleştiğini ileri sürmektedirler.

Katılımcı eylemlerle ilgilenmelerinden dolayı da konuyu daralttıklarını ve katılma tanımlarında katılmaya ilişkin tutumların yer almadığını çünkü psikolojik eğilimlerden daha çok vatandaşların hükümeti etkileme çabaları sırasında girdikleri davranışlarla ilgilendiklerini belirtmektedirler. Daha sonra, ilgilerini hükümete yönelik katılma ile sınırladıklarını ve hükümeti etkilemeye dönük olanların dışında kalan katılma davranışlarını betimleme ve açıklama çabasına girmediklerini söylemektedirler. Son olarak da, sistem içinde yer alan ve hükümeti etkilemekte meşru kabul edilen eylemlerle ilgilendiklerini ve siyasal katılma kavramını bununla sınırladıklarını söylemektedirler. Bu sınırlamanın, yasal olmayan eylemlerin incelenmek için önemsiz olduklarını kabul ettikleri anlamına gelmediğini de vurgulamakta fakat bu tür eylemlerin ayrı bir inceleme konusu olduğunu düşündüklerini ifade etmektedirler.

Siyasal katılma konusunda çizdikleri bu sınırlamalardan sonra, net bir tanım vermemekte ve sadece, çağdaş demokratik toplumlardaki siyasal katılma olayını incelemekle araştırmalarını sınırlandırdıklarını açıklamaktadırlar.⁸

1.3 İter Turan'ın Siyasal Katılma Tanımı

Turan, Verba, Nie ve Kim'in "hükümetin çeşitli kademelerinde görev alanların seçimi ve bunların izleyeceği siyasaları etkilemek amacıyla girdikleri faaliyetler"⁹ şeklindeki siyasal katılma tanımının çözümleme birimi olarak eylemi alması ve bunlar arasında da yalnız

⁸ Nie, N. H., Verba, S. ve Converse, Philip E., *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışları*, Çevirenler: Turan, İter ve Karamustafaoğlu, Tunçer, Ankara, 1989, s. 2-4

⁹ Verba Sidney, Nie, Norman H. ve Kim, Jae-on, *The Modes of Democratic Participation: A Cross-National Comparison*, Beverly Hills, 1971, s. 9, İkt eden: Turan, İter, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul, 1976, s. 69

amaçsal(instrumental) olanları vurgulamasının, tanımın gözlemsel araştırmalarda kullanılmasını çekici kılıyorsa da iki konuda yetersiz kaldığını açıklamaktadır. Birincisi, kişinin siyasetle ilgi derecesi, kendini siyasal bakımdan etkin hissetmesi, çevresindeki insanlara güvenmesi gibi katılma ile çok yakından ilgili olguları (psikolojik etkenler) kapsamamaktadır. İkincisi ise, belirgin bir amaca yönelmemiş, belki daha çok sembolik katılma türlerini ihmal etmektedir. Turan kendi önerisini ise şu şekilde açıklamaktadır: "Siyasal katılma tanımına kişilerin siyasal ilgi, bilgi ve tutumlarını ekleyecek olarak, siyaset olgusunu anlamamız açısından daha elverişli bir yaklaşıma erişmiş oluruz".¹⁰

1.4 Kalaycıoğlu'nun Siyasal Katılma Tanımı

Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyasal Katılma" adlı kitabında, siyasal katılmanın bir siyasal eylem olarak kabul edildiğini yani başka bir ifadeyle, kişinin siyasal yaşamda yer alma ve oynama eğilimleri ve tutumlarının siyasal katılma olarak ele alınmayıp onun kaynakları arasında ele alınacağını ifade etmektedir. İkinci olarak, siyasal katılmanın bir toplumun üyesi ile o toplumdaki siyasal otorite arasındaki bir bağ olarak ele alınacağını ve bu bağın herhangi bir bağ olmayıp, kişinin siyasal otoritenin karar ve oluşumunu etkilemeye yönelik ve kişiden kaynaklanan eylemlerden oluşan bir ilişki olarak anlaşılması gerektiğini belirtmektedir. Üçüncü olarak, siyasal katılmanın kişinin otonom karar ve tercihlerinin siyasal otorite üzerine etkisinden oluşan bir ilişki olduğunu ve çalışmasında siyasal katılmanın kişinin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda siyasal karar mevkilerine gelecek olanları veya bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetler olarak ele alındığını söylemektedir. Sonuçta şöyle bir tanım yapmaktadır: "Amacı siyasal karar alma mekanizmasını etkilemek olan, otonom olarak bir yöntemi benimseyip bunu uygulayan herkes siyasal katılma eyleminde bulunmaktadır."¹¹

Kalaycıoğlu, "Çağdaş Siyasal Bilim" adlı eserinde ise "siyasal katılma"nın, bireyin siyasal sistem içinde oynadığı rol çerçevesinde incelenen bir konu olduğunu belirtmekte ve Almond ve Verba'nın tanımından hareketle siyasal katılmayı şu şekilde tanımlamaktadır:

¹⁰ Turan, İter, a.g.e., s.69

¹¹ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s.10

"Birtakım değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanmış olan birey siyasal sistem içinde, belirli bir yaştan itibaren rol oynamaya başlayacaktır. Onun oynayacağı siyasal rolün sınırları veya ondan siyasal topluluğun bir üyesi olarak beklenenler ve bu bağlamdaki yükümlülükleri siyasal kültür ve siyasal yapı tarafından belirlenecektir. Kulluk kültürünün egemen olduğu, patrimonyal bir siyasal yapıda bireyden, siyasal bir topluluğun üyesi olarak, yerine getirmesi beklenenler çok sınırlı olarak kalırken, vatandaşlık kültürünün (katılımcı kültür) yerleşmiş olduğu modern bir yapıda bireyin siyasal yaşam içinde sahip olduğu rolün içerdiği beklenti ve yükümlülükler hem daha geniş kapsamlı hem de daha fazla çeşit içeren bir nitelikte olacaktır.¹² Bu sınırlar içerisinde sahip olduğu tutum ve beklentiler bireye siyasal sistem içinde yön veren etkenler olmaktadır.

Bireyler, otoritelerin almış oldukları siyasal (politik) kararları, emirler, tüzükler, yasalar vb. biçimlerde görüntülenen kararları etkileyebilmek üzere davranışlarda bulunmaya başladıkları andan itibaren siyasal yaşamda oluşan faaliyetlere katılmaya başlamış olmaktadır. Kısacası siyasal katılma olarak adlandırdığı bu olayı, buradaki ele alış biçimi itibariyle birkaç özellik atfederek tanımlamaktadır.¹³

Diğer bir açıdan bakıldığı zaman, siyasal katılmanın siyasal sistem içindeki temel ilişkilerden birini oluşturduğunu söyleyen Kalaycıoğlu, bu ilişkinin bir ucunda siyasal topluluğun üyesi olan bireyin, diğer bir ucunda ise siyasal kararları alan otoriteler bulunduğunu belirtmektedir. Bu ilişkinin bir özelliğinin bireyden kaynaklanması olduğunu ekleyen Kalaycıoğlu, siyasal katılma olarak görülebilecek bir davranışın siyasal topluluk üyesi olan birey tarafından tasarlanmış bir eylem olması gerektiğini söylemektedir.

Kalaycıoğlu, bazı siyasal davranışların siyasal katılmayı andırmasına rağmen yukarıda sayılan koşulların bir veya birkaçına uymamasından dolayı siyasal katılma oluşturmadığını da söylemektedir. Chicago veya Jersey City belediye seçimlerinde, Güney Doğu Anadolu'daki veya Lübnan'daki genel ve yerel seçimlerde ve bunun gibi birçok örnekte oy kullanan seçmenlerin önemli bir kısmının davranışlarının kendi tasarımlarının bir uzantısı

¹² Almond, Gabriel A. ve Verba, Sidney, The Civic Culture, Princeton, s.17-19 İkt. eden: Kalaycıoğlu Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, İstanbul, 1984, s.199

¹³ Kalaycıoğlu, Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, s.199-200

olmadığının görüldüğünü belirten Kalaycıoğlu, bu kişilerin kime oy verecekleri konusunda hiçbir bireysel tercihe sahip olmadıkları, yalnızca kendilerine bildirilen doğrultuda oy kullanmakta olduklarının görüldüğünü söylemektedir. Bu tür davranışları siyasal katılmadan ayırabilmek amacıyla *uyarılmış siyasal katılma (mobilized political participation)* adı verilmektedir. Burada siyasal topluluk üyesi olan bireyle otoriteler arasındaki ilişkinin görünüşte var olan bir ilişki olduğunu, uyarılmış siyasal katılmanın siyasal davranışta bulunan bireyle, bu davranışı tasarlayan farklı kimseler olmasından kaynaklandığını açıklamaktadır.¹⁴

1.5 Lawson'un Siyasal Katılma Tanımı

Kay Lawson, siyasal katılma konusunda ilk olarak bireyin siyasal ortamdaki davranışlarını etkileyen güdüler, ikinci olarak yaptıkları davranışları ve üçüncü olarak da bu davranışları destekleme, sınırlandırma ve bastırma şeklinde etkileyen siyasal yapıları incelemek gerektiğini belirtmektedir.¹⁵

1.6 Esat Çam'ın Siyasal Katılma Tanımı

Esat Çam, dar anlamıyla siyasal katılmanın, siyasal sistem içinde yurttaşların doğrudan ya da dolaylı bir biçimde yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaçlayan eylemlerin bir bütünü olarak tanımlanabileceğini belirtmiş ve B.Badle'nin, M.Weiner'in tanımını benimseyerek "merkezli veya yöresel devlet organlarının her düzeyinde politikaların seçimi ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasal yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü ya da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarı ya da başarısızlıkla son bulan tüm iradi eylemlerdir" şeklinde siyasal katılmanın sınırlarını belirlediğini eklemiştir.¹⁶

1.7 Bülent Daver'in Siyasal Katılma Tanımı

Daver, siyasal katılmanın, bireyin (vatandaşın) siyasal sistem karşısındaki durumunu, tutumunu ve davranışlarını gösteren bir kavram olduğunu belirterek geniş kapsamlı bir tanım yapmakta ve insanların, genellikle az da olsa siyasal hayata katıldıklarını eklemektedir.¹⁷

¹⁴ Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, s.200-201

¹⁵ Lawson, Kay, *The Human Polity*, Boston, 1985, s.203-204

¹⁶ Çam, Esat, *Siyaset Bilimi*, İstanbul, 1984, s.283

¹⁷ Daver, Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara, 1972, s.203

1.8 Tanımların Benzerlik ve Farklılıkları

Buraya kadar literatürde kabul gören tanımlar ana hatlarıyla tanıtılmaya çalışıldı. Bu süreçte tanımlar arasında bazı açılardan benzerlik ve farklılıklar olduğunu görmek mümkündür. Bu nedenle aşağıda bu benzerlik ve farklılıklar maddeler halinde kısaca özetlenerek sıralanacaktır:

1-Siyasal katılma sadece devlet hayatı içinde mi yoksa hem devlet hayatı içinde hem de devlet hayatı dışındaki alanlardaki iktidar ilişkilerini kapsayacak biçimde mi kullanılmalıdır?¹⁸ Başka bir ifadeyle sadece hükümete yönelik katılmayı ele alıp, hükümeti etkilemeye dönük olanların dışında kalan katılma davranışlarını ele almamak veya bu davranışları da inceleme çabasına girmek.¹⁹

2-Katılmacı eylemlerle ilgilenip, sadece siyasi davranışlar mı ele alınmalıdır, yoksa siyasi yönelim ve tutumlar gibi psikolojik eğilimler de dahil edilerek mi kavram tartışılmalıdır?

3-Siyasal davranışların sadece sistem içinde yer alan ve hükümeti etkilemekte meşru kabul edilen nitelikteki eylemleri mi ele alınmalı, yoksa bunların dışında kalan hukuka aykırı eylemler, istenilen sonucu sağlamayan başarısız etkileme girişimleri de incelemeye dahil edilmeli midir?²⁰

4-Vatandaşların sadece oy verme ve kampanya faaliyetlerine katılma gibi seçimle ilgili katılma eylemleri mi ele alınmalı, yoksa bunun dışındaki farklı yollar, mesela seçim arası dönemlerde hükümetlerin kararlarını etkilemek, de siyasi katılma davranışına dahil edilmeli midir?

5-Yalnızca özel kişilerin eylemleriyle mi ilgilenilmeli, yoksa hükümet veya parti görevlileri ve ücret karşılığında çalışan lobiciler gibi üstlendikleri roller gereği siyasete katılanların davranışları da inceleme alanına dahil edilmeli midir?

6-Görevlilerin seçimi ya da görevlilerin yaptıkları tercihleri biçimlendirmek yoluyla hükümeti etkilemeyi amaçlayan eylemler

¹⁸ Özbudun, Ergun, a.g.e., s. 2

¹⁹ Nie, N. H., Verba, S. ve Converse, Philip, E., a.g.e., s. 3

²⁰ Nie, N. H., Verba, S. ve Converse, Philip, E., a.g.e., s. 3 ve Özbudun, Ergun, a.g.e., s. 2

üzerinde mi durulmalı, yoksa vatandaşların daha çok hükümetlerini desteklediklerini göstermek için giriştikleri "törenselleştirme" veya destek amaçlı katılımcı eylemler de incelemeye alınmalı mıdır?²¹

7-İrade dışı katılma eylemleri yani siyasal mobilizasyon inceleme dışında bırakılmalı mı, yoksa özerk ve irade dışı eylemler ayırım gözetmeden mi incelenmelidir?²²

2 SİYASAL KATILMA DÜZEYİ VE BİÇİMLERİ

2.1 Siyasal Katılma Düzeyi

Siyasal katılmanın kendini değişik yoğunluk seviyelerinde gösterebilmekte olduğunu belirten Baykal, Robert A. Dahl'ın sıralamasını sunmaktadır: 1-Merak, 2-İlgil, 3-Bilgi, 4-Eylem.²³ Bu boyutların birbirinden ayrı olarak görülebileceğini ve bu durumda her boyut için değişik siyasal katılmadan söz edilebileceğini ifade eden Baykal, yapılan araştırmalar sonrasında durumun böyle olmadığını, bu boyutların birbirine yakından bağlı olduklarının ve bunları siyasal katılmanın değişik görüşleri olarak kabul etmek gerektiğinin ortaya çıktığını söylemektedir. Sonuçta, siyasal katılmanın dört ayrı boyutu olduğunu ve bunların siyasal hayata farklı seviyelerde katılma anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Çünkü belli bir seviyede siyasal katılma aynı zamanda belli bir yoğunlukta merak, ilgil, bilgi ve eylem gerektirmektedir. Baykal, bu durumda da siyasal katılmanın çeşitli seviyelerinin nasıl belirleneceği problemi ile karşı karşıya kalındığını ve siyasal konulara herkesin aynı ilgil ve önemi vermemesinden dolayı günlük hayatta böyle bir ayırma dayanak sağlayacak bir farklılaşmanın bulunduğunu belirtmektedir. Daha sonra, bu şekildeki bir ayırimda göz önünde bulundurulması gereken yollardan birinin seçimlere katılıp katılmama olduğunu, bunun geniş kabul görmüş, kesin ve kullanışlı bir çare olmakla birlikte bu yolla, kaba bir ikili ayırımın ötesinde ayrıntılı bir şekilde siyasal katılma seviyelerini elde etmenin mümkün olmadığını ve her siyasal sistem için anlam taşıyan siyasal faaliyet çeşitlerinin tesbiti ve bunların ifade ettikleri siyasal yoğunluğa göre sıralanması gerektiğini ayrıca aynı faaliyet

²¹ Nie, N. H., Verba, S. ve Converse, Phillip, E., a.g.e., s. 2-3

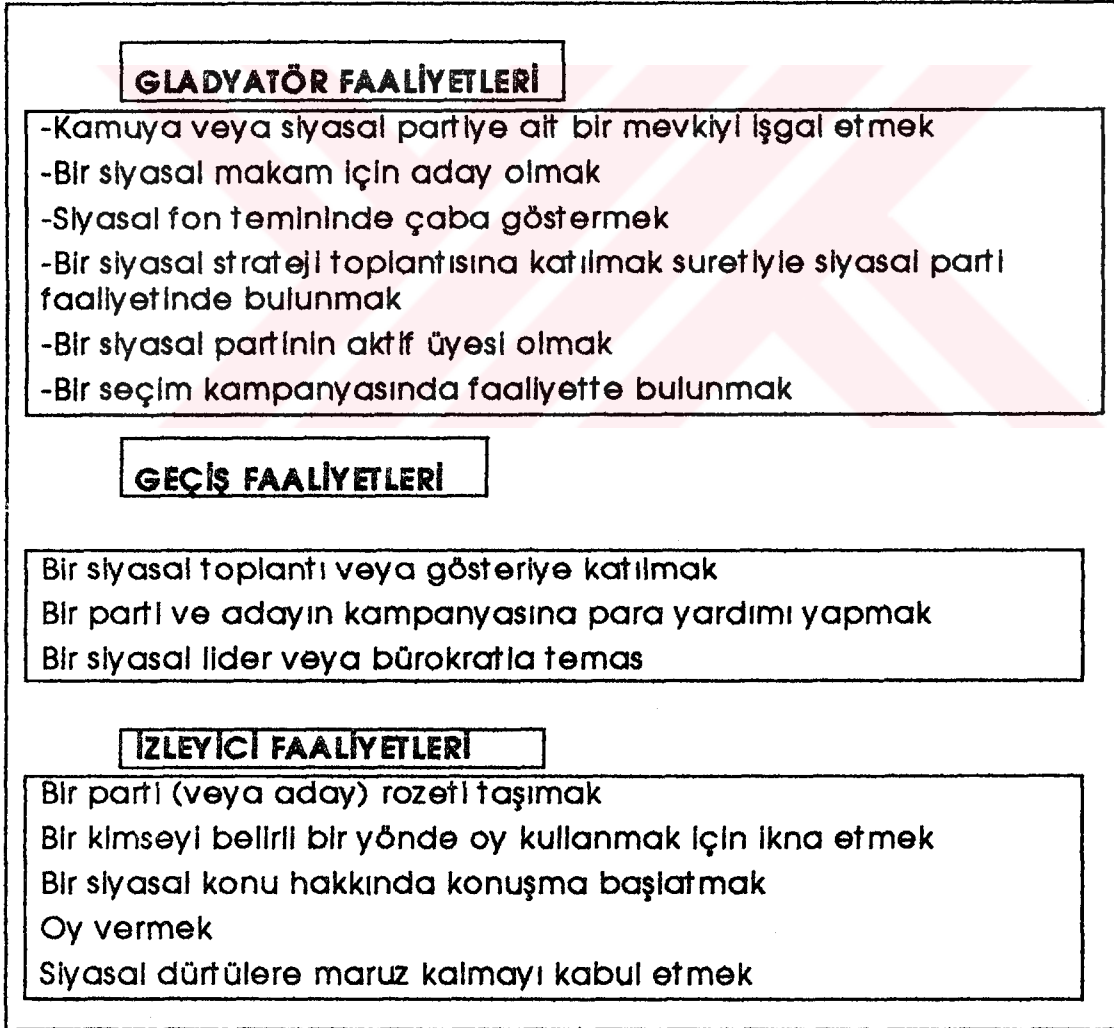
²² Özbudun, Ergun, a.g.e., s. 3

²³ Dahl, Robert A., Modern Political Analysis, New Jersey, 1963, s: 56-57, İkt eden: Baykal, Deniz, Siyasal Katılma, Ankara, 1970, s.31

tiplerinin farklı sistemlerde farklı anlamlar ifade etmesinin veya farklı yoğunluklar taşımasının mümkün olduğunu söylemektedir.²⁴

Kalaycıoğlu, siyasal katılmanın ortaya çıkış biçimleri konusunda yapılacak bir sınıflandırmada akla gelebilecek en kolay olan ölçütün eylemin kolaylığı veya zorluğu olduğunu ve siyasal katılmayı oluşturan çeşitli siyasal eylemlerin çeşitli zorluk derecesine göre sıralandırıldığında siyasal katılma olayını inceleyebilmenin mümkün olabileceğini belirtmektedir. Bu tür bir sınıflandırmayı ilk kez ayrıntılı bir şekilde geliştirip öneren Lester Milbrath, en kolay eylemlere izleyici faaliyetleri (spectator activities), daha zor eylemlere geçiş faaliyetleri (transitional activities) ve en zor eylemlere de gladyatör faaliyetleri (gladiatorial activities) adını vermiştir.²⁵

Şekil 1.1: Siyasal Katılma Göstergeleri

²⁴ Baykal, Deniz, a. g. e., s.31-32

²⁵ Milbrath, W. Lester ve Goel, M. L., Political Participation, Chicago, 1977, s.18-21

Milbrath'ın sınıflandırmasında dikkat edilecek bir hususun zor olan eylemi yapan bir bireyin daha kolay olan eylemde bulunması ihtimalinin çok yüksek olacağı olduğunu Kalaycıoğlu belirtmektedir.²⁶

Baykal da yukarıdaki sınıflandırmanın bir benzeri olarak, bütün ülkelerde oy vermenin üzerindeki siyasal katılımın şu şekilde sınıflandırılmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir:

- 1-Siyasal olayları izleme;
- 2-Siyasal olaylar hakkında tavır alma
- 3-Siyasal olayların içine karışma.

İzleme faaliyetlerinin ortak niteliği ağırlığın siyasal hayattan haberdar olmaya yönelmiş olmasıdır. Bu faaliyetlere katılan kimsenin siyasal bir tercihinin olması gayet tabiidir fakat, bu kategoride siyasete katılan kimsenin amacı siyasal tercihini yaymak değil siyasal olaylardan haberdar olmaktır.

Siyasal olaylar hakkında tavır takınmak, "izleme"den daha yoğun bir siyasal faaliyetin ifadesidir. Burada belli siyasal alternatiflerin yanında ya da karşısında tutum almak söz konusudur. Bu, kitle haberleşme vasıtaları ile yapılabileceği gibi özel temaslar yoluyla da yapılabilir. Birinci yolla yapılması durumunda iletilmek istenen mesajın etkenliği daha artacaktır. Fakat bu, o yola başvuran kimsenin siyasal katılma seviyesinin yüksekliği anlamına gelmemektedir. Bu kategoride yer alan kimselerin özelliği, siyasal olayları izlemekle yetinmeyip, onlar hakkında tavır takınarak bunu açıklamak ihtiyacını hissetmeleri fakat siyasal olaylar oluşturmaya kalkışmamaları olmaktadır.

Bu gruplandırma içinde siyasal katılımın en ileri şekil, olayların içine karışarak yapılanıdır. Burada artık siyasal olayları dışarıdan izlemek ya da kendi kontrolü dışında gelişen siyasal olaylar karşısında tavır takınmak değil, bizzat siyasal olaylar içinde yer almak söz konusudur.

Bu tasnif sisteminin insanların dış hareketlerine bakılarak yapıldığını ve bu hareketleri birbirine bağlayan psikolojik bir bağın mevcudiyetinin var sayıldığını ifade eden Baykal, ayrı ayrı bu hareketlerin her birinin o psikolojik bağ üzerinde bulunduğunu ve bu hareketlerin tesadüflü sıralamasının düşünölemeyeceğini söylemektedir.

²⁶ Kalaycıoğlu, Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, s.202-203

Ayrıca, kullanılan sıralamadaki hareketler arasında *cumulative* bir ilişkinin olduğunu ve bir kategoride yer alan hareketlere girilen bir kimsenin, ondan önceki kategoriye alt hareketlerin gerektirdiği psikolojik angajmandan daha fazlasını gösterdiği için o hareketleri de yapmış sayılacağını belirtmektedir. Böylece siyasal katılmanın doğrusal ve *cumulative* niteliğinin tesbit edildiğini söylemektedir²⁷

Kalaycıoğlu ise aynı siyasal sistem içinde dahi bir eylemin zor mu yoksa kolay mı olduğunun bireyin içinde yaşadığı topluluktan topluluğa değişmesinden ve eylemlerin zorluk ve kolaylığının zamana ve mekana göre değişmesinden dolayı, siyasal katılma biçimlerini eylemlerin zorluk veya kolaylıklarına göre sıralamanın siyasal katılma konusundaki temel soruna çözüm getirmediğini belirtmektedir. Sonuçta, bu nedenlerden dolayı Milbrath'ın, yukarıda sunduğumuz, önerisinin ilginç olmakla birlikte rağbet görmediğini eklemektedir.²⁸

Siyasal katılma düzeylerini açıklamakta Verba ve Nie'nin sıralaması ise şu şekildedir: 1)Siyasal sürece hiç katılmayanlar, 2)Sadece oy kullananlar, 3)Kişisel sınırlı katılmacılar, 4)Topluluk düzeyinde katılanlar, 5)Kampanyacılar, 6)Sıralanan faaliyetlere ek olarak siyasal partilerde görev alanlar.²⁹

Turan bu sıralamayı almakla birlikte bu tasnifin A.B.D. için anlamlı olmasına rağmen, evrensel geçerliliğinin olmadığını belirtmektedir. Buna neden olarak da özellikle gelişmekte olan ülkelerde sadece oy kullananların iki farklı gruptan oluştuğunun önerildiğini ve ilk grubun *otonom* olarak (kendil isteğiyle) oy kullandığını ve ikinci grubun ise oy kullanma kararına başkalarının baskı veya telkinleriyle ulaştığını belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle, her oy kullanmanın aynı anlamı taşımadığını ve hatta uyarılmış oy kullanmaktan *otonom* oy kullanmaya geçişin, siyasal modernleşmenin ilginç bir göstergesi olabileceğini iddia etmektedir. Sonuçta, katılma düzeylerini evrensel bir sınıflamaya gayret etmenin verimli bir karşılaştırma çerçevesi elde etmeye yarayabileceğini ve oylamaya katılma oranlarına göre daha eksiksiz bir ölçütün geliştirilmesi halinde, yeni açıklama ve tahmin gücü kazanılmış olacağını öne sürmektedir.³⁰

²⁷ Baykal, Deniz, a.g.e., s.32-33

²⁸ Kalaycıoğlu, Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, s.204

²⁹ Verba Sidney ve Nie, Norman H., Participation In America: Political Democracy and Social Equality, New York, 1972, s. 82-95

³⁰ Turan, İtler, a.g.e., s.74-75

2.2 Siyasal Katılma Biçimleri

Siyasal eylemi bir diğer sınıflandırmanın da, söz konusu siyasal eylemi olağan (conventional) siyasal katılma, protesto davranışı ve baskıcı eylem olarak üçe ayırmak yoluyla Samuel Barnes ve Max Kaase³¹ tarafından yapıldığını belirten Kalaycıoğlu, temelde bu ayrımın yalnızca iki eylem biçimini içerdiğini açıklamaktadır: Olağan siyasal katılma seçim süreciyle siyasal rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun olan eylemlerden oluşmaktadır. Olağandışı siyasal katılma ise bireyin siyasal amaçlarına erişmek için fiziksel kuvvet (şiddet) kullanmasıyla ve bu amaçla, özellikle siyasal rejimin kural ve normlarına karşı çıkmak suretiyle giriştiği faaliyetlerden oluşur. Bu tür faaliyetlere birey siyasal rejim veya otoriteleri protesto etmek için girişebileceği gibi, onların yönetimini güçlendirmek üzere bir yürüyüşü engellemek, bir gösteriyi dağıtmak veya bir grevi sona erdirmek için de başvurabilir ki bu tür eylemleri Barnes ve Kaase "baskı" (repression) eylemi olarak adlandırmaktadır. Bu durumda olağandışı siyasal katılma protesto davranışı ve baskı davranışı olarak ikiye ayrılabilir.

Şekil 1.2: Siyasal Katılma Biçimleri

a) Kullanılan yöntemler itibarıyla siyasal katılma biçimleri:

- Olağan Katılma: Seçim sürecinde yasal ve meşru çerçevede katılma
- Olağandışı Katılma: Fiziksel kuvvet kullanarak, gerekirse yasal ve meşru çerçeve dışına çıkarak katılma:
 - Protesto Davranışı
 - Baskı Davranışı

b) Gerçekleştirilmek istenen amaca göre siyasal katılma biçimleri:

- Baskı davranışı: Siyasal rejim ve otoritelere muflak bağlılık
- Olağan davranış: Siyasal rejim ve otoriteleri desteklemek
- Protesto davranışı: Siyasal rejim ve otoriteleri değişime zorlama

c) Toplumsal değişme yaratma amacı itibarıyla siyasal katılma:

- Baskı eylemleri: Toplumsal durağanlık ve Denetim
- Olağan katılma: Toplumsal Değişim yaratma (Sınırlı ve/veya yavaş)
- Protesto eylemleri: Toplumsal Değişim yaratma (Radikal ve/veya hızlı)

³¹ Barnes, Samuel ve Kaase, Max, *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*, Beverly Hills, 1979, s:42, İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, s.204

Kalaycıoğlu, çeşitli ölçütlere göre farklı anlamlar içerebilecek sınıflandırmalar ve siyasal eylem türlerinin kullanımının sorunsuz olmayacağını, ancak şu anda siyasal katılma biçimlerini inceleyebilmemiz açısından varılabilen noktanın bu olduğunu, ama yine de siyasal eylemi inceleme biçiminin yalnızca bundan ibaret olduğunu söyleyebilmenin mümkün olmadığını söylemektedir.

Daha sonra ise, siyasal katılma konusundaki diğer bir yaklaşımın, siyasal katılmayı yukarıdaki şekilde tanımlayıp, daha sonra siyasal katılmayı oluşturan eylem biçimlerini de, araştırmanın yürütüldüğü toplumsal-kültürel bağlamlardan derlenmiş göstergelerin matematiksel-istatistiksel yöntemler yardımıyla görgül sınıflandırmasını oluşturarak saptamayı amaçlayan yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımla siyasal katılmayı ilk kez sınıflandırma çabası Sidney Verba, Norman H. Nie ve Jae-on Kim tarafından Avusturya, Hindistan, Japonya, Hollanda, Nijerya, ABD ve Yugoslavya'dan oluşan yedi siyasal sistem üzerinde yapmış oldukları bir araştırmada "oy kullanma", "seçim kampanyasında faaliyette bulunma" ve "kişisel sorunlarıyla ilgili olarak bireyin bürokratlarla temas etmesi" boyutlarının bileşiminin siyasal katılmayı oluşturduğunu gözlemlemişlerdir.³² Buna benzer olarak, Türkiye, Kore ve Kenya'da Ersin Kalaycıoğlu ve İlter Turan'ın yapmış oldukları bir araştırmada³³ siyasal katılmanın oy verme, seçim kampanyası faaliyetinde bulunma, yakın çevresindekilerle siyasal konularda çözüm arayıcı tartışmalarda bulunma ve aynı konularda bürokratlarla temas faaliyetlerinin oluşturduğu üç boyut etrafında özetlenebileceği gözlemlenmiştir.

Olağan siyasal katılmayı inceleme kolaylığının, onun siyasal katılmanın odağı olarak ele alınması ve incelenmesini kolaylaştırdığını ifade eden Kalaycıoğlu, eldeki verilerin yetersizliğinin siyasal katılma konusunda geliştirilen hipotezlerin büyük ölçüde oy kullanma oranlarını içeren istatistiklerin yardımıyla sınanmasına yol açtığını söylemektedir.³⁴

³² Verba, Sidney, Nie, Norman H. ve Kim, Jae-on, *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*, New York, 1978, s:51-59, İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, s.207

³³ Kalaycıoğlu, Ersin ve Turan, İlter, "Measuring Political Participation: A Cross Cultural Application", *Comparative Political Studies*, 14, No:1, Nisan 1981, s:128-133

³⁴ Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, s.204-208

Turan ise, siyasal katılma biçimleri konusunda Almond'un³⁵ alışlagelmiş ve olağandışı başlıkları altında topladığı tasnifini almış ve bu çerçevede siyasal katılma biçimlerini incelemiştir.³⁶

3 SİYASAL KATILMANIN KOŞULLARI

Kalaycıoğlu, siyasal katılmanın ortaya çıkabilmesi için bireyin siyasal otoritelerin kararlarıyla veya genel olarak hükümet faaliyetleri ile kendi yaşantısı ile bir bağ bir ilinti olduğunu düşünmesi gerektiğini belirterek, bir örnekle bunu açıklamaktadır:

"Bir köylünün tarlasına ekmiş olduğu ekinin tamamen sararıp solduğunu ve ciddi bir zararla karşılaştığını düşünelim. Bu durumu köylünün çeşitli biçimlerde yorumlayabileceğini düşünebiliriz. Köylünün yapacağı birkaç yorum, kendisinin doğru yoldan ayrıldığı için Allah'ın kendisini cezalandırdığı; konu komşunun kendisini çekemediği için onların nazırlarının değdiği; yeterince su veremediği, zamanında gübre atmadığı veya toprağı yeterince derinden süremediği için toprağın besleyici gücünün kalmadığı; bozuk tohum aldığı veya tohumu ilaçlamadan ektiği için bu felaketle karşı karşıya kaldığı olabilir. Bu yorumların sayısı artırılabilir gibi, örnekteki köylünün söz konusu yorumlardan birkaçını bir arada yaptığının da düşünülebilir." Bu örnekteki ilk iki yorumla son iki yorum arasındaki ayırıcı özellik ilk iki yorumda bireyin doğal bir olgunun kökenini metafizik ve/veya mistik bir özellikte araması; son iki yorumda ise içinde yaşadığı fiziksel çevrede olan olayların kökeninde aynı fiziksel çevreye ait olan başka olay veya olguların yattığını düşünmesindedir. İlk iki yorumda birey başına gelenlerin, tamamen kendi denetimli dışında, hiçbir biçimde değiştiremeyeceği bazı güçlerin etkisi altında oluşan bir olayın sonucu olduğu kanısındadır. Son iki yorumda ise *neden* durumundaki fiziksel olguların kendisi tarafından gerekli biçimde kullanılması halinde, *sonuç* durumundaki olgu veya olayların arzu ettiği biçimde ortaya çıkacağına inanç getirmektedir. Bireyin, içinde yaşadığı görgül gerçeğe etki edebileceğini düşünmeye başlaması, onun düşünce sistemindeki mistik etkilerin yanı sıra ve/veya onların yerine görgül bilginin geçmesi fiziksel olgular arasındaki neden-sonuç bağlarını kurabilmesine neden olacaktır. Bu ikamenin hemen

³⁵ Almond, Gabriel, *Comparative Politics Today: A World View*, Boston, 1974, s.59

³⁶ Turan, İler, a.g.e., s.69-73

hemen hiçbir zaman tam mutlak bir ikame olmadığını söylemek mümkündür. Ancak ikinci tür bilginin ortaya çıkması önemli bir değişimdir. Bireyin, mistik güçlerin mitolojik dünyasından, fiziksel doğanın görgül sadeliğine geçişini ifade eden bu değişime *dünyevileşme* (secularization) adı verilmektedir. Bu değişim, buradaki örnekte belirtildiği gibi basit bir adım olmayıp, fevkalade zahmetli ve bu adımı atan birey için büyük psikolojik zorluklar içeren bir kapsamdadır. Bir yandan bireyin inanç ve değerleri önemli değişiklikler geçirirken, bir yandan da bireyin artık etkileyebileceğini düşündüğü olguları biçimlendirmek için faaliyete geçmesi mümkün olacaktır. Köylü örneğinde son iki yorumu yapan bireyin gübre, kaliteli tohumluk, bol sulama suyu temin etmenin yollarının arayacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. O halde, dünyevileşme sürecinden geçen bireyin hükümete yönelik bir çok beklenti ve talebinin de olacağını söyleyebiliriz.

Dünyevileşme kendi kendine olan bir olay değildir. Dünyevileşme, modernleşme adını verdiğimiz iktisadi, toplumsal ve siyasal yapıda çok büyük çapta değişimlere yol açan olayın bir sonucu olarak ortaya çıkar. Modernleşme, iktisadi yapıda sanayileşme ve tarıma dayalı, geçimlik ekonomi yerine sanayi üretiminin egemen olduğu bir değişim, buna paralel olarak kırdan yaşayan nüfusun, nüfus yoğunluğu büyük kentlerde toplanması (veya kentleşme), endüstriyel ve kentsel bir yapıda artan haberleşme gereksinimine paralel olarak okuma-yazma bilen bireylerin yaygınlaşması, haberleşmenin yüz-yüze olmasının yanı sıra kitlesel olarak haberleşmeyi sağlayacak kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bireylerin yaşamında birincil grup faaliyetlerinin önemi azalırken, ikincil grup faaliyetlerinin önem, çeşit ve sayısının artmasıyla ortaya çıkan bir toplumsal değişim olayıdır. İşte, bu tür çok büyük çaplı değişimler sonucunda toplumsal yapıda görülen sarsıntılar dünyevileşme adı verilen olgunun ortaya çıkmasına ve/veya kitlelere yayılmasına yol açmaktadır.³⁷

3.1 Daniel Lerner'in Siyasal Katılma Modeli

Kalaycıoğlu, yukarıda sayılan gelişmelerin siyasal sonuçlarını topluca incelemeye ilk yönelmiş kişinin D. Lerner olduğunu ifade etmektedir.³⁸ Lerner, bir bölgeden bir bölgeye serbestçe dolaşıp yeni

³⁷ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.208-210

³⁸ Lerner, Daniel, a.g.e., Bölüm I ve II; İktisadi: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.210

işler deneyebilmenin, yeni geçim yolları aramanın Batı'da büyük çapta görülmüş ve görülmekte olan bir olay olduğunu ve Batı'da fiziksel ve toplumsal hareketliliğin el ele süregelmış birer olay olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bu gelişmeye paralel olarak kurumsal ayarlamalar ve yasal düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Bu olaylara konu olan kişilerin gönüllü olarak kurdukları kuruluşlar ve/veya örgütler yeni bazı nitelik ve becerilere gereksinimler doğurmuştur. Ayrıca, hareketli bir toplum ussal (akılcı) davranışı da kamçulamıştır, çünkü kişi sürekli olarak tercihte bulunmak ve karar vermek zorunluluğundadır. Kişiler bu karar ve tercihlerin geleceklerini tayin ettiğini ve hatta değiştirebileceklerini görmüşlerdir. Bu da ussal düşünceyi geliştirmeye etki etmiştir. Dolayısıyla yeni yolların denenmesi çığırı açılmış olmaktadır.

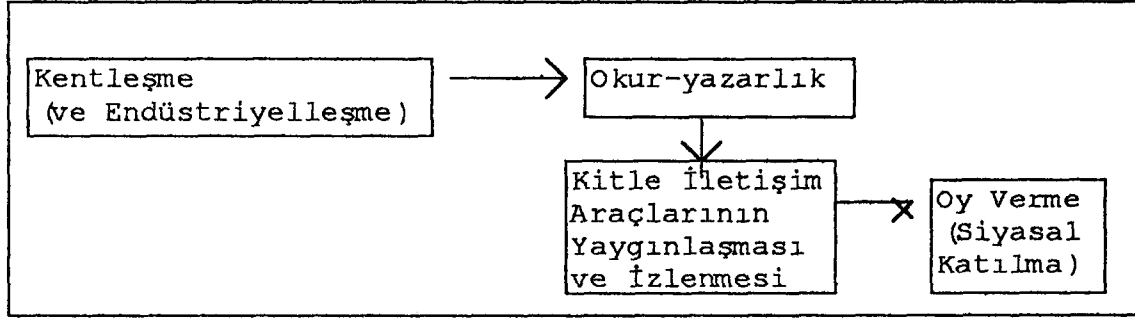
Hareketlilik olarak ifade edilen temel olgu, Lerner'e göre hem bireyde önemli psikolojik değişiklikler olmasına yol açmış, hem de toplumsal ve siyasal önemli değişim ve sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Hareketlilik, bireyin içinde yaşadığı çevreden tamamen farklı bir çevreye uyum gösterebilmesi halinde ortaya çıkabilen bir olgudur. Kır toplumunda yaşayan bireyin, onun geleneksel bağlamından ayrılıp, kentin karmaşık, modern yapısına uyum sağlayabilmesi toplumsal hareketliliğin geleneksel toplumda ortaya çıkabilmesini kolaylaştıran bir niteliktedir.

Yaygın toplumsal hareketlilik ise, önemli siyasal sonuçları olan bir gelişmedir: Lerner'e göre "kentleşme (ve endüstriyelleşme) önce ortaya çıkmaktadır. Bu kentsel matris içinde bundan sonraki iki aşamanın ayırt edilmesini sağlayan özellikler ortaya çıkar: okur-yazarlık ve iletişimin gelişimi...Okuma yeteneği, önceleri az kişi tarafından elde edilir ve onları modernleşen toplumdaki çeşitli işler yapabilir hale getirir. Ancak, üçüncü aşamaya ulaşıp da endüstriyel gelişmenin ilerleyen teknolojisine kadar toplum kitlesel ölçekte gazete, radyo yayını, film ve sinemalar ağıyla örülemez. Bu gelişme ise okur-yazarlığın yayılmasını hızlandırır. Bu etkileşim sonucunda, her ileri modern toplumda bulduğumuz katılımcı kuramlar (oy verme gibi) gelişir".³⁹

³⁹ Lerner, Daniel, a.g.e., s.60; İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.211

Kalaycıoğlu, bu anlatım çerçevesinde Lerner'in neden-sonuç bağları kurup kurmadığının tartışma konusu olduğunu belirtmekte⁴⁰, ancak, bazı araştırmacıların Lerner'in iddialarının neden-sonuç ilişkileriyle örülmüş olduğunu kabul ederek yaptıkları çözümlerinin geniş yankı uyandırdığını ve bu iddiaların neden-sonuç biçiminde incelenecek olduğunda aşağıda şekilde ifade edilebileceğini söylemektedir.

Şekil 1.3: Daniel Lerner'in Siyasal Katılma Modeli

Bu modelde siyasal katılmayı oluşturan en önemli etken Lerner'in hareketlilik çarpanı olarak ifade ettiği kitle iletişim araçlarıdır.⁴¹

3.2 Karl Deutsch: Toplumsal Hareketlilik ve Siyasal Katılma

Lerner'in araştırmasının en önemli etkisinin geleneksel toplum yapısından modern bir toplumsal yapıya doğru değişen bir toplumda karşılaşılabilecek siyasal değişimlere ilgi çekmek olduğu belirtilmektedir. Bunun sonucunda aynı olaya daha kapsamlı veya daha genel çerçevede bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın da Lerner gibi haberleşme olgusuna büyük önem vermekte, fakat ondan farklı olarak olayı birey düzeyinde ele almayıp, grup düzeyinde incelemesidir.⁴²

Deutsch'un temel önerisi şu şekilde özetlenebilir:

Karl Deutsch'a göre "toplumsal hareketlilik geleneksel yaşam biçiminden modern yaşam biçimine doğru nüfusun büyük kısmının yer değiştirdiği toplumlarda görülen genel bir toplumsal değişim sürecine verilen addır. Bu, yerleşim yeri, meslek, toplumsal çevre, yüz-yüze temasta bulunan kimselerin, kurumların, rollerin, eylem yol ve yardımlarının, tecrübe ve beklentilerin ve sonuçta kişisel hatıralar, alışkanlıklar ve yeni grup üyeliği kalıplarında ve kişisel kimliğin yeni

⁴⁰ Sigelman, Lee, "Modernization and the Political System: A Critique and Preliminary Empirical Analysis", Comparative Politics Series, Sage Professional Papers, Vol: 2, No: 01-016, Beverly Publications, 1971, s.8; İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.211

⁴¹ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.210-212

⁴² Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.213

görüntülerinde oluşan değişime olan ihtiyacı da içine alan gereksinimlerdeki değişimi kapsayan bir kavrama işaret etmektedir. Tek başına ve daha ziyade birikimli etkileriyle, bu değişiklikler siyasal davranışa etki ederler ve bazen de onu değişime uğratırlar.

Deutsch'a göre toplumsal hareketlilik kavramı yukarıda sayılan değişikliklerin hepsine alt bir özet ifade değildir. Toplumsal hareketlilik yukarıda sayılmış olan değişimlerin bir arada oluştuklarını ifade eden ve bu bir arada oluşumun belli bazı tarihsel ve ekonomik koşullarda ortaya çıktığı, gözlemlenebilir, ülkeden ülkeye tekrarlanan ve siyaset için önem taşıyan bir olgu oluşturmaktadır.⁴³

Deutsch'un, toplumsal hareketliliğin siyasal sonuç doğurmaya en fazla etkide bulunabilecek özelliği olarak gördüğü yönü, bu sürecin ortaya çıkardığı yeni gereksinimlerdir. İnsanların fiziksel çevrelerinin, gelenekleri, eski bağları ve değerlerinden kopup, yeni bir çevrede, yeni bağlar geliştirirlerken gereksinimlerinin de büyük bir değişim gösterdiklerini açıklamaktadır. Büyük çapta ve çeşitlilikte hükümet hizmetlerine gereklilik duyulması anlamına gelen bu değişiklikler, geleneksel siyasi sistemlerin sahip olmadıkları türden siyasal kurumların, siyasal personelin, idari örgütlenmenin ve yeni bir vatandaş bürokrat ilişkisinin oluşmasını zorunlu kılmaktadır.⁴⁴

Kalaycıoğlu, toplumsal hareketliliğin iki önemli sonucunun yukarıdaki ifadeler ortaya çıktığını belirtmektedir: Birincisi, hızlı ve büyük bir çeşitlilik içeren talep artışı; ikincisi ise bu talebin hızla hükümete yönelik ve ondan hizmet bekleyen bir kalıba dökülmesidir. Deutsch'un, bu iki gelişmenin artan sayıda bireyin kalabalık gösterilere katılması, miting meydanlarını doldurması, grev ve ayaklanmalarda yer alması veya siyasal haberleşmeyi yakından izlemesi, gazete ve radyodan haberleri alması, bir dizi ikincil gruba ve kuruluşa gönüllü üye olması biçiminde siyasal katılma olarak ortaya çıkacağını iddia etmektedir.

Toplumsal hareketlilik bireylerin ilgisinin yerel ve/veya evrensel bir ilgi alanından ulusal bir ilgi alanına kaymasına etki etmekte ve Deutsch'a göre toplumsal hareketlilik toplumsal ve kültürel bakımdan türdeş olan toplumlarda bütünlüğe doğru bir eğilim ortaya çıkarırken,

⁴³ Deutsch, Karl W., "Social Mobilization and Political Participation", der: Finkle, Jason L. ve Gable, Richard W. Political Development and Social Change, New York, 1971, s. 384-385

⁴⁴ Deutsch, Karl W., a.g.m., s. 385-395

toplum ve kültürel türdeşlikten uzak toplumlarda ise toplumsal dağılmaya kadar varan etkilere sahip olmaktadır.

Sonuç olarak, hükümetin karşılaştığı talepleri tatmin edebilmesi ve edebildiğine dair bir inancı halkta uyandırmayı başarıp başaramamasının siyasi sistemin istikrarını belirleyici bir unsur olduğunun yukarıdaki çözümlemeden anlaşıldığını belirten Kalaycıoğlu, Deutsch'un siyasi sistemde idari reformlar ve yeni siyasi kurumlar oluşturulması suretiyle toplumsal hareketliliğin çok partili, rekabetçi bir seçim sistemiyle denetim altında tutulabilecek etkilere ulaştırıldığı izlenimi verdiğini ifade etmektedir. Toplumsal hareketlilikten kaynaklanan etkilerin bir yandan hem miktar, hem de çeşit olarak artan siyasi katılmaya yol açarken, bir yandan da topluma daha fazla nüfuz etmiş bir hükümet yapısının oluşumunu zorunlu hale getirdiği hipotezinin de böylece ortaya atıldığını da eklemektedir.⁴⁵

3.3 Samuel P. Huntington: Siyasal İstikrar ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, S. P. Huntington'un modernleşmenin siyaset için önem taşıyan cephelerini iki başlık altında ele alınacağı kanısında olduğunu belirtmektedir. İlk olarak modernleşme toplumsal hareketlilik ortaya çıkarmak suretiyle geleneksel dünyaya özgü olan tutum, değer ve beklentileri modern dünyaya ait olanlarla kentleşme, okur-yazarlık ve eğitim, kitle iletişim araçlarını izlemek yoluyla değiştirmektedir. İkinci olarak, modernleşme iktisadi gelişme içeren bir olgu olarak toplumun iktisadi faaliyetlerinin hacmini ve çıktı miktarını arttırmaktadır. Modernleşmenin iki cephesinin de büyük siyasi öneme sahip olduğuna işaret eden Kalaycıoğlu, toplumsal hareketliliğin bireylerin, grupların ve toplumların beklenti ve özlamlarını değiştirdiğini, iktisadi gelişmenin ise birey, grup ve toplumların yeteneklerini (capabilities) değişime uğrattığını ifade etmektedir.⁴⁶

Huntington siyasi modernleşmenin en temel görünümü olarak siyasi katılmayı görmektedir. Ayrıca büyük çaplı geleneksel siyasi sistemlerde de ussal otorite ve farklılaşmış bir yapının gözlemlenmesinin mümkün olduğunu ancak, modern bir siyasi sistemde, siyasi yaşantıda doğrudan doğruya rol oynayabilen kimselerin küçük bir aristokratik ve bürokratik seçkinler sınıfı veya zümresinin ötesinde tüm halkı içerebildiklerinin altını çizmektedir. İşte

⁴⁵ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.ö., s.213-215

⁴⁶ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.ö., s.215-216

bundan dolayı siyasal katılmanın, modern ve geleneksel siyasal sistemlerin ayırımında en belirgin ögeyi oluşturduğunu açıklamaktadır.

Toplumsal hareketliliğin artmasının veya kentleşmenin, okur-yazarlığın ve eğitimin yaygınlaşması ve kitle iletişim araçlarının yayınlarına maruz kalınmasının bireylerde yeni beklenti ve özemler ortaya çıkaracağı belirtilmektedir. Bu beklenti ve özemler tatmin edilemedikleri takdirde birey ve grupları siyasal sahnesine çekmektedirler. Grup ve bireylerin artan oranlarda siyasal yaşama katılmalarının ise güçlü ve bu duruma uyum gösterebilecek siyasal kurumların yokluğunda siyasal istikrarsızlık ve şiddet doğuracağı veya kısaca olağandışı siyasal katılmaya yol açacağı ifade edilmektedir.

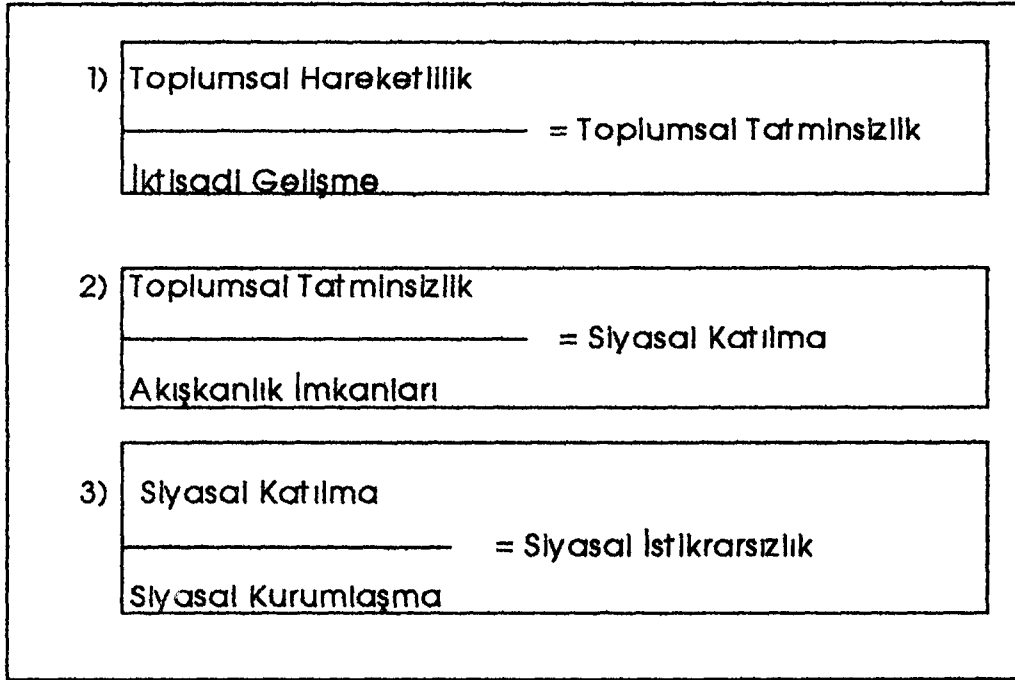
Toplumsal hareketlilik bireylerin beklenti, arzu ve özemlerini değiştirirken iktisadi gelişmenin toplumun bu beklenti ve özemleri tatmin edebilmesini sağlayacak yetenekleri temin edeceği düşünülebilir. Fakat iktisadi gelişmeye ulaşmak için iktisadi büyüme gerekmektedir. Düşük ekonomik gelişme düzeylerindeki iktisadi büyüme ise toplumsal tatminsizliği iktisadi refahtan daha fazla büyüttüğü görülmektedir. Toplumsal hareketliliğin, modernleşmekte olan toplumlarda meydana getirdiği beklentiler ve özemlerle bunları tatminde görülen yetersizliklerin bir beklenti/tatmin farkı doğurduğu ve bu farkın boyutları büyüdükçe siyasal katılma ve istikrarsızlığın artış gösterdiği belirtilmektedir.⁴⁷

Yukarıdaki açıklamalardan sonra toplumsal hareketlilik ile siyasal katılma ve siyasal istikrarsızlık (istikrar) ilişkisinin incelenmesine gelindiğini ifade eden Kalaycıoğlu, bu ilişkinin ortaya çıkmasında "toplumsal ve iktisadi akışkanlık fırsatı" ve "uyum gösterebilen siyasal kurumlar" ara değişkenlerinin büyük rolü olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede karşımıza bu ilişkilerin şu şekilde bir etkileşimli çıkmaktadır: Toplumsal hareketlilikteki artış, iktisadi ve toplumsal akışkanlık imkanları ve siyasal kurumlaşma tarafından karşılanamadığı oranda, siyasal katılmadaki sıçrayışlar olağandışı katılma türlerine dönüşmekte veya siyasal istikrarsızlık ortaya çıkmaktadır.⁴⁸

⁴⁷ Huntington, Samuel P., *Political Order of Changing Societies*, New Haven, Conn., 1968, s.33-54;

⁴⁸ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.219; Ayrıca Huntington'un bu konudaki iddiaları için aynı eser, s.54-55'ten yararlanıldığını belirtmektedir.

Şekil 1.4: Modernleşme, Siyasal Katılma ve İstikrar

(Kayn:S.P.Huntington,Political Order of Changing Societies,s.55)

Kalaycıoğlu, modernleşmenin, toplumsal hareketlilik ve iktisadi gelişme dolayısıyla kısa dönemli etkileri altında siyasal katılda önemli bir hacim ve tür artışına neden olduğu ve kolaylıkla siyasal istikrarsızlıkla sonuçlandığı yolundaki bu iddiaların bizzat Huntington'un J. M. Nelson'la birlikte yaptığı bir başka araştırmada yeniden gözden geçirildiğini ve bu kez toplumsal hareketlilik bir kenara bırakılarak, iktisadi gelişme ile siyasal katılma ilişkisinin incelendiğini; daha doğrusu iktisadi gelişme kavramının toplumsal hareketliliği içerecek şekilde genişletilerek ele alındığını belirtmektedir.⁴⁹

Burada Huntington, iktisadi gelişmenin siyasal katılmayı hem arttıracak, hem de azaltabilecek etkilere sahip olduğunu iddia etmektedir.

İktisadi gelişmenin siyasal katılmayı artırıcı etkileri şu şekilde sıralanabilir: İlk olarak, iktisadi gelişme bireylerin sosyo-ekonomik statülerini değiştirmekte, toplumdaki yüksek statülü rollerin sayısını arttırmakta ve böylece eğitim görmüş, daha yüksek gelirli, orta sınıf kökenli birey sayısını arttırmaktadır. Bunlar ise siyasete daha fazla ilgi duyan, siyasal etkinlik duygusuyla donanmış kişiler olarak siyasal

⁴⁹ Huntington, Samuel P., ve Nelson, Joan, No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries, Cambridge, 1976, s.17; Kalaycıoğlu, Erkin, a.g.e., s.220

yaşama daha fazla katılma eğilimi göstereceklerdir. İkinci olarak, İktisadi gelişme yeni örgütlenme biçimleri, yeni dernekler ve gurup bilinci meydana getirecektir. Hükümet işlevlerinin sayısı ve bunları yerine getiriş etkinliği artacak, birey hem hükümetten daha fazla etkilenecek hem de onu daha fazla etkilemeye yönelecektir. Sonuçta, birey bir ulusal bütünün üyesi, bir vatandaş haline gelecek, bir vatandaşlık görevi olarak siyasal yaşama katılma zorunluluğu hissedecektir.⁵⁰

Bu sayılan etkilerin yanı sıra, İktisadi gelişmenin siyasal katılmayı azaltabilen etkileri de bulunmaktadır. İlk olarak, göreceli olarak gelişmiş toplumlarda siyasal faaliyet, toplumsal statü tarafından fazla etkilenebilir ve siyasal ve örgütsel unsurlar tarafından belirlenebilir. İkinci olarak, gelişen hükümet işlevleri yerel siyaseti tamamen ikincil bir role iterek ve ulusal siyaseti ön plana çıkararak bireyleri hükümeti etkilemeyecek derecede ondan uzaklaştırabilir. İktisadi gelişme aynı zamanda uzmanlaşmış örgütler oluşturacağından siyaset konusunda da uzmanlaşmış örgütlerin, geleneksel yapıdaki çok işlevli *patron-izleyici* (patron-client) ilişkisini ikame edebilmeleri ve dolayısıyla bireyleri siyasal amaçlar için seferber etmeleri zorlaşmaktadır. Nihayet, İktisadi gelişme bireylerin dikey toplumsal ve İktisadi akışkanlık için imkanlar elde edebileceği anlamına da gelmektedir. Bu olduğu ölçüde bireylerin beklenti ve özlennlerini tatmin için siyasal sistem dışına yönelebilecekleri düşünülebilir.

Sonuç olarak, İktisadi gelişme, özellikle siyasal liderlerin katılmaya atfettikleri önem ve onu kullanma eğilimleri çerçevesinde yukarıda sayılan nedenlerle siyasal katılmanın artış göstermesini engelleyebilir. Genellikle, İktisadi gelişme siyasal katılma ile doğru orantılı bir ilişki içinde seyrederse de, bazı durumlarda İktisadi gelişme olmaksızın da siyasal katılma artış göstermekte; diğer bazı durumlarda ise İktisadi gelişme siyasal katılmanın artmasına neden olmaksızın oluşabilmektedir.⁵¹

Kalaycıoğlu, İktisadi gelişmenin yalnızca siyasal katılmanın hacmi üzerinde değil, aynı zamanda çeşitleri ve niteliği üzerinde de etkili olabilmekte olduğunu belirtmektedir. Ekonomik gelişme düzeyi düşük olan bir toplumda siyasal yaşam kentteki seçkin bir zümrenin

⁵⁰ Huntington, Samuel P., ve Nelson, Joan, a.g.e., s.18-19

⁵¹ Huntington, Samuel P., ve Nelson, Joan, a.g.e., s.48-52

katılabilirliği, kırdaki ise *patron-izleyici* ilişkileri açısından örülmüş bir yapıdadır. İktisadi büyüme sonucunda ulaşılan daha yüksek bir gelişme düzeyinde ise *patron-izleyici* ilişkilerinin yanı sıra mahalle veya köy, toplumsal bir grup veya sınıf temelinde siyasal davranışların şekillendiği görülebilmektedir. Daha gelişmiş bir iktisadi ve toplumsal yapı içinde siyasal yapı da karmaşıkmaktadır. Çok sayıda grup ve bunları içeren siyasal partiler oluşmakta, siyasal yaşama katılma bu grup ve/veya partiler aracılığıyla oluşmaya ve düzenlenmeye başlamaktadır.⁵²

Yukarıda da görüldüğü gibi iktisadi gelişmenin artması siyasal yaşama katılmayı daha geniş bir alana yaymakta, uyarılmış bir olay olmaktan gönüllü ve/veya özerk olarak birey tarafından yapılan bir davranış biçimine dönüştürmekte, katılma olaylarını, biçimlerini ve siyasal kararları etkileme kanallarını çoğaltmaktadır. Ancak, bu olanakların ne ölçüde kullanılacağı ve söz konusu kanalların ne kadar yükleneceğini iktisadi gelişme yalnız başına belirleyen tek unsur olmamakta, bazen çok büyük bir etkiye sahip olurken bazen de hiçbir etkide bulunmamaktadır.⁵³

3.4 Ergun Özbudun: Toplumsal Hareketlilik ve Siyasal Katılma: Türkiye Örneği

Toplumsal hareketliliğin siyasal katılma üzerindeki etkilerin araştırılan bir çalışma da Türkiye’de toplanmış veriler kullanmak suretiyle, sosyo-ekonomik değişimin, siyasal katılmayı etkilemesi en muhtemel yönleri üzerinde durulmasıyla yapılmıştır. Ele alınan yönler sosyo-ekonomik eşitlik (gelir dağılımı), toplumsal akışkanlık (dikey ve yatay) ve özellikle kentleşmenin siyasal katılmaya olan etkisiyle kırsal yaşamın siyasal katılmaya etkisidir. Siyasal katılma ölçüsü olarak da seçime katılma ve siyasal parti tercihi ile oy kayması olayı ele alınmıştır. Çözümleme için de ya toplu veriler kullanılmış ya da siyasal etkinlik duygusu gibi bireye özgü tutumların incelenmesi durumunda, bağımlı değişkenle aynı düzeyde çözümleme yapabilmek için, birey düzeyinde toplanmış olan veriler toplulaştırılmıştır.⁵⁴

İlk olarak sosyo-ekonomik eşitliğin siyasal katılmayı arttırıp arttırmayacağı incelenmiş ve sonuçta sosyo-ekonomik eşitsizlik

⁵² Huntington, Samuel P., ve Nelson, Joan, a.g.e., s.55-64

⁵³ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.222

⁵⁴ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.49

Türkiye’de 1960’larda artmış olmakla birlikte siyasal katılmanın azaldığı gözlemlenmiştir. Ancak bu azalış siyasal katılmanın yalnızca oy verme türü için saptanmış bulunmaktadır.⁵⁵

Yatay ve dikey akışkanlık incelendiğinde ise yatay akışkanlığın, özellikle kırdan kente göç biçiminde, çok yaygın bir olgu olarak belirdiği göze çarpmaktadır. Bu olgunun aynı zamanda bireye bir toplumsal statü tırmanması olanağı temin ettiği ve dikey akışkanlığı da kısmen içerdği görülmektedir. Ancak Özbudun, toplumsal yatay akışkanlık ile siyasal katılma arasında önemli bir ilişki bulamamıştır. Diğer bir ifadeyle, kente göç eden bireyin kentte daha fazla siyasal yaşama katıldığını gösterir bir bulguya rastlanmamış; hatta tam tersine kırdaki siyasal katılmanın daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Yine burada da siyasal katılmanın yalnızca oy verme faaliyetinden ibaret olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca Özbudun toplumsal akışkanlığın siyasal katılmanın genel düzeyinden çok, onun niteliğini etkileme eğiliminde olduğunu gösteren bazı kanıtlar olduğunu belirtmektedir.⁵⁶

Kırsal kesimde yaşamakta olanların kenttekilere oranla daha fazla siyasal yaşama katılmaları açıklanması gereken bir durum olmaktadır. Özbudun, kırsal kesimde görülen daha yoğun bir biçimde siyasal yaşama katılma olgusunu köylerde *sosyal uyarlılık* (social conformity) yönündeki baskıların daha güçlü, *mobillize oy* olgusunun da daha belirgin oluşunun sonucu olarak açıklamaktadır.⁵⁷ Ayrıca kentlerdeki kitlelerin seçim sistemine yönelik beklentilerinin tatmin edilememiş olması ve bu konuda bir hoşnutsuzluğun yaygınlaşmış olmasının kentsel katılmanın düşüşünde etkin olan bir neden olarak düşünülebileceğini de belirtmektedir.⁵⁸

Araştırmasında Özbudun, 1950-1970 arası 20 yıllık dönemde Türk toplumunun hızlı bir toplumsal hareketlilik dönemi geçirdiğini ve bunun yüksek düzeyde bir siyasal katılmaya yol açacağı beklenirken, seçime katılma oranının önemli ölçüde düştüğünü gözlemlemiştir. Bu durumu kısmen siyasal katılmanın diğer boyutlarının önem kazanmasıyla açıklamak mümkün olsa da diğer izah tarzlarını da getirmektedir. Sosyo-ekonomik gelişme özerk katılmayı arttırdığı halde, mobilize katılmayı azaltır. Mobilize katılma ise, hemen hemen sadece oy verme

⁵⁵ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.57-68

⁵⁶ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.77

⁵⁷ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.103

⁵⁸ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.109 ve s.196-197

biçiminde kendini gösterdiğinden, yöresel eşrafın seçmenleri etkileme gücünün zayıflaması, oy verme oranında bir düşüşe yol açabilir, fakat özerk nitelikteki diğer katılma eylemlerini etkilemez. İkinci ve belki de daha önemli bir etken de seçmenlerin yeniden gruplaştıkları dönemlerde seçime katılma oranının düşme eğilimi içine girmesidir. Çünkü eski partilerini terk eden seçmenler, hemen yeni bir partiye bağlanmayı psikolojik bakımdan güç görerek, seçime katılmama yolunu tercih edebildikleri şeklinde ifade edilmektedir.⁵⁹

3.5 Bir Değerlendirme: Toplumsal Hareketlilik ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, yukarıda incelenen toplumsal hareketliliğin bir sonucu olarak siyasal katılmanın oluşmasını inceleyen yaklaşımın genel bir değerlendirmesini yaparken ilk önce bir iki yöntem sorunu ile karşılaşıldığını belirtmektedir.

Bu sorunlardan ilkinin, söz konusu yaklaşımın siyasal katılma gibi birey düzeyinde gözlemlenebilen ve bireyin davranışlarından oluşan bir olayı, grup düzeyinde toplanmış olan veriler kullanmak suretiyle inceleme eğilimi olduğunu ifade eden Kalaycıoğlu, oysa, D. Lerner'in modelinden geliştirilen hipotezlerin büyük bir çoğunluğunda ele alınana ilişkilerin bireye etki eden koşul, olgu, olay ve niteliklerle bireyin siyasal eylemi arasında var olduğu iddia edilen bağlardan oluştuğuna dikkat çekmektedir. Bu iddialar arasında belki de en önemli yeri tutan kente göç sonucunda bireyin siyasal davranışında bir dizi değişikliğin olacağı iddiası, kente göç eden birey hakkında bilgi toplanmaksızın veya onun davranışları gözlemlenmeksizin kanıtlanabilmesi imkansız bir iddialardır. Topluca bir kentte yaşayan seçmenlerin oy kullanma oranları ele alınarak bunun birey düzeyindeki nedenleri incelenemez. Grup düzeyindeki çözümlerler kullanılarak, hakkında hiçbir şey bilinmeyen birey veya o grubu oluşturan tekil bireyler için "bulgu" belirtmenin *ekolojik yanılgı* adı verilen bir mantık hatasına yol açtığı ispat edilmiştir.⁶⁰

Toplu verilerin kullanılmasının ortaya çıkardığı bir başka sorunun da araştırmacının kolay elde edebileceği ile yetinmesi zorunluluğu olduğunu dile getiren Kalaycıoğlu, bu zorunluluğun hemen her tür araştırmada bir engel olarak ortaya çıktığını fakat toplu verilerin

⁵⁹ Özbudun, Ergun, a.g.e., s.81

⁶⁰ Alker, Hayward R. Jr., *Mathematics and Politics*, London, 1965, s.101-105; İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.226

kullanıldığı araştırmalarda daha büyük bir sorun olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle de araştırmacıların genellikle siyasal katılma olgusunu (bağımlı değişkeni) seçme katılma oranlarıyla sınırlamalarının söz konusu olduğunu belirtmektedir. Böyle bir sınırlamanın karşısında ise, sık sık siyasal katılma olgusunun tüm boyutlarını içerebilecek genellikte sonuçlara ulaşılamaya çalışıldığını bunun da, hem ekolojik yanılgının tersi olan *bireysel yanılgı* (individualistic fallacy), yani tekil bir olgu hakkında yapılan gözlemlerden tüm gözlem evreni için sonuç çıkarma yanılgısı, hem de *bağlamsal yanılgıya* (contextual fallacy), yani belirli bir çerçevede geçerli olan ilişki veya bulguları başka çerçevelere de uygulama yanılgısına yol açtığı belirtilmektedir.⁶¹

Üstelik bağımlı değişkenin toplu veriler kullanılarak ölçülmesinin birey düzeyinde gözlemlenebilen bazı tutum, değer, inanç gibi nitelikleri de toplulaştırmak zorunluluğunu doğurduğunu ve bu durumda hem verilere yapay bir biçimde müdahale edildiğini- hem de bağımsız ve bağımlı değişkenlerin varyanslarının değişime uğratıldığı ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, siyasal katılmanın bir eylem olarak kabul edildiği sürece siyasal katılma araştırmalarında birey düzeyinde iddialara başvurma bir zorunluluk halini aldığını belirten Kalaycıoğlu, aynı düzeyde toplanmış verilerle söz konusu iddiaların sınanması gerektiğini ve bundan dolayı birçok araştırmacının siyasal katılma olgusunu bireysel düzeyde geliştirilip çözümlenen hipotezlerle incelediklerini bildirmektedir.⁶²

3.6 Mikro Çözümlemeler: Siyasal Tutumlar, Toplumsal Özgeçmiş ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, bu başlık altında mikro düzeyde yapılan siyasal katılma çözümlemelerinin hem yukarıda belirtilmiş olan Lerner, Deutsch, Huntington ve Özbudun'un hipotezlerinin incelenmesini sağladığını, hem de daha fazla değişkenle siyasal katılma arasındaki ilişkinin araştırılmasına imkan tanıdığını ifade etmektedir. Fazla değişkenle siyasal katılma arasındaki ilişkinin araştırılmasının dağınıklığa neden olduğunu, buna karşılık ise toplumsal hareketlilik

⁶¹ Alker, Hayward R. Jr., a.g.e., s.103-104; İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.227

⁶² Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.227

yaklaşımından uzaklaşılarak bireyin siyasal eylemini belirleyen koşulların araştırılması ile bu karmaşa düzen getirilebileceğini iddia etmektedir.⁶³

Bu çerçevede Kalaycıoğlu, N. H. Nie, B. G. Jr. Powell ve K. Prewitt'in ortaklaşa kaleme aldıkları makaleyi⁶⁴, A. Inkeles'in görüşlerini⁶⁵ ve S. Verba, N. H. Nie ve Jae-on Kim'in araştırmalarını⁶⁶ inceledikten sonra ele aldığı hipotezlerden, bireyin siyasal eyleminin ortaya çıkmasını sağlayan üç temel etkenin olduğunun görüldüğünü belirtmektedir. Kalaycıoğlu, bunun başka bir şekilde, bireyin siyasal bir eylemde bulunabilmesi için siyasal amaçlarla kullanabileceği, içinde bulunduğu topluluğun veya toplumun "değerli" olarak nitelendiği, kısaca siyasal kaynak adı verilebilecek, özelliklere ve şeylere sahip olması gerektiği tarzında ifade edilebileceğini de eklemektedir.⁶⁷

Bu incelenenler çerçevesinde artık siyasal katılma üzerinde etkisi olan faktörleri Kalaycıoğlu'nun sunmuş olduğu model etrafında ve diğer kaynakların da yardımıyla ele alma noktasına gelmiş bulunmaktayız.

4 SİYASAL KATILMA ÜZERİNDE ETKİSİ OLAN FAKTÖRLER

Kalaycıoğlu, bireyin siyasal katılmayı da içeren siyasal eylemlerinde etkin olabilecek nitelik, koşul ve tutumlarının, bağlamsal öğelerden de kaynaklanabildiği kabul edilebilecek olan dört ana grup halinde incelediğini belirtmektedir: 1-Siyasal Kaynaklar, 2-Siyasal Fırsat Yapısı, 3-Siyasal Güdü, 4-Bilişim (Enformasyon).⁶⁸

Siyasal katılmanın bir siyasal davranış olarak dinamik çözümlenmesinin, İnsan davranışının bütününe kapsayan izahlar geliştirilinceye kadar, gayet genel modeller çerçevesinde sınırlı kalmak durumunda olduğunu belirtten Baykal, bununla beraber siyasal davranışın dinamik izahını değil de siyasal davranışın belli yönlerini

⁶³ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.227

⁶⁴ Nie, Norman H., Powell, B. G. Jr. ve Prewitt, Kenneth, "Social Structure and Political Participation: Developmental Relationships", der: Finkle, Jason L. ve Gable, Richard W., a.g.e., s.407-423; İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.227-230

⁶⁵ Inkeles, Alex, "Participant Citizenship in Six Developing Countries", der: Bowman, Lewis ve Boynton, G. R., Political Behavior and Public Opinion: A Comparative Analysis, New Jersey, 1974, s.216-243; İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.231-234

⁶⁶ Verba, Sidney, Nie, Norman H. ve Kim, Jae-on, Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison, New York, 1978, s.63-283, İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.234-240

⁶⁷ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.241

⁶⁸ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s. 16-42

açıklamayı amaç edinen incelemelerin önemli gelişmeler kaydettiğini ve bu incelemelerin genel niteliğinin davranışın nasıl ortaya çıktığını değil, bunun yerine belli davranış şekilleri ile beraber görülen ve belki de onları tayin eden unsurları belirlemeye çalışmak olduğunu ifade etmektedir.

Baykal ayrıca, siyasal katılma ile ilişkili unsurları tesbite çalışan araştırmaların siyasal katılmayı bireylerin sosyo-ekonomik statüsünün bir fonksiyonu olarak gören, bireyin psikolojik niteliklerinin ve şahsiyet yapısının ağırlığını kabul eden ve nihayet siyasal davranışın, siyasal unsurlara bağlı olduğu noktasından hareket eden üç grupta toplanmasının mümkün olduğunu belirtmektedir. Bu üç yaklaşımın da kendi açısından ayrı bir öneme sahip olduğu, birlikte ve kendi şartları içinde değerlendirildiklerinde belirli bir anlam ifade edeceklerini de eklemektedir.⁶⁹

Turan'da Baykal'ın sınıflandırmasına benzer bir şekilde, bireyin siyasal katılmaya ilişkin tutumunu belirleyen değişkenleri, sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasal olmak üzere üç grupta toplamaktadır.⁷⁰

Siyasal katılmayı belirleyen etkenleri tasnifte kullanılan bu yöntemleri "Kalaycıoğlu'nun tasnifi" ve "D. Baykal ve İ. Turan'ın tasnifi" olmak üzere iki başlık altında toplamının, belirli bir karışıklığı önlemek için daha uygun olacağı düşünülmektedir.

4.1 KALAYCIOĞLU'NUN TASNİFİ

4.1.1 SİYASAL KAYNAKLAR

Kalaycıoğlu, siyasal kaynağın, bir birey tarafından bir diğer bireyin (veya bireylerin) tutum ve eylemlerini kendi istediği siyasal yöne ve amaca yönlendirmek üzere kullanılabilecek nesnel veya öznel her şey olduğunu ve gelir veya servet, siyasal deneyim, hoş bir makama kimin geçeceğini tayin yetkisi, saygı, toplumda yüksek bir mevkîye sahip olmak, hitabet vb. nitelik ve özellikler siyasal kaynak olarak kabul edilebileceklerini belirtmektedir. Buradan görülebileceği gibi, siyasal kaynakların neler olduğunu belirleyebilecek bir tek denklemin söz konusu olmadığını ifade etmektedir. Siyasal kaynaklara sahip olmanın ise, kısmen de olsa, kişinin özgür iradesi dışında

⁶⁹ Baykal, Deniz, a.g.e., s.35-36

⁷⁰ Turan, İter, a.g.e., s.75

oluşabilecek, hatta onun dünyaya gelişinden önce belirlenebilecek bir nitelikte olduğunu söylemektedir.

Bu açıklamalardan sonra, genel kategoriler olarak sekiz tür siyasal kaynağın, siyasal katılmaya ve onu oluşturan çeşitli eylem türlerine olan etkilerini incelediğini ekleyen Kalaycıoğlu, seçilmiş olan siyasal kaynak türlerinin hemen her çağdaş toplumda var olan ve bireylerin yaşamları üzerinde etkileri olan kurum, nitelik ve bağlamsal özelliklerden oluştuğunu açıklamaktadır.

4.1.1.1 Cinsiyet Roller ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, sosyal psikoloji araştırmalarında her toplumda, "kadına özgü" ve "erkeğe özgü" olarak tanımlanan yargı kalıplarının olduğu görüldüğünü, cinsiyet özelliklerinin bu şekilde tanımlanmalarının, kişilerin bilinçli veya bilinçsiz olarak kendilerini belirli beklentilere cevap verebilecek şekilde ayarlamalarına yol açtığını, belirli baskılar ortaya çıkardığını söylemektedir. Bu yargı kalıplarının zaman ve mekana göre farklılıklar göstermesine rağmen Batı Avrupa, Türkiye⁷¹, Nijerya, ABD., Avusturya, Hollanda, Yugoslavya ve Hindistan gibi ülkelerde yapılan gözlemlerin "erkeğe özgü" olarak toplumların tanımladıkları rolün "eğitim, başarı, çalışkanlık, kontrollü saldırganlık, girişkenlik" gibi öğeleri içeren, aile ve ev çevresi dışındaki faaliyetler için önem taşıdıkları, diğer taraftan "kadına özgü" olarak nitelenen rolün ise "aile, ev, akrabalık grubuna yönelik bütünleştirici ve uyarlamacı eğilimleri olan, fakat mesleki başarıya yönelmeyen ve dış dünyaya ilişkin olmayan" birtakım özelliklere sahip olduğunun görüldüğünü belirtmektedir.⁷² Daha sonra, cinsiyet ve siyasal katılma arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülebileceğini eklemektedir. İlk olarak, cinsiyet rollerinin siyasal katılmayı toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirlediği; yani kadınların erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüde bulunmaları dolayısıyla siyasal yaşama daha az katıldıkları iddia edilebilir. İkinci olarak, kadınların düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla erkeklere oranla daha az sahip olabildikleri kitle iletişim araçlarından yararlanma, siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik dolayısıyla siyasal yaşama daha az katıldıkları ileri sürülebilir. Üçüncü

⁷¹ Türkiye üzerindeki görüşler için bkz. Kağıtçıbaşı, Çiğdem, Türkiye'de Çocuğun Değeri, Kadının Rolü ve Doğurganlığı, Abadan, Nermin, Kandiyotli Deniz ve Kiray Mübaccel, (der.), Türk Toplumunda Kadın, s. 106, İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s.47

⁷² Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.16-19

olarak, kadının, özellikle toplumun ondan "alle" ve "ev"e yönelik bir rol beklentisi olması halinde siyasal katılma gibi alle-dışı ve kadın için toplumun uygun addetmeyeceği davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olacağı için siyasal yaşamda yoğun zaman ve enerji sarfı isteyecek şekilde fazla bir faaliyetli olamayacağı iddia edilebilir. Böylece oy vermek gibi fazla zaman ve enerji harcamayı gerektirmeyecek ve alle efradı ile beraber yerine getirilebilecek siyasal katılma türlerinin kadınlar tarafından daha sık başvurulan türler olduğu, hükümet ve bürokrasiyle ilgili ilişkilerde ise kadınların çok daha çekingen bir davranış içinde olduğu iddia edilebilir.⁷³

A. Taner Kışlalı ise kadınların siyasete duydukları ilginin erkeklere oranla daha az olduğunu ve özellikle çocuk doğurma işlevinin kadında oluşunun onu ev işlerine yönlendirdiğini söylemektedir. Böylece siyasal olayların kadının ilgi alanı dışına taşıdığını bunun sonucunda kadının siyasal katılımının erkeğe bağımlı hale geldiğini ve bu şekilde de ilgisinin az olduğu veya hiç bulunmadığı bir alanda kadının erkeğinin yaptığı tercihi fazla düşünmeden ve önemsemeden kabul edebildiğini belirtmektedir.⁷⁴

4.1.1.2 Yaş ve Siyasal Katılma

Cinsiyet rolleri gibi bireyin denetimli dışında belirlenen bir diğer siyasal kaynağın da yaş olduğunu belirten Kalaycıoğlu, yaşın öneminin, yaş gruplarının veya kuşakların farklı toplumsallaşma etkileri altında, farklı ulusal ve uluslararası olayların yaşandığı dünyalarda ergenliğe eren gruplar olarak siyasal katılma farklılıkları gösterebilmelerinden dolayı olduğunu ifade etmektedir. Daha sonra ise yaş ile ilgili şu tespitleri yapmaktadır:

1-Gençlerin geleneksel olarak işlemekte olan siyasal katılma türlerine daha az rağbet edecekleri beklenmektedir. Dolayısıyla, gençlerin oy vermektan daha çok seçim kampanyası veya yakın çevrelerini ikna etmek amacıyla tartışma yürütmek gibi yollarla siyasal yaşamda faaliyet gösterecekleri tahmin edilebilir.

2-İlerleyen yaşla birlikte bireyin siyasal tercihlerinin kararlılık kazandığı görülmekte ve siyasal yaşama katılması daha düzenli bir kalıba

⁷³ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s.19-20

⁷⁴ Kışlalı, A. Taner, Siyaset Bilimi, Ankara, 1987, s.359

oturmaktadır. Dolayısıyla, yaş ilerledikçe siyasal katılmanın da artması beklenmelidir.

3-Yaşın diğer siyasal kaynaklardan olan meslek statüsü ve sosyo-ekonomik statü üzerinde de etkili olabileceği gözden uzak tutulmamalıdır. Bundan dolayı yaş doğrudan doğruya siyasal katılmayı etkilediği gibi siyasal katılma üzerinde etkisi olabilecek diğer siyasal kaynaklar aracılığıyla siyasal katılmayı belirlemeye katkıda bulunabilecek bir kaynaktır.⁷⁵

Kışlalı, çeşitli araştırmaların, siyasal katılma eğiliminin orta yaş gruplarında diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu gösterdiğini, gençlerin bunalım dönemlerinde, iç ve dış önemli problemlerin gündemde olduğu ortamlarda yüksek oranda siyasal katılma eğilimi içine girdikleri halde bunu izleyen dönemlerde ilgilerinde azalma olabileceğini ve bu durumun, özellikle yüksek öğrenim gençliği hakkında belirgin olduğunu belirtmektedir.⁷⁶

4.1.1.3 Kentleşme ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyasal Katılma" adlı kitabında, kentleşme kavramından bireyin kentsel bir çevre içinde yaşaması olgusunun kastedileceğini ifade etmektedir. Kentleşme ve siyasal katılma arasındaki ilişkinin değişik şekillerde incelendiğini belirten Kalaycıoğlu, merkez-kenar (center-periphery) ayırımını göz önünde tutarak kent-kır ayırımının siyasal katılma üzerindeki etkileri incelendiğinde, merkezin yüksek toplumsal etkileşimi, yoğun iletişimi ve grup dinamiklerinin etkili altında kalanların yoğun şekilde siyasal yaşama katılacaklarının iddia edildiğini söylemektedir. Buna karşılık, yukarıda açıklanan görüşten büyük ölçüde sapma gösteren, topluluğun zayıflaması "decline of the community" adlı model geliştirilmiş ve bireyin siyasal yaşama katılması için gerekli olan siyasal güdülerini yerleşim yerlerinin büyüklüğünün azaltacağı, hatta tamamen ortadan kaldırabileceği ve sonuçta, siyasal katılmanın küçük yerleşim birimlerine oranla, daha yoğun olmasının beklenmesi gerektiği iddia edilmiştir. Bu hipotezlerin değerlendirilmesine gelindiğinde Kalaycıoğlu, yapılan çalışmaların çoğunluğunda yalnız oy verme konusunda toplanmış veriler kullanılarak varılan sonuçların "topluluğun zayıflaması" modelini haklı çıkardığını ayrıca, oy verme ve

⁷⁵ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, s.20-23

⁷⁶ Kışlalı, A. Taner, a.g.e., 1987, s.358-359

onun yanı sıra seçim kampanyası faaliyetleri, bürokratlarla ilişkiler, yerel siyasal faaliyetler gibi çeşitli tür siyasal katılma hakkında verilere sahip olan diğer bazı araştırmaların da yerleşme birimi büyüklüğünün, kendi başına, siyasal katılmayı azaltan bir bağlamsal çerçeve oluşturduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Fakat, araştırmaların varmış olduğu bu sonuçların iki modelden birisinin gerçeği tamamiyle yansıttığını söylememize imkan vermediğini ekleyen Kalaycıoğlu, her iki modelde de iddia edilen ilişkilerin birlikte gerçeği yansıtabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca Kalaycıoğlu, yerleşim birimi büyüklüğünden doğan toplumsal ve siyasal yapı karmaşıklığının başlı başına siyasal katılmayı engelleyen bir etken olabilse de, kentsel yaşamın tek önemli niteliğinin ortaya çıkarmış olduğu karmaşık toplumsal yapı olmadığını ve kentleşmenin, aynı zamanda, siyasal katılmayı teşvik edici nitelikte olduğuna inanmamızı görgül kanıtlarla ve mantıksal olarak gerektiren siyasal kaynakların oluşumunda temel rol oynayabilen bir etken olduğunu açıklamaktadır. Sonuçta kentsel yaşamın siyasal katılma üzerinde iki etki olabileceğini iddia etmek ve bu amaçla geliştirilen hipotezleri sınamanın bizi gerçeğe daha çok yaklaştıracığını belirtmektedir.

Kalaycıoğlu, incelemesinde ilk olarak, kentsel yaşamın ortaya çıkardığı karmaşık ve bireyi ikinci plana iten ilişkilerin, toplumsal ve siyasal uzmanlaşmanın, karar alma sürecinde bireyin marjinal etkinliğini azaltan ve dolayısıyla siyasal katılmayı da zorlaştıran bir etkiye sahip olduğunun iddia edileceğini belirtmektedir. İkinci olarak da, kentsel yaşamın kente göç eden kitlelere eğitim olanakları, yeni bir iletişim ağından haberdar olup etkilenme, yeni meslek deneyimleri edinme ve onunla beraber gelişen örgütsel faaliyet fırsat ve imkanları ortaya çıkarabileceği ve bu imkanların ise siyasal katılmayı engellemekten çok teşvik edeceğinin beklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁷ Ayrıca, şimdiye kadar yapılan çalışmalarda büyük çoğunlukla, olağan siyasal katılma türleri (oy verme, bürokratlarla yazışma, seçim kampanyalarına katılma gibi meşru nitelikli ve toplumsal normlara uygun eylemler) veri olarak kullanıldığını, oysa olağandışı siyasal katılma (siyasal terör) eylemlerinin büyük çoğunlukla

⁷⁷ Bu konuda Kalaycıoğlu'nun kullandığı kaynaklar: Lerner, Daniel, a.g.e., bölüm 2; McCrone, Donald J. ve Cnudde, Charles F., "Toward a Communications Theory of Democratic Political Development: A Causal Model", *American Political Science Review*, 61, 1967, s:72-80; Inkeles, Alex ve Smith, David H., *Becoming Modern: Individual Change in Six Developing Countries*, Cambridge, 1974, bölüm: 15; ve Kalaycıoğlu, Ersin, "Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 37, İstanbul, 1979, s.185-187; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, s.25

kentsel yerleşim birimlerinde yapılagelen faaliyetler olduğunu ekleyerek, kentsel yaşamın bir yandan olağan siyasal katılmaya mutlak bir şekilde (hem engelleyici hem de teşvik edici) etkilerde bulunurken, diğer bir yandan da olağandışı siyasal katılmayı besleyen koşulları ortaya çıkardığını ifade etmektedir.⁷⁸

Büyük kentteki katılmanın daha bağımsız ve daha bilinçli iken, kırsal kesimdeki katılmanın çoğunlukla bağımlı olduğunu belirten Kışlalı, bunda eğitim düzeyinin rolünün olmasıyla birlikte toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisinin daha fazla olduğunu söylemektedir. Küçük yerleşim birimlerinde bir yandan alle ilişkileri ve dayanışmanın, diğer taraftan bazı durumlardaki ağa ve benzeri toplumsal güçlerin etkisinin kişinin bağımsız katılımını zorlaştırdığını ve kırsal kesimdeki kitlelerin kamuoyu önderlerinin gösterdiği yönde, güdümlü olarak harekete geçebileceğini ama bu durumun, köydeki sosyo ekonomik yapıya bağımlı olarak değişebileceğinin unutulmaması gerektiğini vurgulamıştır.⁷⁹

4.1.1.4 Eğitim ve Siyasal Katılma

Kent yaşamının beraberinde getirdiği en önemli siyasal kaynaklardan birisinin de eğitim imkanları olduğunu söyleyen Kalaycıoğlu, eğitim kurumlarına devam etmek dolayısıyla bireyin siyasal yaşama katılmasının daha sık ve yoğun olmasının beklenebileceğini ifade etmektedir. Eğitimin siyasal katılmayı arttırmak şeklinde bir etkiye sahip olduğunu yani eğitime sahip olanların olmayanlara oranla siyasal yaşama daha fazla katılacaklarını; eğitim seviyesi arttıkça siyasal yaşama katılmanın daha yoğunlaşacağını; ve bireyin sahip olabileceği beceri ve kaynakların artmasına paralel olarak siyasal katılmanın karmaşık ve zor türleri içerecek şekilde değişeceğini iddia etmektedir. Ayrıca, eğitimin siyasal katılma üzerinde iki tür etkiye sahip olduğunu, bunlardan birisinin, eğitimin kendi başına siyasal katılma üzerindeki ve dolaysız etki olarak nitelendirilebilecek etkisi, ikincisi ise eğitimin bireye sağladığı kaynaklar ve güdüler dolayısıyla siyasal katılma üzerindeki dolaylı etkisi olduğunu ifade etmektedir.⁸⁰

⁷⁸ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.23-26

⁷⁹ Kışlalı, A. Taner, a.g.e., 1987, s.360

⁸⁰ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s.26-30

Eğitim düzeyini, siyasal katılma eğiliminin doğru orantılı artıp ya da eksildiği bir değişken olarak gösteren Kışlalı, eğitimin, kişilerin siyasal olaylarla ilgili bilgi edinmelerini, o bilgileri yorumlamalarını, kendi toplumsal durumları ve sorunlarıyla bağlantısını kurmalarını kolaylaştırdığı ölçüde siyasal katılma eğilimlerini artırmasının doğal olduğunu söylemektedir.⁸¹

4.1.1.5 Meslek Statüsü ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, bireyin sahip olduğu meslek statüsü yükseldikçe siyasal yaşama daha yoğun bir şekilde katılacağı ve ayrıca, düşük statülü mesleklere sahip olanlara oranla hükümet bürokrasisiyle daha kolay ve etkin ilişki kurabileceğinin iddia edildiğini söylemektedir. Daha zor katılma türleri olarak görülen hükümet ve bürokrasiyle doğrudan ilişki kurmaya, yüksek statülü meslek sahiplerince daha çok rağbet edilmesinin yanı sıra, bu grubu oluşturan kişilerin daha kolay olan oy verme, siyasal ve toplumsal sorunları yakın çevrelerinde tartışmak gibi faaliyetleri, yasaların sınırlamadığı ölçüde, daha düşük meslek statüsüne sahip olanlara oranla daha sık gerçekleştirmelerinin de beklenebileceğini ifade etmektedir. Nihayet, bireyin meslek statüsü yükseldikçe örgüt üyeliği ve faaliyetinin artacağı, siyasal bilgilisi ve ilgisinin de, siyasal faaliyetlerle birlikte fazlalaşacağı ve ilgi ve bilginin bir önkoşulu olarak, kitle iletişim araçlarının düzenli olarak izlenmesi olayının da yüksek meslek statüsüne sahip olanlar arasında, düşük statülülere oranla daha sık rastlanan bir olay olmasının beklenebileceğini eklemektedir.⁸²

Meslekle ilgili olarak Kışlalı, en etkin siyasal katılmanın genellikle serbest meslek gruplarında görüldüğünün söylenebileceğini, iş çevresinin de siyasal katılma açısından önem taşıyabileceğini ifade etmektedir.⁸³

4.1.1.6 Sosyo-Ekonomik Statü ve Siyasal Katılma

Meslek ve eğitim tek tek incelenebileceği gibi bu iki değişkenin ortak etkisi olarak ifade edilebilecek sosyo-ekonomik statü (SES)'nin siyasal katılma üzerindeki etkisinin incelenebileceğini belirten Kalaycıoğlu, sosyo-ekonomik statünün siyasal katılmayı belirlemekte

⁸¹ Kışlalı, A. Taner, a.g.e., s.359-360

⁸² Kalaycıoğlu, Erkin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s.30-32

⁸³ Kışlalı, A. Taner, a.g.e., s.360

oynadığı rolü değerlendirmeye çalışan hemen her araştırmancının⁸⁴ bireyin sosyo-ekonomik statüsü arttıkça siyasal yaşamdaki faaliyetinin de arttığına işaret ettiğini söylemektedir. Ayrıca, yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olanların toplumdan en fazla nimetli temin edecek olanlar olmaları nedeniyle, toplumdaki bu yerlerini korumak ve sürdürmek amacıyla siyasal sistemin işleyişini ve siyasal olayların gelişimini yakından izlemeleri ve karar mercilerini ve sürecini düzenli olarak etkilemeye çalışmalarının beklenebileceğini söylemektedir. Yüksek sosyo-ekonomik statünün aynı zamanda siyasal ilgi, siyasal etkinlik ve siyasal bilginin de temel kaynağı olduğunu eklemektedir. Buna benzer olarak yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olan birey, sahip olduğu yüksek eğitim ve/veya yüksek statülü meslek dolayısıyla da hem kitle iletişim araçlarını yakından izlemeye eğilim duyacağını, hem de toplumsal ve siyasal örgütlerde faaliyet gösterebilecek kaynak ve güdüye fazlasıyla sahip olacağını ifade etmektedir. Bütün bunlara ek olarak sosyo-ekonomik statünün, toplumsal çevreyi siyasal davranışlarda bulunmak üzere ikna etmek, bürokrasiyle temas etmek, seçim kampanyalarına yardımda bulunmak ve faaliyet göstermek suretiyle, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olanların yerine getirmekte zorluk çekecekleri türden işlemleri daha kolay yapılabilir hale getirmesinin bekleneceğini de ifade etmektedir.⁸⁵

4.1.1.7 Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Siyasal Katılma

Kitle iletişim araçlarının yayınlarına maruz kalmasının bireyin çevresindeki olaylar hakkında olduğu kadar çevresinin yapısı ve kapsamı hakkında da temel bilgi ve algılarının belirlenmesini temin ettiğini Lerner'den⁸⁶ hareketle ifade eden Kalaycıoğlu, bireyin ulusal ve uluslararası siyasal sistemlerin varlığından haberdar oluşunu, bu sistemleri oluşturan öğelerin neler olduğunu, nasıl ilişkiler içinde olup ne tür işlevlere sahip oldukları hakkındaki bilgisini kitle iletişim araçlarının yayınlarına, ya tamamen ya da kısmen borçlu olduğunu söylemektedir. Daha sonra ise kitle iletişim araçlarının yayınlarına en fazla maruz kalanların siyasal yaşama en sık, en az maruz kalanların ise en seyrek şekilde katılacaklarının iddia edilebileceğini ve ayrıca, kitle iletişim araçlarının siyasal katılma üzerinde dolaysız etki olarak

⁸⁴ Baykal, Deniz, a.g.e., Özbudun, Ergun, a.g.e., Kaase, Max, a.g.e., Deutsch, Karl, a.g.m., s.384-405, Barnes, Samuel H., ve Kaase Max, a.g.e., Verba, Sidney ve diğerleri, a.g.e., Milbrath, Lester, a.g.e. s.114, Lane, Robert E., a.g.e., s.220-234; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.32

⁸⁵ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s.32-33

⁸⁶ Lerner, Daniel, a.g.e., 1. ve 2. bölümler; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.33

adlandırılabilir propaganda etkisi ile siyasal ilgi, siyasal bilgi ve örgütsel faaliyeti teşvik eden dolaylı etkilerinin olduğu iddialarının test edilmesi gerektiğini açıklamaktadır.⁸⁷

Lerner, 20. yüzyılda başta sinema olmak üzere radyo ve televizyonun psikik hareketlilik sağlayan araçlar olduklarını ve çeşitli kanallardan yapılan yayınların bireylerin nasıl bir hayat sürmeleri gerektiği, neyi yapmalarının doğru, arzulanır olduğu ve neyi yapmamalarının gerektiğini bildiren, gösteren ve öğreten birer araç olarak işlev gördüklerini belirtmektedir.⁸⁸ Dolayısıyla kitle iletişim araçları bireylerin sadece bilgi ve ilgi sahibi olmalarına etki etmemekte, aynı zamanda beklentilerle de donanmalarını sağlamaktadır. Beklentilerle donatılmış, dünyevileşmiş bir kişinin ise siyasal sisteme yönelik istek, dilek ve talepleri yoğunlaşacak, siyasal yaşama katılan bireylerin sayısında büyük artışlara tanık olunabilecektir.⁸⁹

Siyasal tercihlerdeki anlamlı değişmelerle kitle iletişim araçlarının bir toplum içindeki dağılışı arasındaki ilişkinin bu araçların etkileri konusunda anlamlı sonuçlar verip vermeyeceği sorusuna cevap verebilmek için iletişim araçları ekolojisine bakmak gerektiğini vurgulayan Özkök, F. Balle'nin *ekolojik ilişkiler* başlığı altında topladığı bu tür araştırmaların temel amaçlarının şu şekilde özetlenebileceğini belirtmektedir: "Gazete alımı, radyo ve televizyon alıcısına sahip olma ile bu araçların önerdiği yönde siyasal tercih arasında bir bağıntı aramak.". Bu bağlamda *kitle iletişim ekolojisinin* bir ülkede çeşitli kitle iletişim araçlarının dağılımı ve bunların birbiriyle karşılıklı ilişkilerini incelediğini aktarmaktadır.⁹⁰

1952 yılında A. B. D.'de H. A. Simon ve F. Stern⁹¹, 1962'de Fransa'da N. Rémond ve C. Neuschwander⁹² ve yine 1962 yılında Fransa'da G. Michelet⁹³ yaptıkları araştırmalarda televizyon alıcısına

⁸⁷ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.33-34

⁸⁸ Lerner, Daniel, a.g.e., 2. ve 3. bölümler; İkt.eden: Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, İstanbul, 1984, s.212

⁸⁹ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.212

⁹⁰ Balle, F., *Institutions et Publics des Moyens d'Information*, Paris, 1975, s.423; İkt. eden: Özkök, Ertuğrul, *Kitlelerin Çözülüşü*, Ankara, 1985, s. 314

⁹¹ Simon, H. ve A., Stern, F., "The Effect Of Television Upon Voting Behavior In the Presidential Election", *American Political Science Review*, Haziran 1955; İkt. eden: Özkök, Ertuğrul, a.g.e., s. 315

⁹² Rémond, R. ve Neuschwander, C., "Télévision et Comportement Politique", *Revue Française de Science Politique*, Haziran 1963, s.325-345; İkt. eden: Özkök, Ertuğrul, a.g.e., s. 315

⁹³ Michelet, G., "Television; Moyen d'Information et Comportement Electoral", *Revue Française de Science Politique*, Ekim 1964, s. 877-905, İkt. eden: Özkök, Ertuğrul, a.g.e., s. 315

sahip olan ve olmayan seçmenlerin siyasal tercihleri arasında dikkat çekici bir şekilde anlamlı farklılıklar bulunmadığını tesbit etmişlerdir.

Ekolojik ilişkiler konusunda akla gelebilecek bir başka sorunun da seçim kampanyası sırasında siyasal tercihlerde ortaya çıkan değişimlerin hangi etkene bağlı oldukları ile ilgili olduğuna işaret eden Özkök, J. Stoetzel'in Fransa'da 1965 yılında yapılan Başkanlık seçimlerindeki oy değişimlerini incelediğini ve seçim kampanyası başında De Gaulle'den yana olup da kampanya sonunda bu görüşünü değiştirenlerin oranının televizyon alıcısı sahipleri arasında daha yüksek olduğu, buna karşılık öteki adaylardan birisi olan Lecanuet lehine oy değiştirenlerin oranının ise televizyon alıcısı sahipleri arasında daha yüksek olduğu sonucunu bulduğunu açıklamaktadır.⁹⁴

Bu araştırmalardan sonra şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır:

-Kitle iletişim araçlarının siyasal etkileri en çok tartışılan konulardan birisidir. Eldeki bulgulardan hareketle burada da kesin fikir yürütmek pek mümkün değildir. Ancak şu noktalardan kitle iletişim araçlarının etkileri üzerinde görüş birliği mevcuttur.

-Siyasal tutumlar üzerinde toplumsal grupların ve başvuru kümelerinin etkileri de sanıldığı kadar azalmamıştır. Başka bir deyişle, iletişim araçlarının etkileri toplumsal çevreden soyutlanamayacak bir *manyetik alan* içinde gerçekleşmektedir. Son yıllarda Batı'da en çok tartışılan konulardan birisi olan seçim öncesi anketleri, iletişim araçlarının etkileri bakımından ilginç bir örnektir. Seçime giren partiler arasında çok küçük oy farklarının bulunduğu durumlarda, iletişim araçlarıyla yayınlanan anket sonucu hangi partiye çoğunluk veriyorsa oylarda o tarafa doğru bir kaymadan söz edilmektedir.⁹⁵

Kitle iletişim araçlarının *sosyalleştirme (socialization)* çerçevesinde göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten Gökçe, sosyal yönlendirmenin kitle iletişim araçlarının fonksiyonlarından birisi olduğunu ifade etmektedir. Buna ek olarak, karmaşık bir toplumda, insanların çevrelerini bütünüyle algılamalarının mümkün olmadığını, fakat insanların görmediklerini görebilmek, duymadıklarını duyabilmek için kitle iletişim araçlarını geliştirdiklerini Neumann'dan hareketle

⁹⁴ Stoetzel, J., "Les Sondages et L'élection Présidentielle de 1965", *Revue Française de Sociologie*, Nisan-Haziran 1966, İkt. eden: Özkök, Ertuğrul, a.g.e., s. 316

⁹⁵ Özkök, Ertuğrul, a.g.e., s. 313-317

belirtmektedir.⁹⁶ Dolayısı ile kitle iletişim araçları, günlük yaşantımızda çevreyi algılamamıza ve ona uyum sağlamamıza neden olmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının bir diğer fonksiyonunun da *siyasi sosyalizasyon (political socialization)* olduğunu belirten Gökçe, toplumsal yapının karmaşık bir görünüm almasına paralel olarak siyasi sistemin de karmaşıklaştığını ve bu karmaşık siyasi sistemde, kitle iletişim araçlarının görev veya fonksiyonlarının, siyasi sistemi algılanabilir bir şekle indirmek ve böylece siyasi bilinçlenmeyi sağlamak olduğunu bildirmektedir. Bu bakımdan, kitle iletişim araçlarının bir başka görevlerinin de, eleştiri ve kontrol olduğunu ve bunun kitle iletişim araçlarına dördüncü güç olma imkanını kazandırdığını söylemektedir. Kitle iletişim araçlarının dördüncü güç olmaları, bir toplumda söz sahibi olan kişilerin sadece tercümanlığını yapmayıp, aynı zamanda eleştiricisi olacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca, kitle iletişim araçları, yaptığı eleştiri ile, eleştirdiği hususlar hakkında kontrol etme imkanına sahip olmaktadır.

Bütün bu sayılanlardan başka kitle iletişim araçlarının enformasyon fonksiyonu vardır ki bu fonksiyon hem sosyal, hem siyasi hem de ekonomik sistemler için icra edilmektedir. Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda şu tablo bir özet mahiyetindedir:⁹⁷

TABLO 1.1 KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ FONKSİYONLARI

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ FONKSİYONLARI		
Sosyal	Siyasi	Ekonomik
Enformasyon Fonksiyonu		*Para-mal ilişkisini Güçlendirme Fonksiyonu
*Sosyalizasyon Fonksiyonu	*Kamuoyunu Oluşturma Fonksiyonu	
*Sosyal Yönlendirme	*Sözcülük Fonksiyonu	
*Dinlenme ve Günlük Stresi Unutturma Fonksiyonu	*Siyasi Sosyalizasyon Fonksiyonu	
*Eğitim Fonksiyonu	*Eleştiri ve Kontrol Fonksiyonu	
TOPLUMSAL SİSTEM		

⁹⁶ Neumann, Noelle, Die Schweigesprache. Öffentliche Meinung- unsere soziale Haut, München-Zürich, 1980, 1kt. eden: Gökçe, Orhan, İletişim Bilimine Giriş: İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi, Ankara, 1993, s.89

⁹⁷ Gökçe, Orhan, a.g.e., s.88-93

Kitle iletişim araçlarının bu tabloda gösterildiği gibi sosyal, siyasi ve ekonomik yönlerden toplumsal sistem üzerinde etkileri görülmektedir ve bu etkiler de enformasyon fonksiyonu aracılığıyla hem sosyal, siyasi ve ekonomik alan üzerinde hem de bir bütün olarak toplumsal sistem üzerinde etkiye bulunmaktadır. Buradaki ilgili konumuz özellikle siyasi boyut olmasının yanında diğer boyutların da göz önüne alınması daha isabetli bir bakış açısına sahip olmamızı sağlayacaktır.

Buraya kadar söylenenlerden kitle iletişim araçlarının siyasi katılma sürecinde etkisiz oldukları sonucunu çıkarmak mümkün değildir. Aksine, kitle iletişim araçlarının sosyalizasyon ve kamuoyu oluşturma süreçlerinde etkin rol oynamaları gerçeği kitle iletişim araçlarının siyasi katılma sürecinde göz ardı edilemeyecek bir faktör olduğunu açıkça göstermektedir.

4.1.1.8 Örgüt Üyeliği ve Siyasal Katılma

Kentleşme ve ortaya çıkardığı yeni meslek türleri ile eğitim imkanlarının siyasi katılma açısından önemli bir toplumsal düzenleme olarak örgüt ve örgütlenme olayının doğuşuna yol açtığını belirten Kalaycıoğlu, örgüt faaliyetinin çeşitli siyasi kaynaklardan nasıblı alamamış fakat bir araya geldikleri takdirde büyük bir sayı oluşturabilen bireyler için siyasi kaynak yetersizliğini giderici bir siyasi düzenleme veya siyasi yaşama katılmada eşitlik oluşturan bir toplumsal olay olduğunu belirtmektedir.⁹⁸ Çalışmasında örgütü "amorf bir çevre ile sürekli etkileşim içinde bulunan karmaşık bir hiyerarşik yapıya sahip bir sistem" olarak kabul edeceğini belirten Kalaycıoğlu, bu anlamıyla sürekli bir örgüte üye olmanın bireyi en az üç etkiye maruz bırakacağını söylemektedir. İlk olarak, herhangi bir gruba üye olmak bireyin öğreneceği, göreceği ve hakkında düşüneceği konuları büyük ölçüde belirler. İkinci olarak, birey grubun diğer üyelerini takdir ettiği ve onlara benzetmek istediği ölçüde onlar gibi davranmaya çalışacaktır. Üçüncü olarak, örgüte üye olan birey diğerleri gibi davranmadığı takdirde bir kenara atılmak, alay edilmek veya diğer bir şekilde cezalandırılmaktan korktuğu için diğer üyeler gibi davranmak

⁹⁸ Verba, Sidney, Nie, Norman H. ve Kim, Jae-on, *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*, New York, 1978, s:80-142, İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul, 1983, s. 34

zorunluluğunu hissedecektir. Sonuçta, örgüt üyeliğinin bireye birtakım davranış kalıpları veya roller tanımlayacağını ve bu rollere uygun davranışı için gerekli beceri ve yetenekleri geliştirmek üzere zorunlu bir eğitim aracı olabileceğini açıklamaktadır.

Toplumsal örgütlere üye olmanın siyasal ilgi, etkinlik ve bilginin artmasını sağlayan bir neden olabileceğini ifade eden Kalaycıoğlu, ayrıca, bu tür eğilim ve tutumlardan farklı olarak ve sosyo-demografik tabanlı kaynaklardan da bağımsız bir şekilde örgüt üyeliğinin siyasal katılmayı teşvik edici bir niteliği olduğunun düşünülebileceğini ve bunun gözlemlendiğini belirtmektedir.⁹⁹

Kalaycıoğlu, örgüt üyeliğinin ve faaliyetinin, genel olarak siyasal katılmayı teşvik etmesinin yanı sıra, siyasal katılmanın çeşitli biçimlerde oluşabilmesinde de etkili olan bir siyasal kaynak olduğunu ve yapılan siyasal eylemde bireyin kullanabileceği siyasal kaynak ne kadar az ise, örgütlenmenin etkisinin o derece fazla hissedilmesinin mümkün olacağını ifade etmektedir. Buna paralel olarak, örgütün siyasal eyleminin söz konusu olduğu alanda elde edebilecekleri ve/veya kaybedebilecekleri ne denli fazla ve sosyo-ekonomik ve demografik tabanlı siyasal kaynak farklarının eylem üzerindeki etkisi de ne kadar az ise (mesela genel seçimler gibi), siyasal partiler ve derneklerin etkilerinin o kadar fazla olacağını, diğer taraftan, bürokrasiyle ilişkide bulunmak gibi hıfabet, insanları ikna etme yeteneği vb. kaynaklara sahip olmayı zorunlu kılan eylemler için ise örgütlerin etkilerinin daha sınırlı kalacağını belirtmektedir.¹⁰⁰ Böylece örgütler ne denli çaba gösterirlerse gösterebilirler, eğer siyasal kaynaklar nüfusa eşit olarak dağıtılmamışsa, siyasal kaynakların siyasal katılma üzerindeki etkilerini düzenlemeleri ve sınırlamaları her zaman mümkün olmayacaktır denilebilir.

Kalaycıoğlu, özet olarak örgüt üyeliğinin ve faaliyetinin sandık başına gitmek gibi kolay yapılabilen eylemler üzerindeki etkisinin, diğer ve yerine getirilmesi daha çok siyasal kaynağın mevcudiyetini gerektiren siyasal faaliyetlere oranla daha fazla olacağını, siyasal eylem türü zorlaştıkça gerekli olan siyasal kaynak miktarı ve çeşidinin

⁹⁹ Verba, Sidney, Nie, Norman H. ve Kim, Jae-on, a.g.e., s:81, İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 36

¹⁰⁰ Verba, Sidney, Nie, Norman H. ve Kim, Jae-on, a.g.e., s:81-92, İkt eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 36

de artacağından dolayı örgütlerin siyasal katılımı belirlemekteki rolünün azalmasının beklenebileceğini söylemektedir.¹⁰¹

Örgüt üyeliği ile siyasal katılma arasındaki ilişkiler incelenirken siyasal partilerin önemi açıkça görülmektedir.

Bu çerçevede Baykal, siyasal partilerin üyeleri ile sınırlı olmayan geniş bir etki alanına sahip olduklarının görüldüğünü belirterek, Eldersveld'den hareketle parti ile özdeşleşmenin siyasal davranış bakımından sonuçları ile ilgili bulguların aynı yönde olduğunu ve belli bir parti ile özdeşleşme halinde olanların, siyasal yönelimleri kristalleşmemiş olanlara nazaran seçimlere katılma ihtimalinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu ifade etmektedir.¹⁰² Ayrıca Campbell ve arkadaşlarından hareketle de özdeşleşmenin kuvvetli arttıkça siyasal tercihlerin de istikrar kazandığını ve buna örnek olarak partileri tarafından beğenmedikleri bir kimsenin aday gösterilmesi halinde ne yapacakları sorulduğu zaman, adayı desteklerini söyleyenlerin oranının, zayıf özdeşleşme halinde olanlarda %11 iken, kuvvetli özdeşleşme gösterenlerde %40 olarak bulunduğunu belirtmektedir.¹⁰³

Parti görevlilerinin kendilerini destekleyeceklerini düşündükleri seçmenleri sandık başına çekmeye çalıştıklarını ve Türkiye'de de bu yola başvurulduğunu belirten Baykal, seçim kampanyasında partilerin göstereceği çalışmanın yoğunluğunun seçime katılma oranlarını yükselteceğini ifade etmektedir. Buna benzer ifadeler Turan'ın eserinde de rastlamaktayız.¹⁰⁴ Baykal ayrıca Eldersveld ve Wolfinger'ın görüşlerine dayanarak, seçim kampanyası sırasında, parti görevlilerinin kişisel temas kurabildikleri kimselerin siyasal katılma ihtimalinin, kendilerine basın, radyo, miting gibi gayri şahsi yollarla ulaşabilen kimselere göre daha yüksek olduğunu bildirmektedir.¹⁰⁵

Partilerin üye kaydetmeleri konusunda La Palombora, partilerin üye kaydetmeleri eğilimlerinin ilk olarak sol partilerde belirdiğini ve

¹⁰¹ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s.34-37

¹⁰² Eldersveld, Samuel, "The Independent Vote: Measurement, Characteristics and Implication for Party Strategy"; American Political Science Review, 46, 1952, s. 752-753; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 123

¹⁰³ Campbell, Angus A., Converse Philip E., Miller, Warren E., Miller, Donald E., ve Stokes, Donald E., The American Voter, New York, 1960, s. 95; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 123

¹⁰⁴ Turan, İtler, a.g.e., s.102-103

¹⁰⁵ Eldersveld, Samuel, "Experimental Propaganda Techniques and Voting Behavior"; American Political Science Review, 50, 1956, s. 155-165, ve Wolfinger, Raymond E., "The Influence of Precinct Work on Voting Behavior", Public Opinion Quarterly, XXVII, 1963, s.387; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 123

genellikle kendilerin kabul etmeye isteksiz bir ortamda gelişen partilerin, kayıtlı üye olmayı vurgulayarak, taraftarlarının kimliklerini ve sınıfsal dayanışmasını pekiştirmeye çalıştıklarının altını çizmektedir.¹⁰⁶ Ayrıca Turan, üyeliğin önem kazanmasının, geçmişte formel üyelik üzerine eğilmeyen seçkinli eğilimli tutucu partileri de kitlelere açtığını belirtmektedir.¹⁰⁷

Bu görüşler ile ilgili olarak, Verba ve arkadaşları oy kullanma konusunda tüm ülkelerdeki siyasal partilerin, sosyo-ekonomik konumlarına bakılmaksızın, vatandaşları siyasal faaliyet için harekete geçirmek eğiliminde olduklarını belirterek, bir partiye bağlılık duymayanların sosyo-ekonomik statüleri ne olursa olsun faal olmadıklarını ve koyu parti taraftarlarının ise sosyo-ekonomik statülerinin etkisinden sıyrılarak her zaman faal olduklarını ifade etmektedirler. Bundan dolayı da , bir partinin taraftarı olmanın oy kullanmanın hem gerek hem de yeter koşulunu oluşturduğunu açıklamaktadırlar.¹⁰⁸

4.1.1.9 Siyasal Kaynaklar ile İlgili Bir Değerlendirme

Yukarıda görüldüğü gibi, belirtilen siyasal kaynakların, bireyin siyasal katılımın derecesi ve yönü konusundaki davranışları üzerinde birtakım etkileri vardır. Fakat Kalaycıoğlu'nun da belirttiği gibi, her siyasal kaynak sahibinin siyasal amaçlara yönelmesi gerekmemektedir. "Bazı servet sahipleri değerli tablolar, bazıları ise politikacı biriktirirler".¹⁰⁹ Siyasal kaynaklara sahip olan bireyin, olmayanlara oranla siyasal katılma ihtimalinin daha yüksek olduğunu açıklayan Kalaycıoğlu, birey bu kaynakların siyasal amaçlarla seferber edilmesine ihtiyaç duymuyorsa veya bu çeşitli tür siyasal kaynakların siyasette kullanılmasını imkansız kılan toplumsal normlar bireyi etkiliyorsa, söz konusu siyasal kaynakların seferber edilmesinin imkansız olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁰

Böylelikle bireyin içinde bulunduğu siyasal sistem ile ilgili olan siyasal fırsat yapısını inceleme aşamasına gelmiş bulunmaktayız.

¹⁰⁶ La Palombora, Joseph, Politics Within Nations, New Jersey, 1974, s.320

¹⁰⁷ Turan, İtler, a.g.e., s.110

¹⁰⁸ Nie, N. H. ve Verba, S., Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı, çev: Turan, İtler ve Karamustafaoğlu, Tuncer, Ankara, 1989, s.67

¹⁰⁹ Dahl, Robert, Who Governs? Democracy and Power in an American City", New Haven, 1974, s.271;

İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, İstanbul, 1984, s.242

¹¹⁰ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.242

4.1.2 SİYASAL FIRSAT YAPISI

Kalaycıoğlu, siyasal fırsat yapısından kastedilen şeyin, siyasal otoriteye etkide bulunabilecek bireylerin kimler, diğer bir deyişle hangi niteliklere ve tür toplumsal özgeçmişlere sahip kişiler olacağı konusundaki yasal, toplumsal ve siyasal düzenlemeler ve kurallar bütünü olduğunu belirtmektedir.¹¹¹ Her siyasal rejimin o rejimde yoğunluk dereceleri değişen siyasal faaliyetlerde bulunabilecek bireylerin kimler olabileceğini yasal ve/veya siyasal sınırları ile belirlediğini açıklayan Kalaycıoğlu, anayasaların, oy hakkının, siyasal parti ve derneklerle ilgili yasal düzenlemelerin bu sınırların ifadelerini buldukları başlıca kaynaklar olduklarını söylemektedir. Ayrıca, siyasal rejimlerin o toplumdaki siyasal yaşam anlayışının, toplumsal yapı ve siyasal kültürün bir gereği olarak siyasal eylemde bulunacak bireyde ne gibi niteliklerin veya bireysel özelliklerin mevcut olacağını belirlediğini ve böylece fırsat yapısının aynı zamanda siyasal kaynakların neler olabilecekleri hakkında da bazı sınırlamalar getireceğini ifade etmektedir. Daha sonra da, siyasal fırsat yapısının dolayısıyla kimlerin siyasal faaliyette bulunabileceğini de kısmen belirleyebileceğini açıklamaktadır. Bir siyasal sistemde kimlerin ne şekilde siyasal otoriteye etki edebileceği veya siyasal karar alma mevkilerine gelebileceği ve bu tür faaliyetlerin nasıl yapılabileceğinin, siyasal kaynakların ve bireysel değer, tutum ve yönelimlerin siyasal katılma üzerindeki etkilerinin ne derece yaygın olabileceğini belirlemek bakımından son derece önemli bir rol oynayabileceğini ve bu şekilde siyasal eylemleri oluşturan çeşitli tür faaliyetlerin anlamlarının¹¹² neler olduğunun belirlenebileceğini ve bireyin meşru olan ve olmayan siyasal eylem türleri arasında yapabileceği tercihler kadar herhangi bir şekilde siyasal yaşama katılıp katılmama konusundaki kararının da, kısmen siyasal fırsat yapısı tarafından belirlenebileceğini açıklamaktadır.¹¹³

¹¹¹ Seligman, Lester G., *Recruiting Political Elites*, New York, 1975, s.1; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul, 1983, s.37

¹¹² Weber, Max, *The Theory of Social and Economic Organization*, New York, 1947, s.242; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, Kalaycıoğlu, Ersin, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul, 1983, s.38

¹¹³ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.37-38

4.1.3 SİYASAL GÜDÜ VE SİYASAL KATILMA

Kalaycıoğlu Dahl'den hareketle, insanların büyük çoğunluğunun içinde yaşadıkları toplumda sahip oldukları birincil rolün siyasal nitelikte olmadığına gözlemlendiğini ve büyük bir çoğunluk için, toplumsal bunalım dönemleri dışında, siyasetin zamanlarının ve enerjilerinin büyük kısmını tüketen bir uğraş ve merak konusu olduğunun çok şüpheli olduğunu söylemektedir.¹¹⁴ Bireylerin siyasal yaşama katılabilmesi için, hem siyasal güdü hem de siyasal yaşama katılma fırsatının varlığı hakkında bilişsel (cognitive) bir hazırlığa sahip olmalarının gerekli olduğunu belirtmekte ve sahip olduğu siyasal kaynakları siyasal fırsat yapısının elverdiği koşullarda seferber edebilmesi için, bireyin bu tür imkanların varlığını anlayabilecek bir bilişsel hazırlık içinde olmasının, veya siyasal sistem hakkında yeterli bilgiye sahip olması, siyasal sistemdeki gelişmeleri düzenli olarak izlemesi ve siyasal eyleminin kendisinin arzuladığı sonucu doğuracağına inanmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir. Yukarıda sıralanmış olan bireysel nitelikleri içeren ve bireyin siyasal kaynaklarını karşılaştığı fırsat yapısı içinde değerlendirilmesini sağlayan yönelim, eğilim, beklenti ve tutumların tümüne de siyasal güdü adının verileceğini söylemektedir. Bu açıdan bakıldığında siyasal katılmanın, siyasal kaynak ve fırsat yapısını birer gerekli koşul, siyasal güdülerle bilişim (cognition) ise yeterli koşullar olarak içeren bir eylem biçimi olduğunu açıklamaktadır. Yeterli koşullardan olan siyasal güdüler ise siyasal ilgi ve siyasal etkinlik duygusu olarak ele alacağını bildirmektedir.¹¹⁵

4.1.3.1 Siyasal Etkinlik ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, siyasal etkinliği, bireyin içinde yaşadığı siyasal sisteme ve/veya onun parçalarına etki etmek suretiyle sistemi kendi yararına çalıştırabileceği inancı olarak ele aldığını¹¹⁶ belirtmekte ve çalışmada siyasal etkinliğe sahip olanların olmayanlara oranla daha yoğun bir siyasal katılma göstereceklerinin iddia edileceğini ve inceleneceğini söylemektedir. Ayrıca, siyasal etkinlik duygusu yoğunlaştıkça bireyin başvurabileceği eylem türlerinin de çeşitlilik

¹¹⁴ Dahl, Robert A., a.g.e., s.279; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.39

¹¹⁵ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, a.g.e., s.38-39

¹¹⁶ Milbrath, Lester W., a.g.e., Almond, Gabriel ve Verba, Sidney, a.g.e., s.139, Renshon, Stanley Allen, Political Needs and Political Behavior: A Theory of Personality and Political Efficacy, New York, 1974, s.31; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.39

kazanacağını beklenileceğini yani, birey kendisinin ne kadar fazla etkili olduğuna inanırsa oy vermekten protesto eylemlerine değin çeşitli katılma türlerine o derecede fazla başvurabileceğini belirtmektedir. Daha sonra, siyasal etkinliğin siyasal katılmanın yanı sıra siyasal ilgi ve bilgili de teşvik eden temel bir dürtü olabileceğini ve siyasal sistemle ilgili gelişmeleri izlemenin, siyasal sistemin üyelerinin yaşamları üzerinde önemli etkileri bulunabileceğini bilenler için bir zorunluluk halini alabilmesinin hiç de zor olmayacağını ifade etmiştir.¹¹⁷

4.1.3.2 Siyasal İlgi ve Siyasal Katılma

Kalaycıoğlu, siyasal ilginin siyasal olayları, siyasal sistemin işleyişini ve siyasal kararların alınmasını sürekli ve düzenli olarak ele alınacağını ve bireyin siyasal ilgisi arttıkça siyasal olayları algılamasının kolaylaştığını ve siyasal olaylara ilişkin dürtülerin (stimuli) bireydeki etkilerinin yoğunlaştığını belirtmektedir. Siyasal ilginin hem doğrudan doğruya siyasal katılmayı belirlediğini, hem de bireyin siyasal bilgi sahibi olabilmesinde payı olduğu ölçüde ve siyasal bilginin siyasal katılma üzerindeki etkisi dolayısıyla siyasal katılmayı belirlemekte olduğunu iddia etmekte ve bunun inceleneneğini bildirmektedir. Ayrıca, siyasal ilgi derinleştikçe bireyin sahip olabileceği dürtülerin yoğunlaşmasının bireyi, yerine getirilmesi daha zor olan siyasal eylem türlerine hazırlayabilecek bir gelişme olduğunu ifade etmektedir. Demokratik bir yapıda oy vermek fazla bir siyasal ilgi olmadan da yerine getirilebilen bir siyasal katılma eylemi olabilmektedir ifadesini kullanan Kalaycıoğlu, belirli bir sorunun çözümü için bürokrasiyle nasıl ilişki kurulabileceği ve haberleşileceği, siyasal sistemin ve onun doğurabileceği veya çözümleyebileceği sorunların izlenmesini gerektireceğini belirtmektedir. Siyasal ilgi derinleştikçe yapılan siyasal katılma faaliyetinin bireyin rolünün temayüz ettiği ilişkiler ve eylemlere doğru eğilim göstereceğinin beklenileceğini de açıklamaktadır.¹¹⁸

¹¹⁷ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983, s.39-40

¹¹⁸ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.41-42

4.1.4 BİLİŞİM VE SİYASAL KATILMA

Kalaycıoğlu, bilişimin veya çalışmasında kullandığı basite indirgenmiş haliyle siyasal bilginin, eyleme geçebilmenin temel koşullarından olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bireyin siyasal eyleme geçebilmesinin onun kendisini yönetenlerden bir şey (ve özellikle farklı bir şey), beklemesi ve yönetenlerle nasıl başa çıkılabileceğini bilmesi ve diğer bütün koşulların oluşmuş bulunması durumunda gerçekleşme imkanının artacağını söylemektedir. Daha sonra ise, siyasal bilginin bilişsel bir kolaylık veya hazırlık oluşturarak siyasal katılmayı artırdığının veya etkilediğinin iddia edilebileceğini ayrıca, bireyin siyasal bilgisi arttıkça başvurabileceği siyasal katılma türlerinin çeşit ve sayısının artabileceğini özetlemektedir.¹¹⁹

4.1.5 GENEL BİR SİYASAL KATILMA MODELİ

Kalaycıoğlu, çizmiş olduğu bu genel tablodan sonra bu şekilde açıklanan siyasal katılma ile onu belirleyen etkenler arasındaki ilişkileri inceleyebilmek için çeşitli siyasal kaynaklar, siyasal güdüler, siyasal bilişimle siyasal katılma arasındaki ilişkilerin açık ve seçik olarak, hipotezler aracılığıyla belirlenmesi ve ondan sonra siyasal fırsat yapısından kaynaklanan çeşitli etkileri de içeren bir çözümlemeye, her bir etkenin siyasal katılmayı belirlemekteki oynadığı rolün, görgül olarak saptanması yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹²⁰

Kalaycıoğlu, sonuçta bireyin siyasal yaşamda faaliyet gösterebilmesinin ilk olarak herhangi bir siyasal kaynağa sahip olup olmamasına, ikinci olarak, sahip olduğu siyasal kaynakların nitelik, çeşit ve birbirlerinin etkilerini tamamlayabilecek biçimde ilişki içinde olmalarına, üçüncü olarak, bu siyasal kaynakların ne tür bir siyasal fırsat yapısıyla sınırlandırıldıklarına, dördüncü olarak bireyin etkisi altında bulunduğu siyasal güdülerin gücüne ve nihayet beşinci olarak, bireyin sahip olduğu siyasal kaynakların mevcut siyasal fırsat yapısı içinde nasıl eyleme dönüştürülebileceğine dair bilişsel bir hazırlığa, veya özetle siyasal bilgiye sahip olma derecesine göre değişeceğini ifade etmektedir.

Siyasal kaynakların aynı zamanda siyasal güdü ve bilişimin de kaynağı olabilecekleri göz önüne alınacak olunursa, teorik açıdan

¹¹⁹ Kalaycıoğlu, Ersin, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul, 1983, s.42

¹²⁰ Kalaycıoğlu, Ersin, *Çağdaş Siyasal Bilim*, İstanbul, 1984, s.243

siyasal katılmanın belirlenmesinde en önemli ve/veya kritik rolü siyasal kaynakların oynadığının ileri sürülebileceğini belirten Kalaycıoğlu, bunun nedeninin siyasal kaynaklardan bazılarının model dışı etkiler altında belirlendiklerini ve gerek diğer siyasal kaynaklar ve gerekse siyasal güdüler ve bilişimin bu kaynaklar tarafından belirlenmesi olduğunu ve siyasal kaynaklar doğrudan doğruya ve yalnızca kendi başlarına siyasal katılmayı doğrudan doğruya belirlemeseler de, siyasal güdü ve bilişimi etkilemek suretiyle, (dolaylı olarak) siyasal katılmanın belirlenmesinde temel rolü oynayan değişkenler dizisini oluşturmakta olduğunu açıklamaktadır.

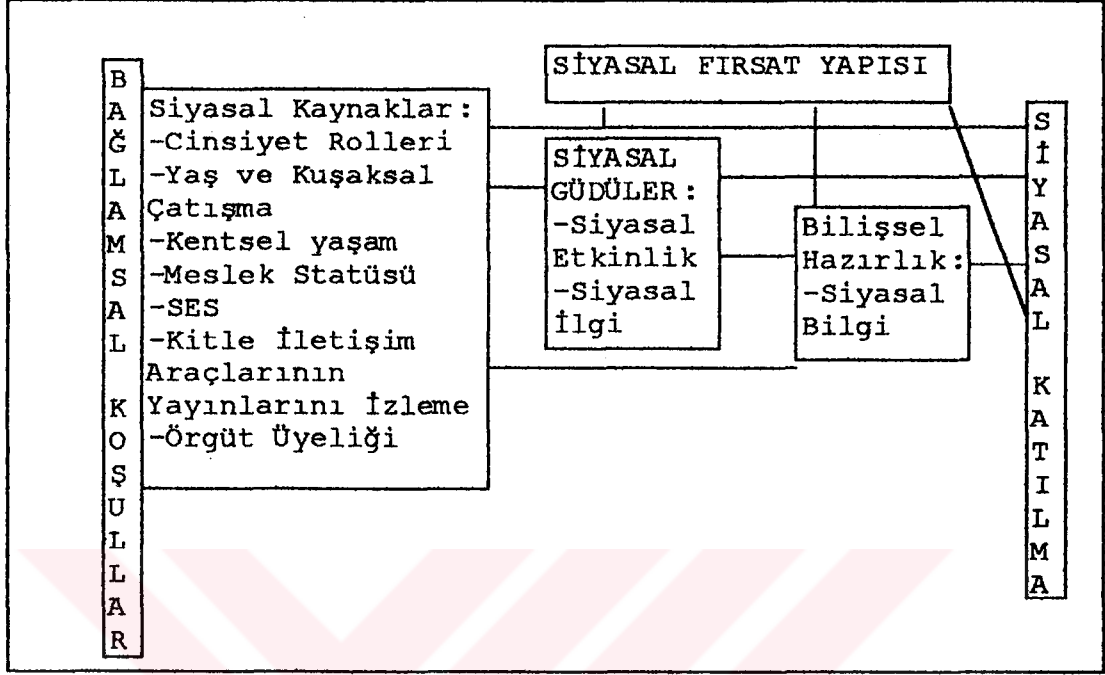
Yukarıda yapılan incelemelerde yüksek eğitim, prestijli yüksek meslek sahibi olmak veya kısaca yüksek sosyo-ekonomik statü'ye sahip bulunmanın bireyin siyasal yaşama katılmasını kolaylaştığının görüldüğünü, ayrıca aynı değişkenlerin hem bir yandan bireyin kitle iletişim araçlarını izlemesini ve çeşitli toplumsal ve siyasal örgütlere üye olmasını teşvik ettiğini, hem de siyasal yaşama olan ilgisıyla, onun hakkındaki bilgisini arttırdığını, bireyin siyasal yaşamda etkin olabileceği hissini ona aşılayabilmekte olduğunu belirtmektedir.¹²¹

Siyasal fırsat yapısının da bireyin siyasal yaşama katılmak için sahip olabileceği siyasal eylem türlerini sınırlaması veya belirlemesi dolayısıyla ve özellikle, siyasal sistemler arasındaki farkların kökenini oluşturduğunu dile getiren Kalaycıoğlu, bir siyasal sistemdeki parti sayısı, siyasal partiler arasındaki rekabet ortamının niteliği, dernekleşme imkanları, çeşitli toplumsal örgütlerin kitle iletişim araçlarını kullanabilme imkanları ve kitle iletişim araçlarının kullanımındaki yaygınlık derecesinin siyasal katılma hakkındaki genel bir modelin görgül olarak sınanmasında sistemden sisteme farklılıklar gösteren bir siyasal katılma olayını açıklama gücüne sahip olabilecek nitelikler olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, kitle iletişim ağının ulusal boyutlara vardığı ve toplumsal örgüt faaliyetlerinin yaygınlık kazanmış olduğu bir ortamda, kitle iletişimi ve toplumsal örgütlerin siyasal kaynaklardan nasibini alamamış olanlar lehine bir düzeltme yapabilen ve siyasal katılmayı teşvik eden başlıca koşullar olarak belirebileceklerini açıklamaktadır.

¹²¹ Kalaycıoğlu, Ersin, "Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, c. 37, İstanbul, 1979, s.167; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, İstanbul, 1983, s. 244

Kalaycıoğlu, son olarak da siyasal katılmayı aşağıdaki şekli ile özetlediğini ifade etmektedir.

Şekil 1.5: Kalaycıoğlu'nun Genel Siyasal Katılma Modeli

Kalaycıoğlu, yapmış olduğu araştırmadan¹²² çıkan sonuçlara göre siyasal katılmanın belirlenmesinde en önemli rolün siyasal kaynakları oluşturanlar olduğunun göze çarptığını açıklamaktadır. Hiç bir siyasal kaynağın, tek başına siyasal katılmanın belirlenmesinde önemli bir role sahip olmadığına, yaş, cinsiyet rolleri, eğitim düzeyi, kitle iletişim araçlarını izleme ve siyasal-toplumsal örgüt üyeliğinin siyasal katılmaya yapmış olduğu etkiler toplandığı zaman, bu değişkenleri siyasal katılmayı açıklamakta önemli bir role sahip olduğunun görüldüğünü belirtmektedir.¹²³ Çalışmasında siyasal katılmanın üç boyuttan oluştuğunu gösteren kanıtlara rastlandığını ve bu boyutların Türkiye için oy verme, seçim kampanyası faaliyetleri ve tartışma ve bürokrasiyle temas olduğunun görüldüğünü ifade etmektedir.¹²⁴

¹²² Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1981, s.421; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, Çağdaş Siyasal Bilim, s. 246

¹²³ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1981, s.103; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 247

¹²⁴ Kalaycıoğlu, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma (Basılmamış Doçentlik Tezi), İstanbul, 1981, s.347; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 247

4.2 DENİZ BAYKAL VE İLTER TURAN'IN TASNİFİ

4.2.1 SOSYO-EKONOMİK DEĞİŞKENLER VE SİYASAL KATILMA

Sosyo-ekonomik değişkenlerin siyasal katılma üzerindeki etkilerini incelerken Baykal ve Turan, farklı sınıflandırmalarda bulunmaktadır. Burada sosyo-ekonomik değişkenler, bu farklılığa uygun olarak iki ayrı başlık altında ele alınacaktır.

4.2.1.1 Baykal'ın Sınıflandırması

4.2.1.1.1 Gelir ve Siyasal Katılma

Gelir ile siyasal katılma arasında eskiden beri bir ilişki olduğunun düşünüldüğünü ifade eden Kalaycıoğlu, gelir artışı ile birlikte artan oy verme oranlarının, araya giren başka değişken dolayısıyla gerçekleştiğinin düşünülebileceğini ve eğitim, meslek gibi değişkenleri sabit tutarak, siyasal katılma oranlarının geçirdiği değişme oranlarının geçirdiği değişimin incelenmesi gerektiğini açıklamaktadır. Eğitime ve gelire göre siyasal katılmanın incelendiği bir araştırmada eğitimin etkisi ortadan kaldırılrsa dahi gelirin siyasal katılma ile yakından ilişkili olduğunun görüldüğünü bildirmektedir.¹²⁵ Diğer taraftan, Almond ve Verba'nın 5 ülkede karşılaştırmalı yapmış oldukları bir araştırmada¹²⁶ eğitim sabit tutulunca ekonomik gruplar arasındaki siyasal katılma ile ilgili farklılıkların azaldığını, fakat oldukça muntazam bir ilişkinin yine de kaldığını görüldüğünü belirten Baykal, ekonomik hiyerarşinin yukarı seviyelerinde yer alan bir kimsenin, tıpkı daha iyi eğitim görmüş birisi gibi, siyasal bakımdan aktif ve kendine güvenen birisi olma ihtimalinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Baykal, eldeki araştırmalar ile, Türkiye için gelir ve siyasal katılma arasındaki ilişkinin kesinlikle ortaya konmasının mümkün olmadığını doğrudan doğruya bu konuya yönelecek survey araştırmalara ihtiyaç olduğunu, fakat seçim istatistiklerine bakılarak bazı açıklamalar getirilebileceğini belirtmektedir. Buna göre Türkiye'de köylerde seçime katılma oranı kasabalardan, kasabalarda da şehirlerden daha yüksektir ve köylerdeki gelir seviyesi şehirlerden daha düşüktür.¹²⁷ Bu

¹²⁵ Connely ve Field, "The Non-Voter-Who He Is, What He Thinks", Public Opinion Quarterly, 8, 1944, s.179-180; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.39

¹²⁶ Almond, Gabriel A. ve Verba, Sidney, a.g.e., s.325; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.40

¹²⁷ Devlet Planlama Teşkilatı, S.P.D. Araştırma Şubesi, Gelir Dağılımı Araştırması, Ankara, 1966 ve Palmer, Edgar Z., Agriculture in Turkey, Long-Term Projections of Supply and Demand, İstanbul, 1966, s.43; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.44

göstergeleri yorumlayan Baykal, Türkiye’de köylülerin şehirlilerden ve kasabalılardan daha az gelire sahip olmalarına rağmen, onlardan daha yüksek oranda oy vermelerinin, gelirin en azından seçime katılma anlamında siyasal katılma ile olumlu bir korrelasyon göstermediğini ortaya koyduğunu bildirmektedir. Bütün bunların, Türkiye’nin tamamı birim olarak alındığında geçerli olduğunu, çeşitli sosyolojik grupların (şehirliler, kasabalılar, köylüler ve diğerleri) kendi içlerindeki farklılaşmada gelirin etkili olmasının mümkün olabileceğini ve büyük bir ihtimalle Türkiye’de durumun bu şekilde olduğunu eklemektedir. Ayrıca gelirin özellikle oy verme dışındaki siyasal faaliyetler üzerinde etkili olabileceğine de işaret etmekte ve bu sınırlar içinde gelir-siyasal katılma ilişkisinin Türkiye’de Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’dakinden farklı bir yönünün bulunduğunun anlaşılabileceğini eklemektedir.¹²⁸

4.2.1.1.2 Eğitim ve Siyasal Katılma

Baykal, eğitim siyasal davranış ilişkisinin ya siyasal davranışa çok genel bazı eğilimler kazandırmasının mümkün olduğu eğitimin zihni esneklik sağlayan yönü ile ilgili olabileceğini ya da, eğitimin toplumsal normları -sorumluluk yüklenen, siyasetle ilgilenen iyi vatandaş tipi bunlardan bir tanesidir- ileten veya açıkça siyasal *indoctrination* yapan yönü ile ilgili olabileceğini ve ayrıca eğitimin, gelir, meslek gibi sosyal statünün diğer unsurları ile birlikte gidişinin de ayrıca hesaba katılması gerektiğini belirtmektedir. Eğitim ile siyasal katılma arasında olumlu bir bağlantının varlığının yani bir kimsenin eğitim seviyesinin artışı ile birlikte siyasal katılma seviyesinin de artacağına, değişik ülkelerde yapılmış bir çok araştırma ile güvenilir bir şekilde belgelendiğini de eklemektedir. Baykal, Campbell¹²⁹, Almond ve Verba¹³⁰ gibi yazarlardan örnekler vererek bir çok yazarın eğitimin siyasal katılmayı belirleyen sosyo ekonomik etkenlerin en kuvvetlisi olduğu görüşünde olduklarını ifade etmektedir. Diğer taraftan Connely ve Field’in¹³¹ araştırmasında oy verme yönünden eğitimin, gelir değişkeninden daha az etkili olduğu sonucuna vardığını ve başka bir araştırmada ise toplumsal faaliyetlerde genel katılma endeksinin

¹²⁸ Baykal, Deniz, a.g.e., s.37-44

¹²⁹ Campbell, Angus, "Passive Citizen", *Acta Sociologica*, Vol. 6, No. 1-2, 1962, s. 20, İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 56

¹³⁰ Almond, Gabriel A. ve Verba, Sidney, a.g.e., s.17-19, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 56

¹³¹ Connely, Gordon M., Field, Harry H., "The Non-Voter, Who He Is, What He Thinks", *Public Opinion Quarterly*, VIII (Summer, 1944), s. 179, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 56

gelir sabit tutulduğu zaman eğitim kategorileri arasında, eğitim sabit tutulduğu zaman gelir kategorileri arasında görülenden daha büyük bir farklılık gösterdiğinin ortaya konduğunu açıklamaktadır.¹³² Bu durumda Lane'den hareketle, oy-verme ile diğer siyasal katılma şekilleri arasında bir ayırım yapılmak ve oy-verme gibi nispeten yaygın ve kolay bir işlem için gelirin daha etkilileyici, buna karşılık daha karmaşık siyasal katılma şekilleri bakımından eğitim değişkeninin daha önemli olduğunu öne sürmenin daha uygun olacağını ifade etmektedir.¹³³

Baykal, ayrıca Almond ve Verba'dan hareketle, eğitimin, siyasal katılmanın siyasal organların etkisinden haberdar olmak, onlar hakkında bilgi sahibi olmak ve siyasal konuları konuşmak gibi *cognitive* (zihni) yönü ile ilgili değişiklikler üzerinde etkiye bulunacağını fakat siyasal katılmanın *cognitive* (zihni) olmayan yönleri için eğitimin böyle bir yaklaşımcı, birbirine benzetici fonksiyonundan bahsetme imkanının olmadığını ve siyasal hayata katılmanın gerekli olup olmadığı, siyasal organları etkilemek için takip edilmesi gerekli strateji ve farklı partileri destekleyenlerin birbirlerine karşıtlık derecesi gibi duygusal (*affective*) ve değerlendirmeye ilişkin (*evaluative*) yönleri hakim sorunlarda ise eğitim seviyesinin anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkarmadığını vurgulamaktadır.¹³⁴ Sonuç olarak da, eğitimin siyasal konularla ilgili, siyasal hayata katılmaya hazır ve onun ön şartlarını yerine getirmiş insan tipinin ortaya çıkmasında yardımcı olduğunu fakat onun siyasal yöneliminin muhtevasını tayin etmediğini belirtmektedir.¹³⁵

Türkiye'de, siyasal katılmanın sadece oy verme şeklinde anlaşılması ve araştırma birimi olarak bütün Türkiye'nin ele alınması durumunda eğitim seviyesindeki artışın siyasal katılmaya yol açtığını söyleyememekteyiz. Çünkü, eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğunun bilindiği bölgeler, daha yüksek eğitim seviyesine sahip bölgelerden daha fazla oranlarda seçime katılmaktadırlar. Köylerin eğitim durumunun şehirlerden çok daha kötü olduğu da bilinmektedir.¹³⁶ Ayrıca 1991 yılında yapılan milletvekilli genel seçim

¹³² Foskett, John M., "Social Structure and Social Participation", *American Sociological Review*, No. 20, 1955, s. 434, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 56

¹³³ Lane, Robert E., *Political Life*, New York, 1965, s. 222, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 56

¹³⁴ Almond, Gabriel A. ve Verba, Sidney, a.g.e., s. 317-322, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 59

¹³⁵ Baykal, Deniz, a.g.e., s. 59

¹³⁶ Hellin, George ve Barbara, *Sosyolojik ve İstatistik Bakımdan Türkiye'de Köy*, Çev. Uysal, Ahmet E., Ankara: T.C. Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1956, s. 124-125, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 60

sonuçları şehir toplamı ve bucak ve köyler toplamı olarak incelendiğinde bu figürlerin devam ettiği görülmektedir.¹³⁷

Şehirliilerin oy verme oranlarının, köylülerden daha düşük olması durumunda şehirliilerin ve köylülerin ve köylülerin kendi içlerinde eğitime göre farklı siyasal davranış gösterip göstermediklerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında eğitimin, siyasal katılma ile olumlu bir bağlantı gösterdiği anlaşılmaktadır.¹³⁸ 1962 yılında yapılan köy araştırmasından bu yorumu destekleyici sonuçlar çıkarmak mümkündür.¹³⁹ Bu araştırmada örneğe katılan kimselere en çok hayran oldukları kimse ve asıl bağlılıklarının alieye mi yoksa millete mi olduğu sorulmuştur. Birinci soruya siyasal nitelikte bir isimle ve ikinci soruya da milleti tercih ederek cevap verenlerin nispi bir siyasallaşma (politicalization) gösterdikleri kabul edilebilir. Her iki soruda da siyasal sembollerini tercih edenlerin oranı, eğitim seviyesindeki artışa bağlı olarak çoğalmaktadır. Ayrıca bu artışın sadece okur-yazarlığa göre değil okullarda geçen yıllara da bağlı oluşu dikkat çekicidir. Şehirliiler ayrı bir grup olarak ele alındığı takdirde gerek oy verme gerekse onun ötesinde siyasal katılma şekilleri bakımından eğitimin bir çoğaltan etkiisi olduğu düşünülebilir. En azından siyasal olayların içine karışma kategorisi için durumun böyle olduğunda şüphe yoktur. Abadan'ın¹⁴⁰ ve Ozankaya'nın¹⁴¹ araştırmaları belli bir eğitim seviyesinden sonra siyasal davranışın muhtevasının şekillendiğini ortaya koymaktadır. Yani Türkiye'de eğitim belli bir siyasal muhteva iletilmesine yardımcı olmaktadır. Bunun sebebi Türkiye'de eğitim kurumlarının, bir siyasal sosyalizasyon aracı olarak gelişmiş ölkelerden farklı bir özellik taşıması olabilir.¹⁴²

4.2.1.1.3 Meslek ve Siyasal Katılma

Meslek ile siyasal katılma ilişkisinin net bir şekilde görülmesinin, mesleklerin birbirlerine göre durumlarını gösterecek bir boyut üzerinde sıralanmasının zor olması, mesleğin insan hayatının sınırlı bir parçasını kaplaması ve mesleğin diğer değişkenlerle çok yakından ilişkili hatta

¹³⁷ Milletvekili Genel Seçim Sonuçları, T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1992, s. 2-560

¹³⁸ Baykal, Deniz, a.g.e., s.60

¹³⁹ Frey, Frederick W., "Socialization to National Identification among Turkish Peasants", Advanced Seminar in the Social Sciences, Abant, 25 Ağustos- 11 Eylül 1966, s.12; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.60

¹⁴⁰ Abadan, Nermin, 1968 Seçimlerinin Tahliili, Ankara, 1966, s.293

¹⁴¹ Ozankaya, Özer, Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri, Ankara, 1966, s.53 ve 75; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.63

¹⁴² Baykal, Deniz, a.g.e., s.60-63

onların bir fonksiyonu olması gibi nedenlerden dolayı zor olduğunu belirten Baykal, bütün bu engellere rağmen meslek- siyasal katılma ilişkisi konusunda bazı genellemelere ulaşmanın mümkün olduğunu söylemektedir. Fakat çok sınırlı kategoriler üzerinde çalışıldığını ve kesinlik aramaktan vazgeçilmesi gerektiğini de eklemektedir. Lane'in mesleğin siyasal davranışı şu yollarla etkileyebileceğinin düşünülebileceğini söylediğini özetlemektedir: 1.Meslek, insana siyasal önemi olabilecek yetenekler ya da ustalıklar kazanma imkanını verebilir. 2.Belli bir siyasal görüşü olan insanlarla bir araya getirerek etkileşme imkanı doğurabilir. 3.İnsanın mesleği dolayısıyla hükümetin takip edeceği politikada menfaatli bulunabilir. ve 4.Mesleklerin talep ettiği öyle roller vardır ki, bu rollere intibak eden kimse kolayca siyasal hayata geçebilir.¹⁴³ Bir de Lipset'in¹⁴⁴ şemasında bulunan mesleklerin serbest zaman sağlayabilme imkanı ile siyasal davranışı etkileyebileceğinin de eklenmesi gerektiğini söylemektedir.¹⁴⁵

Türkiye'de siyasal katılma ile meslek arasındaki ilişki, siyasal katılmanın en ileri şekilleri için oldukça iyi bilinmektedir. Fakat oy verme, siyasal olayları izleme ve onlar hakkında tavır takınma anlamında siyasal katılma ile meslek değişkeni arasındaki ilişki yeter derecede aydınlanmış değildir. Parlamento üyelerinin ve mahalli seviyedeki siyasetçilerin mesleklerine bakıldığında diğer ülkelerde görülen eğilimlere uygun olarak Türkiye'de serbest meslek mensupları, siyasal elit içinde, toplumdaki yerlerinin üzerinde bir ağırlıkla temsil edilmektedir. Yalnız dikkatli çeken nokta, bu eğilimin çok partili siyasal hayata geçişten sonra kendisini göstermesidir. Ordu mensupları ile bürokratların azalan payları karşısında avukat, doktor, mühendis gibi serbest meslek mensuplarının Türk siyasal kadrosu içindeki oranı artmıştır.¹⁴⁶ Hiç şüphe yoktur ki bu, Türkiye'nin sosyal yapısında görülen değişimin siyasal sisteme bir aksetmesinden ibarettir.¹⁴⁷

4.2.1.1.4 Cinsiyet ve Siyasal Katılma

Baykal, ilk seçim araştırmalardan beri her sosyal seviyedeki kadınların, daima erkeklerden düşük oranlarda seçime katılmalarının dikkat çekici olduğunu ve siyasal katılmanın diğer şekilleri için de

¹⁴³ Lane, Robert E., *Political Life*, New York, 1965, s. 331, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 46

¹⁴⁴ Lipset, Seymour M., *Political Man*, New York, 1963, s.190; İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 46

¹⁴⁵ Baykal, Deniz, a.g.e., s.45-46

¹⁴⁶ Frey, Frederick W., *The Turkish Political Elite*, Massachusetts, 1965, s.180-184; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s. 50

¹⁴⁷ Baykal, Deniz, a.g.e., s. 49-50

durumun farklı olmadığını, üstelik bu olayın kadının eğitim, kitle iletişim araçlarından yararlanma, gelir gibi siyasal katılmayı etkileyen unsurlar bakımından erkekten daha elverişsiz bir durumda olmadığı ülkelerde de aynen görüldüğünü ifade etmektedir. Cinsiyetin, siyasal katılma üzerindeki etkisini eğitim, meslek, gelir, gibi değişkenlerin belli bir bileşimde cinsiyete aksetmesi ile izah etmeye imkan olmadığını belirtir yazar diğer taraftan insanın fizyolojik özelliklerinin siyasal davranışlardaki bu farklılığı izah edecek bir yönünün bulunduğu da tesbit edilmediğini söylemektedir. Bu farklılığın nereden geldiğini açıklama konusunda Lane'in kadının rolü hakkında toplumda yaşayan imajın kadınların siyasal davranışlarındaki farklılığa yol açtığı şeklindeki görüşünün akla yakın olduğunu açıklamaktadır. Bu imaja göre siyaset erkek işidir ve kadının meslek sahibi olarak toplumsal hayata karışması normal karşılandığı halde siyasal alanda aynı anlayış gösterilmemektedir. Ayrıca toplumda yaygın bir şekilde bulunan bu kabullerin doğrudan doğruya kadınlar tarafından benimsenmesinden dolayı onların siyasal davranışlarını etkilemediğini ve bu inançların kadınları oy vermeye sevk edecek toplumsal baskıların azalmasına yol açtıkları için bu sonucun ortaya çıktığını ifade etmektedir. Daha sonra da cinsiyete göre siyasal davranış farklarını kadının kültürel anlayışına bağlayan bu yorumu destekleyen bir oluşumun da söz konusu farkların azalmaya başlamasından kaynaklandığını ve kadının rolü hakkındaki anlayışın değişmesinin bu gelişmeyi etkilediğini eklemektedir. Kadınların siyasal davranışı bakımından tespit edilen düzenliliğin sadece onun erkekten daha düşük bir siyasal katılma göstermesinden ibaret olmadığını dile getiren Baykal, kadın oylarının istikametli bakımından da bir özellik taşıdığını ve kadınların erkeklere oranla daha muhafazakar eğilimli olduklarının tesbit edildiğini ifade etmektedir. Bütün bunlardan başka evliliğin, kadının siyasal tercihi üzerindeki etkisine işaret edilmesi gerektiğini, karı ile koca davranışları arasında büyük bir paralellik bulunduğunu, evli çiftlerin büyük bir çoğunlukla seçimlere katılma kararını beraber verdiklerini, böyle olmadığı zaman da yalnız başına seçime katılanın kadından çok erkek olduğunun görüldüğünü ve, müşterek hareketin siyasal tercihin muhtevası bakımından söz konusu olduğunu belirtmektedir. Sonunda da kadınlarla erkeklerin seçime katılma oranları arasındaki farkın azalmasına rağmen kadınların gene de, bağımsız siyasal tercihler

yapan kimseler olarak siyasal hayatta yer tutamadıklarını söylemektedir.¹⁴⁸

4.2.1.1.5 Yerleşme Biçimi ve Siyasal Katılma

Siyasal davranışı yakından etkilediği bilinen bir çok unsurun dağılımının yerleşme biçimine göre değiştiğini söyleyen Baykal, şehir-köy ayırımının hem oralarda yaşayanların kişisel nitelikleri bakımından hem de onları çevreleyen şartlar bakımından, derecesi ülkeden ülkeye değişen bir farklılığa dayandığını söylemektedir. Genellikle köy toplumlarında yaşayanların, eğitim, gelir ve meslekle ilgili niteliklerinden dolayı kendilerinden yüksek bir siyasal katılma seviyesi beklenebilecek durumda olan kimseler olmadıklarını, köy hayatının diğer sosyolojik özelliklerinin de normal olarak siyasal katılmayı olumlu yönde etkileyecek nitelikte olmadıklarını ve radyo basın gibi siyasal olayları ve yorumları ileten kitle iletişim araçları ile siyasal ilgili tahrik eden örgütlerin oranının şehirlerde daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Şehir ve köy kategorilerinin bu değişkenlerin belli bir tarzda kümelandiklerini ifade ettikleri için siyasal katılmanın açıklanması bakımından anlamlı olduğunu da açıklamaktadır.¹⁴⁹ Yerleşim birimi konusunda çeşitli araştırmaları değerlendirmesinin sonunda Baykal, eldeki veriler karşısında söylenebilecek olan 1937'de Tingsten'in yazdıklarından¹⁵⁰ farklı olmayacağını, şehirlerde ve köylerde siyasal katılma için genel bir kural koyma imkanı olmadığını belirtmektedir. Fakat eğitim, gelir, meslek gibi siyasal katılmayı etkileyen temel değişkenlerin ülkenin bütününde değil bazı alt-gruplar içinde geçerli olması ile köylülerin bir yandan yüksek siyasal katılma göstermesinin, diğer taraftan da siyasal katılmayı olumsuz yönde etkilediği öne sürülen sosyo-ekonomik özellikler taşımasının açıklanabileceğini ve yapılan araştırmaların bu değişkenlerin şehirler ve köyler içinde ayrı ayrı geçerli olduğunu çürütmediğini ifade etmektedir. Bu bakımdan ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal bütünleşme durumuna göre bazı hallerde iki grubu ayrı ayrı ele almanın gerekebileceğini, şehir-köy ayırımının alelâde bir yerleşme biçimi farklılaşmasından ibaret olmadığı, iki farklı kültürün toplumsal hayatı derinden etkileyen bir yapı ikiliğinin ifadesi olduğu ülkelerde durumun bu şekilde olduğunu, buna karşılık ulusal bütünleşme

¹⁴⁸ Baykal, Deniz, a.g.e., s.63-66

¹⁴⁹ Baykal, Deniz, a.g.e., s.66

¹⁵⁰ Tingsten, Herbert, Political Behavior, New Jersey, 1963, s.212, İkt eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.69

seviyesinin oldukça yüksek olduğu ülkelerde birim olarak ülkenin tamamı alınsa da aynı düzenliliğin görüldüğünü açıklamaktadır. Bu ayırımla ilgili olarak, toplumsal yapının ikili bir nitelik taşıması, bunlardan geleneksel olanın siyasal katılma bakımından bir üstünlük göstermesine yol açabildiğini çünkü bu şekildeki toplumlarda kültürel bütünlüğünü koruyan parçanın geleneksel olanı olduğunu, şehirlerin ise hızlı bir değişme içinde olduğunu ve bu oluşumun ortaya çıkardığı intibak güçlüklerinin şehirlilerin siyasal faaliyetlerini engelleyeceğini izah etmektedir.¹⁵¹

Baykal, Türkiye’de yerleşme biçiminin siyasal davranışlar üzerindeki etkisini kendisine konu alan hiç bir araştırma yapılmadığını ve böyle bir araştırmanın dayandırılabilmesi için survey tipli usullerle toplanmış verilerin de mevcut olmadığını söylemektedir. Fakat İstatistik Genel Müdürlüğü’nün sandık esasına göre yayınladığı 1965 seçiminin sonuçlarını illerin gelişme seviyesine ve seçmenlerin yerleşme biçimine göre seçime katılma durumlarını incelemiştir. Bu incelemede gelişme seviyesine göre istatistikî olarak anlamlı bir farklılığın olmadığını fakat, seçmenlerin yerleşme biçimine göre çok önemli bazı düzenliliklerin ortaya çıktığını ve bütün illerde en düşük katılma oranını şehirli seçmenlerin verdiğini, kasabalıların onlardan biraz daha yüksek oranlarda seçime katıldıklarını ve en yüksek orana da köylülerin ulaştığını açıklamaktadır. Bu rakamlardan da Türk siyasal davranışı ile ilgili olarak yerleşme biçiminin Batı ülkelerinin çoğunda görülen temayülün tam aksi yönde siyasal katılmayı etkilediğini sonuç olarak ifade etmektedir. Bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: 1) Bir yandan köylerin kapalı, küçük ve homojen topluluklar olması, diğer yandan şehirlerin toplumsal yapısında hızlı bir şehirleşme ve daha yüksek bir nüfus hareketliliğinin olması; 2) Türk köylerinin, diğer birçok ülkeden farklı olarak birbirine yakın evler halinde kurulmuş olmasının sosyal baskıları artırarak oy vermeyi etkilemesi; 3) Siyasal partilerin köylere özel bir önem vermesi ve köydeki siyasal hayatın oldukça canlı olması; 4) Seçim günü şehirlerde alternatif faaliyet imkanının çok olması. Ayrıca, bu söylenenlerin birer hipotez olmaktan öteye geçemeyeceğini ve bunların geçerli olup olmadığının veya başka

¹⁵¹ Lipset, Seymour M., Lazarsfeld, Paul F., Barton, Allen F. ve Linz, Juan, "The Psychology of Voting: An Analysis of Political Behavior", Gardner Lindzey, (der.), Handbook of Social Psychology, Vol: II, Massachusetts, 1959, s:1127, İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.70

sebeplerin varlığının ancak *survey* ler yoluyla tespit edilebileceğini belirtmektedir.¹⁵²

4.2.1.1.6 Din, Azınlık Durumu, Yaş ve Siyasal Katılma

Dini ve etnik grupların siyasal davranışlarındaki düzenliliklerin, her özel durumda değişiklik gösterdiğini belirten Baykal, bunlarla ilgili soyut ve genel bir kural çıkarmanın güç olduğunu ifade etmektedir.

Baykal, yaş değişkenini bağımsız bir şekilde incelemeyi haklı kılacak önemde görmediğini, yaş konusundaki bulguların iki ana noktada toplandığını, bunlardan ilkinin siyasal katılmanın özellikle orta yaş gruplarında yüksek, genç ve ileri derecede yaşlı kimselerde düşük olduğu ve ikincisinin de genç yaşlarda radikal siyasal hareketlerin daha çok desteklendiği ve yaşla birlikte muhafazakarlığın da arttığı şeklinde ifade edildiğini açıklamaktadır.¹⁵³

4.2.1.1.7 Bir Değerlendirme

Bu değişkenlerin hepsinin de bireyin toplum içindeki yerini tanımladığını belirten Baykal, aslında siyasal katılmayı artıran ya da azaltanın bu yerin niteliğidir demektedir. Bundan hareketle sosyo-ekonomik değişkenlerin belirlediği yerin toplumun merkezine yaklaştığı ölçüde siyasal katılmanın arttığını, çevreye yaklaştıkça azaldığını belirtmektedir. Burada da toplumun merkezinin nasıl belirleneceği sorunuyla karşılaşıldığına işaret eden Baykal, toplumla özdeşleşme derecesi yüksek kimselerin merkezde sayılabileceğini önermektedir. Eğitim, gelir, meslek, din, yaş, azınlık durumu gibi unsurların hem özel hem de belli tanımlara göre nesnel yollarla insanları içinde yaşadıkları toplumun merkezine çektiğini veya çevresine doğru ittiğini belirtmektedir. Bu değişkenlerin siyasal katılmayı arttıran şekilleri aynı zamanda onları toplumun merkezine getirdiğini veya daha doğrusu, onları toplumun merkezine getirdiği için siyasal katılmayı arttırdığını açıklamaktadır. Bu ifadelere ek olarak, bütün sosyo-ekonomik değişkenlerin merkez-çevre boyutu üzerinde bir noktaya yerleştirilebileceğini ve merkeze yakın olanların siyasal katılmayı arttıranlar, çevreye yakın olanların ise azaltanlar olduğunu iddia etmektedir.¹⁵⁴

¹⁵² Baykal, Deniz, a.g.e., s.70-81

¹⁵³ Baykal, Deniz, a.g.e., s.81-82

¹⁵⁴ Baykal, Deniz, a.g.e., s.82-83

4.2.1.2 Turan'ın Sınıflandırması

Turan, sosyo-ekonomik değişkenlerin siyasal katılma üzerindeki etkilerini iki farklı boyutta incelemektedir: 1)Siyasal Katılmanın Yoğunluğu ve 2)Siyasal Katılmanın Yönü.

4.2.1.2.1 Siyasal Katılmanın Yoğunluğu

4.2.1.2.1.1 Gelir

Turan, gelir-siyasal katılmanın yoğunluğu ilişkisi hakkında hemen hemen aynı Baykal'ın dile getirdiği ifadeleri kullanmıştır. Ayrıca oy kullanmanın siyasal katılma biçimlerinden yalnızca bir tanesi ve katılma düzeyi olarak nispeten pasif bir kategori olmasına işaret etmektedir. Daha üst düzeydeki katılma türlerine geçildikçe, gelir artışıyla daha üst düzeyde katılmaya yönelme eğiliminin belirlenmesinin muhtemel olduğunu iddia etmektedir.¹⁵⁵

4.2.1.2.1.2 Eğitim

Eğitim ile siyasal katılmanın yoğunluğu ilişkisi konusunda Turan, Baykal'ın yukarıdaki açıklamalarına paralellik gösteren açıklamalarda bulunmaktadır.¹⁵⁶

4.2.1.2.1.3 Meslek

Turan, eğitim ve gelirli tamamlayan bir sosyo-ekonomik değişken olarak nitelendirdiği mesleğin, siyasal davranış ve siyasal katılmayı diğer iki değişkenden bağımsız etkilediğine ilişkin bilgilere sahip olduğunu iddia etmektedir. Buna örnek olarak da bazı ülkelerde yapılan araştırmalarda avukatların, diğer meslek gruplarına kıyasla siyasete daha yoğun katılabileceklerini göstermektedir. Ayrıca mesleğin çeşitli niteliklerinin kişinin siyasal katılmasını etkileyebileceğini iddia etmektedir. İlk olarak, siyasal sistemin eylemlerinden daha çok etkilenen meslekleri icra edenlerin siyasete daha çok yönlü ilgi duymaları ve katılmalarının beklenebileceğini ve genel olarak da farklı meslek gruplarının; kendilerini ilgilendiren konularda siyasal kararlar alınması söz konusu olduğunda, daha yoğun siyasal katılma biçimlerine yönelebileceklerini belirtmektedir. İkinci olarak, mesleğin icra edilmesinin koşullarının da siyasal katılma ile ilişkisinin olduğunu, toplu halde çalışanların, daha ufak işyerlerinde çalışanlara göre

¹⁵⁵ Turan, İtler, a.g.e., s.76

¹⁵⁶ Turan, İtler, a.g.e., s.77

siyasal yönden daha duyarlı olacaklarını açıklamaktadır. Son olarak da, bazı mesleklerin bireylere siyaset alanında geçerli olacak yetenek ve beceri kazandırarak siyasete daha yoğun katılmalarına yol açabileceğini eklemektedir.¹⁵⁷

4.2.1.2.1.4 Sosyal Statü ve Siyasal Katılma

Turan, meslek, gelir ve eğitimin birbiri ile yakından ilişkisinin hem kuramsal hem de gözlemsel bakımdan saptanmasının bu üç değişkenin siyasal katılmaya etkilerinin ayrı ayrı değil, bir arada ele alınması gerektiği görüşlerine yol açtığını bildirmektedir. Bu toplu değişkenin de uzun süreden beri kullanılan sosyal statü olduğunu açıklayarak, bu kavramın hem nesnel hem de öznel boyutlarının olduğunu, gelir ve eğitimde geçen sürenin ölçülebildiğini buna karşılık hangi mesleğin daha itibarlı olduğunun belirlenmesinde toplum üyelerinin öznel tercihlerinin etkili olduğunu ifade etmektedir.

Sonuçta, farklı toplumların değişik sosyal statü yapısına sahip olmasına rağmen, sosyal itibarı yüksek grupların genellikle daha yüksek bir siyasal katılma eğilimi gösterdiklerinin söylenebileceğini bu ifadelerin sadece siyasal modernleşmesini tamamlamış toplumlar için değil, her gelişme düzeyindeki toplum için geçerli olan bir gözlem olduğunu bildirmektedir.¹⁵⁸

4.2.1.2.1.5 Yerleşme Birimi ve Siyasal Katılma

Yerleşme birimi konusunda Baykal ve Kalaycıoğlu'ndan çok farklı şeyler dile getirmeyen Turan, köy-kent arasında ulaşım, haberleşme, eğitim düzeyi ve benzeri alanlarda farklar azaldıkça, siyasal katılma konusunda görülen farklılaşmaların da azalmasının beklenmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁵⁹

4.2.1.2.1.6 Cinsiyet ve Siyasal Katılma

Cinsiyet konusunda da yine Baykal ve Kalaycıoğlu gibi kadınların siyasal katılmanın her biçiminde erkeklere kıyasla daha az faaliyet göstermelerinin evrensel bir eğilimi yansıttığını dile getirmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Turan, İter, a.g.e., s. 77-78

¹⁵⁸ Turan, İter, a.g.e., s. 78-79

¹⁵⁹ Turan, İter, a.g.e., s. 79

¹⁶⁰ Turan, İter, a.g.e., s. 79-80

4.2.1.2.1.7 Yaş ve Siyasal Katılma

Yaş ile siyasal katılma arasındaki ilişkide yaş gruplarının evrensel olmadığı ve kentte yaşayanlar veya kırsal kesimde yaşayanlar gibi çeşitli alt gruplar arasında katılma farklarının olabileceğinin hatırlanması gerektiğini belirten Turan, bu konuda da Baykal ve Kalaycıoğlu ile hemen hemen aynı bulguları yansıtmaktadır.¹⁶¹

4.2.1.2.2 Siyasal Katılmanın Yönü

Sosyo-ekonomik etkenlerin tek sonucunun kişinin katılma ihtimalini azaltıp arttırmak olmadığına işaret eden Turan, bunların siyasal tercihin yönünü de etkilediklerini ve bu etkileri de inceleyeceğini belirtmektedir.

4.2.1.2.2.1 Sosyal Sınıf

Turan, gelir, meslek ve eğitimin, bireyin siyasal tercihinin tek yönde etkilediğini söylemenin imkansız olduğunu vurgulamaktadır. Mesela, gelir ve mesleğin kişilerin sosyal sınıfını belirleyen ölçütler olarak kullanıldıklarını fakat sosyal sınıfların mutlaka aynı yönde oy verdiklerinin kanıtlanamadığını belirtmektedir. Yine de, demokratik sistemlerde mutlak olmayan bazı eğilimlerin gözlemlendiğini ve sosyalist ve sosyal demokrat parti taraftarlarının daha çok işçi sınıfından ve tutucu partilerin ise orta sınıftan taraftar bulduklarına işaret etmektedir. Sonuçta, sosyal sınıfla siyasal tercih arasındaki ilişkinin, siyasal partilerin sınıfsal ideolojilere önem verdiği ve sınıfları temsil etme eğilimleri gösterdikleri toplumlarda daha belirginleştiğini ve bunun geçerli olmadığı durumlarda ise zayıfladığını iddia etmektedir.¹⁶²

4.2.1.2.2.2 Meslek

Turan, belirli meslek gruplarının topluca belirli siyasal eğilime yatkın olmaları ve aynı partiyi tutmalarının sık olmasa da görüldüğünü ifade etmektedir.¹⁶³

4.2.1.2.2.3 Eğitim

Eğitimin bilgiye ek olarak siyasal değer yargılarının aktarılmasına aracı olacağını belirten Turan, eğitimin siyasal tercihin yönünü nasıl

¹⁶¹ Turan, İter, a.g.e., s. 80

¹⁶² Turan, İter, a.g.e., s. 81

¹⁶³ Turan, İter, a.g.e., s. 81

etkileyeceğini saptamak için bir taraftan eğitimin aktardığı siyasal değerlerin niteliğinin, diğer taraftan da başka kurumlar yoluyla aktarılan değerlere uyumlu olup olmamasının araştırılmasının gerektiğini bildirmektedir. Daha sonra da A. B. D.¹⁶⁴ ve Türkiye'den¹⁶⁵ örnekler vererek bu ifadelerini delillendirmektedir.

4.2.1.2.2.4 Yerleşme Birimi

Turan, yerleşme biriminin siyasal tercihlerin yönünü belirlemedeki etkileri konusunda şu önerileri yapmaktadır: "Yerleşme birimi büyüdükçe, farklı ve ortalamadan ayrılan siyasal görüşlerin benimsenmesi ve duyurulması için daha olumlu bir ortam belirlemekte, küçüldükçe ise kişiyi ortama uymaya zorlayan toplumsal baskılar artmaktadır. Yine ortamın etkisi, miting, gösteri yürüyüşü türündeki katılma biçimlerini kentsel ortamlarda daha kullanılır kılmaktadır".¹⁶⁶

4.2.1.2.2.5 Cinsiyet

Cinsiyetin siyasal tercihte etkide bulunması için, kadınların erkeklerden bağımsız olarak oy verdiklerinin belirlenmesinin gerektiğini ve ayrıca kadınların *otonom* oy kullanmalarının bir ölçüde siyasal ilgi ve bilgiye sahip olmalarına bağlı olduğunu belirten Turan, bu koşulların görelli olarak geçerli olması durumunda kadınların daha tutucu olduklarını, tercihlerinde dinsel öğelere daha fazla önem verdiklerini ve adayların kişiliklerine daha çok ağırlık tanıdıklarını belirtmektedir.

4.2.1.2.2.6 Yaş

Turan, yaş ile siyasal eğilimin yönü arasında belirli bir ilişki olmamakla beraber, bireyler yaşlandıkça görüşlerindeki esnekliğin azaldığını ve siyasal tercihlerinin katılaştığının anlaşıldığını ifade etmektedir.

4.2.1.2.2.7 Din ve Etnik Yapı

Bu konuda bireyin dinsel değerlere yaşantısında ağırlık veriyorsa, bu değerlere daha yakın gördüğü siyasal örgütlere yakınlık gösterebileceğini belirten Turan, dinin bireyin toplumsal kimliğinin belirlenmesinde önemli bir etkiye sahip olabildiği durumlarda da belirli

¹⁶⁴ Stouffer, Samuel A., *Communism, Conformity and Civil Liberties*, New York, 1955; İkt. eden: Turan, İter, a.g.e., s. 81

¹⁶⁵ Abadan, Nermin, *Anayasa Hukuku ve Siyasal Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlihi*, s.293; İkt. eden: Turan, İter, a.g.e., s.82

¹⁶⁶ Turan, İter, a.g.e., s. 82-83

bir siyasal etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Buna benzer olarak, etnik farklılaşmanın da siyasal tercih üzerinde benzer bir etkiye sahip bulunduğunu eklemektedir.¹⁶⁷

4.2.1.2.2.8 Bölgesel Yapı

Bölgenin de siyasal tercihleri yakından etkileyen bir faktör olarak belirttiğini ifade eden Turan, çoğu durumda bunun iktisadi gelişme, dinsel ya da etnik farklar ile açıklanabilirse de, bazı durumlarda bölgenin bu faktörlerden bağımsız olarak siyasal tercihleri etkilediğinin görüldüğünü ancak, çoğu zaman bölgenin, başka değişkenlerin etkisini yansıtan bir ara değişken olarak yararlı olduğunu ve siyasal tercihin ana belirleyicisi olarak gözükmediğini öne sürmektedir.¹⁶⁸

4.2.1.2.3 Çapraz Baskılar

İncelenen bu değişkenlerin aynı anda bireyi etkilediğinin unutulmaması gerektiğini ve bunların etkisinin aynı yönde olması durumunda, yani etkiler çelişmedikçe, sosyo-ekonomik değişkenlerin katılma ile ilgisinin doğrusal olacağını fakat bunu iddia etmenin geçerli olmadığını belirterek, çelişen etkiler sorununun da tartışılması gerektiğini açıklamaktadır.

Hemen her bireyin *çapraz baskılarla* karşılaştığını belirten Turan, bazı genel gözlemlerle karşılaştığını belirtmektedir: 1) Her baskı kaynağı aynı önemi ya da ağırlığı taşımamaktadır. 2) Bireyin davranışını belirleyen değişkenlerden çoğu aynı yönde baskı yapmaktadır. 3) Çapraz baskılar çoğu zaman kişinin siyasal davranışını etkileyecek boyutlara erişmezler. Fakat bazı durumlarda bireylerin yoğunluğu birbirine yakın, yönleri karşıt baskılarla karşılaştığı görülmektedir. Böyle durumlarda çelişme, değer yargıları ve davranış kurallarına ilişkin ise sonuç *anomie* (normsuzluk, hangi yargılara uyacağını bilememe, hiç birine uymama) olabilir. Bunun sonucunda da birey, ya siyasetle hiç ilgilenmez, ya da aşırılaşır ve tek bir tercihe bağlanır. 4) Çapraz baskılar, bireyin siyasal katılması yönünden genellikle olumsuz denilebilecek etkileri vardır. Bununla beraber, sosyologlar, yoğun olmadıkları sürece, özellikle siyasal demokrasilerde yararlı olabileceklerine işaret etmektedirler: Bütün değişkenlerin aynı yönde etki yaparlarsa bireyler katı, hoşgörüden uzak, uzlaşmaya değer

¹⁶⁷ Turan, İtler, a.g.e., s. 83

¹⁶⁸ Turan, İtler, a.g.e., s. 83-84

vermeyen kişiler durumuna gelebilirler; bu ise siyasal rekabetin barışçıl bir ortamda devam etmesini güçleştirmektedir.¹⁶⁹

4.2.2 PSİKOLOJİK DEĞİŞKENLER VE SİYASAL KATILMA

4.2.2.1 Etkenlik Duygusu

Siyasal katılmayı açıklamaya yarayacak psikolojik değişkenler arasında en önemlisinin Michigan Üniversitesi tarafından "etkenlik duygusu"¹⁷⁰ olduğunu belirten Baykal, bununla ifade edilenin bireyin etrafındaki çevreye hakim olma konusunda kendisini muktedir hissedip hissetmemesi olduğunu açıklamaktadır. *Kişisel etkenlik duygusunun*, siyasal katılma ile olumlu bir bağıntı içinde olduğunu dile getiren Baykal, etkenliğin artışına bağlı olarak siyasal katılmanın da arttığını ve eğitim gibi önemli bir sosyolojik değişkenin etkisi göz altında tutulduğunda da bu değişkenin etkisinin devam ettiğinin öne sürüldüğünü ifade etmektedir.

Baykal, *kişisel etkenlik duygusunun* özel bir halli sayılabilecek olan *siyasal etkenlik duygusunun* da siyasal katılmanın açıklanmasında kullanılabileceğinin anlaşıldığını ve bu duygunun tespitinde kullanılan ölçeğin, insanların kendilerini siyasal yollarla netice alıp alamayacak güçte görüp görmediklerine ve bu yolları kullanmaya hazır olup olmadıklarına dayandığını bildirmektedir. Almond ve Verba'nın beş ülkede yaptıkları araştırma sonunda siyasal etkenlik duygusu ile siyasal katılma arasındaki bağıntıyı destekleyici sonuçlar bulduklarını aktarmaktadır.¹⁷¹ Ayrıca Dahl'ın da bu değişkenin doğrudan siyasal katılma ile olan bağıntısını araştırdığını ve etkenlik duygusunun sadece siyasal katılmayı arttırmadığını, aynı zamanda siyasal katılmanın da etkenlik duygusunu ortaya çıkardığı sonucuna vardığını açıklayan Baykal, böylece etkenlik duygusu dışındaki sebeplerle daha çok siyasal katılma gösteren grupların, bunun bir sonucu olarak da etkenlik duygularını arttırmakta oldukları sonucuna ulaşıldığını ifade etmektedir.¹⁷²

Etkenlik duygusunun sosyo-ekonomik statü ve siyasal faaliyet ile birlikte topluma hakim siyasal kültür tarafından da belirlenebileceğini

¹⁶⁹ Turan, İter, a.g.e., s. 84-86

¹⁷⁰ Douvan, E., ve Walker, A. M., "The Sense of effectiveness in Public Affairs", Psychological Monographs, 70, No. 22, 1956, s.1-19 ve Campbell, Angus, Gulin, Gerald, Miller, Warren E., The Voter Decides, New York, 1954, s.187-194; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.97

¹⁷¹ Almond, Gabriel A. ve Verba, Sidney, a.g.e., s.136-167; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.98

¹⁷² Dahl, Robert A, a.g.e., s. 287-288; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.98

vurgulayan Baykal, siyasal kültür katılmaya yönelmiş bir kültür ise, vatandaşların etkenlik duygusunun da arttığını belirtmektedir. Ayrıca siyasal kültürün bazı temel niteliklerinin etkenlik duygusunun farklı şekillerde ortaya çıkmasına yol açabileceğini ve siyasal kültürün, siyasal hayata *etkin* bir şekilde katılan vatandaş tipine, siyasi sistemle tek yönlü bir ilişki içinde olan *tebaa* tipine veya siyasal ufku sınırlı *yerel* insan tipine dayanabileceğini ve bunlardan ilk ikisinde insanların siyasal etkenlik duygusuna sahip olmasının mümkün olduğunu bildirmektedir. Bu iki kültürde ortaya çıkacak etkenlik duygusunun ise birbirinden farklı olacağını belirten Baykal, birincisinde genel siyasetin oluşumunda rol oynayan ve karar alma sürecine etki edenlerin sahip olduğu *siyasal*, ikincisinde ise yetkili otoritelerden kendi hakkını talep edenlerin sahip olduğu *idari* etkenlik duygusunun söz konusu olduğunu açıklamaktadır. ¹⁷³ Buna benzer açıklamaları Turan'ın eserinde de bulabiliriz. ¹⁷⁴

4.2.2.2 Vatandaşlık Görevi Duygusu

Etkenlik duygusundan pek farklı sayılamayacak olan bir kişisel niteliğin de, "vatandaşlık görevi duygusu" olduğuna değinen Baykal, bu kavramın insanın etkili olup olmayacağını düşünmeksizin ve siyasal sürece katılmanın bir vatandaşlık görevi olduğuna inanması olduğuna işaret etmektedir. Vatandaşlık görevi duygusu ile siyasal katılma arasında olumlu bir ilişki olduğunu belirten Baykal, demografik değişkenlerin sabit tutulması halinde de bütün yaş, eğitim, gelir ve meslek gruplarının kendi içlerinde bu ilişkinin görüldüğünü ve yüksek eğitim ile yüksek sosyo-ekonomik statünün vatandaşlık görev duygusunu arttırdığına şahit olunduğunu ifade etmektedir. ¹⁷⁵

4.2.2.3 Empathy

Siyasal katılma ile ilgili bir başka psikolojik niteliğin *empathy* olduğunu ve bu kavramı Lerner' ¹⁷⁶ in geliştirdiğini bildiren Baykal, *empathy* sahibi insanın kendini başkalarının durumuna koyarak düşünebileceğini ve sadece kendi tecrübelerinin dar kalıpları içinde kalarak tavır takınmayacağını açıklamaktadır. Lerner'in bu kavramı modernleşme teorisinin temel taşı olarak aldığını belirten Baykal,

¹⁷³ Baykal, Deniz, a.g.e., s.98-100

¹⁷⁴ Turan, İtler, a.g.e., s.87

¹⁷⁵ Campbell, Angus, Gurlin, Gerald, Miller, Warren E., a.g.e., s.194-199; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.100

¹⁷⁶ Lerner, Daniel, a.g.e., s.49; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.101

burada siyasal katılmanın ayrıca ele alınmadığını ve *empathy* ile genel olarak katılmaya dayanan toplum tipinin İnsanı (modern İnsan) arasında bir ilişki varsayımı konulduğuna işaret etmektedir. Eğer siyasal katılma modernleşmenin *sine quo non* şartı ise *empathy*'nin siyasal katılmaya yol açtığını kabul etmek gerektiğini vurgulayan Baykal, Türkiye'deki şehir- köy ayırımının siyasal katılma bakımından ifade ettiği anlamın böyle bir varsayımın kabulüne izin vermediğini hatırlatmaktadır. Fakat çeşitli alt-grupları, şehir ve köyleri ayrı ayrı ele alarak bir çözümleme yapınca modernleşme ve siyasal katılma arasında olumlu bir bağlantı bulunabileceğini ve böyle bir tesbit yaptıktan sonra *empathy* ile siyasal katılmanın ilişkili olduğunun öne sürülebileceğini iddia etmektedir.¹⁷⁷

Benzer ifadeleri Turan'ın eserinde de bulmamız mümkündür.¹⁷⁸

4.2.2.4 Sosyal Girişkenlik

Siyasal katılma ile ilişkili olduğu görülen diğer bir kişisel niteliğin *sosyal girişkenlik* olduğunu ifade eden Baykal, girişkenliğin "sosyal ilişkilerde bir rahatlık duygusuna ve bunlar için gerekli maharete sahip olmak" şeklinde tanımlanabileceğini belirtmektedir.¹⁷⁹ Bu niteliği taşıyan kimselerin siyasete girmesinin, özellikle sosyal temas gerektiren siyasal faaliyetlerde bulunması ihtimalinin yüksek olduğunu belirten Baykal, sosyo-ekonomik statü değişkeni sabit tutulduğunda da bu bağlantının devam ettiğinin görüldüğünü belirtmektedir. Baykal, işaret edilmesi gereken diğer bir noktanın da sosyal girişkenlik ile siyasal katılma ilişkisinin, toplumsal hayatın siyaset dışı yönlerine aktif bir şekilde katılmakla siyasal katılma arasında olumlu bir ilişkinin olduğu ve siyasal katılma seviyesi yüksek kişiler aynı zamanda diğer alanlarda da yoğun bir katılma gösterdikleri anlamlarına gelen siyasal katılmanın *cumulative* niteliğini hatırlattığı hususu olduğunu açıklamaktadır.

Turan da eserinde sosyal girişkenlikten bahsetmektedir.¹⁸⁰

4.2.2.5 Olumsuz Psikolojik Etkiler

Baykal, diğer taraftan siyasal katılmayı olumsuz yönde etkileyen *yabancılaşıma*, *anomy* ve *cynicism* adlarında psikolojik değişkenler grubunun varlığını da vurgulamaktadır. *Yabancılaşıma*, siyasal sistemin

¹⁷⁷ Baykal, Deniz, a.g.e., s.101

¹⁷⁸ Turan, İtler, a.g.e., s.88

¹⁷⁹ Milbrath, Lester W., a.g.e., s.75; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.101

¹⁸⁰ Turan, İtler, a.g.e., s.87

birey için bir anlam ifade etmediği, gerçek ihtiyaçlarına cevap veremediği ve kendisini gerçekleştirmesini engellediği durumlarında ortaya çıkabilen bireyin siyasi sistemden en genel şekliyle kopması durumudur. Anomy, olayların üzerinde etkili olma ümidinin tamamen kaybedildiği, güçsüzlük ve normsuzluk durumlarının bir arada bulunması ile genel bir değer, inanç ve istikamet yokluğu ya da karışıklığı durumudur. Cynicism ise itimatsızlık, şüphelilik ve düşmanlık duyguları ile siyasi hayata karşı patolojik sayılabilecek derecede kökten takınılan olumsuz bir tavidir. Bu belirli bir sisteme karşı muhalefetle karıştırılmamalıdır çünkü cynic kimsenin hiç bir siyasi sisteme olumlu bir yönelimi yoktur. Baykal, bu faktörlerin siyasi katılmayı engelleyici unsurlar olarak işlediklerini belirtmektedir.¹⁸¹

Turan da eserinde yabancılaşma ve anomy kavramlarından bahsetmektedir.¹⁸²

4.2.2.6 Bir Değerlendirme

Psikolojik değişkenler ile siyasi katılma ilişkisini değerlendirirken Baykal, birey siyasi tavırlarının ve eylemlerinin onun psikolojik yapısından ayrı düşünülmemeyeceğini ve bu kanaat ve tavırların, bireyin kişiliğinin bir fonksiyonu olduğunu bildirmektedir. Fakat bazı durumlarda bireylerin kendi kişilik yapılarından farklı davrandıklarını, ya tavır ve davranışlarının tamamen siyaset dışı olduğunu ya da kişilik yapısının belirlediği siyasi tavırların sınırlı bir çerçevede kaldığını ve psikolojik yaklaşımın böyle durumlarda açıklama yapamadığını açıklamaktadır. Buna ek olarak, sosyo-ekonomik değişkenlerle psikolojik değişkenlerin münasebetini de dikkatle incelemek gerektiğini ifade eden Baykal, Allport'dan¹⁸³ da hareketle her iki kategorinin birbirini tamamlayan değişkenler olarak alınması gerektiğini ve bu takdirde dengeli bir çözümleme yapılabileceğini önermektedir.¹⁸⁴

4.2.3 SİYASAL DEĞİŞKENLER VE SİYASAL KATILMA

Burada yine Baykal ve Turan'ın birbirlerinden farklı sınıflandırmalarına tanık olmaktayız. Baykal siyasi katılma ile ilgili siyasi değişkenleri 1)Bireyle ilgili ve 2)Çevreyle ilgili siyasi değişkenler

¹⁸¹ Baykal, Deniz, a.g.e., s.102-105

¹⁸² Turan, İter, a.g.e., s.88-89

¹⁸³ Allport, Gordon, "The American Soldier" hakkındaki kitap eleştirisi, Journal of Abnormal and Social Psychology, 45, 1950, s.143; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.108

¹⁸⁴ Baykal, Deniz, a.g.e., s.105-108

olarak; Turan ise 1)Sistemin yapısı ve 2)Sistemin işleyişi ile ilgili siyasi değişkenler olarak ikiye ayırmaktadırlar. Burada yine bu sınıflandırmalardan yola çıkılacaktır:

4.2.3.1 Baykal'ın Tasnifi

4.2.3.1.1 Bireyle İlgili Siyasi Değişkenler

Burada ele alacağı ilk değişkenin siyasi yönelimin mihracı ile ilgili olduğunu belirterek, bireyin siyasi yöneliminin ağırlık noktasının parti, belli kişiler veya bir program olabileceğini açıklamaktadır.

Bireyin bu üç siyasi değişkenle kuracağı ilişkinin psikolojik temellerinin farklı olduğunu, siyasi liderlere ve partilere olan bağlanışta duygusal (emotional) ve program tercihiinde ise zihinsel (cognitive) yönün ağırlıklı olacağını açıklamaktadır.

Bu yönelimlerin siyasi sonuçlarının da olacağını ve bunlardan en önemlisinin siyasi katılmanın sürekliliği ve düzenliliği ile ilgili olduğunu vurgulayan Baykal, yönelimlerinde ağırlıklı olarak siyasi partilere bağlı olanların, daha sürekli ve genel siyasi sembollerle özdeşleşmelerinden dolayı, hem daha yüksek düzeyde katılma göstereceklerini hem de siyasi katılmalarının yönünün devamlı olarak değişmeyeceğini ifade etmektedir. Aynı şekilde pek çok kimse için program ve kişilik üzerinde durmanın da, açık ve kesin bir siyasi tavır takınmaktan kaçışın bir yolu olduğunu da eklemektedir.

Baykal, ayrıca programa önem vermenin, derin ve kapsayıcı bir bağlılık oluşturmayaacağı fakat, duygusal boyutu daha hakim olan, kişiye ve partiye bağlılığın ise sürükleyici ve benliğin tamamını kapsayıcı olacağını belirterek, birincisinin kuru ve entelektüel, ikincisinin ise duygusal ve yoğun bir siyasi yönelim oluşturmayağı vurgulamaktadır. Diğer taraftan böyle bir ayırım yapmanın zorluklarını vurgulayan Baykal, Campbell'in bunların belli bir kişideki ağırlıklarını bulmaya kalkışmadığını, sadece bu ayırımın bireylerin genel siyasi yönelimini etkileme şekilleri üzerinde durduğunu bildirmektedir.¹⁸⁵ Buna göre parti, siyasi kişilere ve programa bağlılık eğer bireyi tutarlılık içinde bir yöne çekiyor ise, yani bireyin beğendiği aday,

¹⁸⁵ Campbell, Angus, Gurin, Gerald, Miller, Warren E., a.g.e., s.88-145; İkt. eden: Baykal, Deniz, a.g.e., s.112

program ve parti aynı siyasal niteliği taşıyorsa, siyasal katılma ihtimali yükselmektedir.¹⁸⁶

4.2.3.1.2 Çevreyle İlgili Siyasal Değişkenler

Çevreyle ilgili siyasal değişkenler konusunda bireyin dahil olduğu grup ile onu çevreleyen grupların yapısının, özdeşmenin, baskı, çapraz baskı gibi süreçlerin, çevredeki siyasal unsurların etkisinin taşınmasında yardımcı olduklarını belirten Baykal, çevreyle ilgili siyasal değişkenlerin siyasal katılmanın çerçevesini ve yollarını da belirleyerek davranışı etkilediğine işaret etmektedir.

Bu etkilerin bir kısmının, doğrudan doğruya siyasal çerçevenin hukuki düzenlemesinin bir sonucu olduğuna işaret eden Kalaycıoğlu, seçime katılmanın düzenleniş tarzının aynı zamanda siyasal katılmanın içinde cereyan edeceği alanı hem düzenleyeceğini, hem de sınırlayacağını vurgulamaktadır.

Baykal, hukuki değişkenlerin çizdiği bu şekildeki bir çerçevenin içinde siyasal katılmayı etkileyecek değişkenlerden bir kısmının da siyasal nitelik taşıyacağını ve bunların da partiler, parti sistemleri ve seçim ile ilgili olduğunu belirtmektedir.

Partilerin birey için hem bir özdeşleşme, hem de mobilizasyon aracı olduğunu ifade eden Baykal, parti ile özdeşleşmenin seçimlere katılma ihtimalini artırdığını ve özdeşleşmenin kuvveti arttıkça siyasal tercihlerin de istikrar kazandığını açıklamaktadır. Baykal, birer mobilizasyon aracı olarak, seçim çalışmalarında partilerin gösterecekleri çalışmanın da seçime katılma oranlarını yükselteceğine dikkat çekmektedir.

Parti sistemleri ile ilgili olarak, partilerin sayı veya yapısal özelliklerinin değil kuvvet dengesinin irdeleneceğini açıklayan Baykal, partilerin birbirleriyle yarışma halinde oldukları durumlarda seçime katılma anlamındaki siyasal katılmanın arttığını, bu yarışma ideolojik nitelikte olduğunda bu artışın daha da yükseldiğini bildirmektedir.

Seçim sistemlerinin yalnız başına siyasal katılma üzerinde düzenli bir etkisinin tesbit edilmediğini vurgulayan Baykal, burada önemli olanın seçimlerde yarışma durumu olduğunu ve çekişmeli seçimlerde seçime katılma oranlarının firmandığını açıklamaktadır.

¹⁸⁶ Baykal, Deniz, a.g.e., s.110-112

Son olarak, siyasi kültürden bahseden Baykal, çevreyle ilgili siyasi değişkenlerin belki de en önemlisinin bu olduğunu vurgulamaktadır. Bunun nedeninin, siyasi kültürün aynı zamanda diğer siyasi değişkenleri de belirlemesi ve onların etkilerini üzerinde taşıması olduğunu belirtmektedir.

Verba ise bu konuyla ilgili olarak, en genel anlamı ile "bir toplumun siyasi kültürü, siyasi eylemin içinde yer aldığı durumu tanımlayan ampirik inançlar, değerler ve açığa-vurucu (*expressive*) semboller sisteminden" ibaret olduğunu Verba'dan aktarmaktadır.¹⁸⁷

Lucian Pye de siyasi kültürün, siyasi katılma bakımından önem taşıyan bir yönünün bütünleşmiş olup olmadığı hususu olduğuna dikkat çekmekte ve toplumun farklı siyasi kültürlerle bölünmüş olması halinde, buna ek olarak siyasi sosyalizasyon usullerinde de buna paralel farklılaşma var ise, değişik siyasi katılma kalıplarının yan yana yaşayacağını bildirmektedir.¹⁸⁸

Yukarıdaki iki bilim adamının da görüşlerini inceleyen Baykal, siyasi kültürün, bireyin siyasi davranışını, toplumda yaşayan siyasi süreçle ilgili değerleri ve yönelimleri sosyalizasyon aracılığıyla bireye geçirerek etkilediğini açıklamaktadır.¹⁸⁹

4.2.3.2 Turan'ın Tasnifi

4.2.3.2.1 Sistemin Yapısı ile İlgili Siyasi Değişkenler

Sistemin yapısı ile ilgili olarak her siyasi sistemin, siyasi sürecin bir kurallar dizisi içinde cereyan etmesini öngördüğünü ve yasalarla siyasi yaşantıyı düzenlediğini belirten Turan, her sistemde kimlerin siyasi sürece katılabileceğinin ve bazı durumlarda da hangi düzeyde katılabileceğinin düzenlendiğini vurgulamaktadır. Buna ek olarak örgütlenmeyle ilgili de sınırlamalar getirildiğini bildirmektedir. Seçim sistemleri ve siyasi katılma ilişkisi hakkında ise Baykal ile benzer ifadeler yer vermektedir. Seçimler konusunda genel olarak, hangi seçimlerin sonucu siyasi sistemin karar ve eylemlerini daha çok

¹⁸⁷ Verba, Sidney, "Comparative Political Culture", der. Pye, Lucian ve Verba, Sidney, Political Culture and Political Development, Princeton, 1965, s. 5-13

¹⁸⁸ Pye, Lucian W., "Introduction: Political Culture and Political Development", der. Pye, Lucian ve Verba, Sidney, a.g.e., s. 17

¹⁸⁹ Baykal, Deniz, a.g.e., s. 112-130

etkiliyorsa, o seçimlere yönelen katılma ve ilginin daha yüksek olmasının beklenebileceğini vurgulamaktadır.¹⁹⁰

4.2.3.2 Sistemin İşleyişi ile İlgili Siyasal Değişkenler

Siyasi sistemin işleyişi ile ilgili olarak Turan, partiler arası rekabetin daha yoğun olduğu dönemlerde bireylerin siyasetle daha çok ilgileneceklerinin tahmin edilebileceğini iddia etmektedir. Partilerin siyasete ideolojik ya da pragmatik bir biçimde yaklaşmalarının da katılma ile ilişkili olduğuna da değinen Turan, ideolojik partiler yoluyla siyasete katılanların sayıca az olmakla birlikte, daha yoğun katıldıklarını ve pragmatik yaklaşımı benimseyen partilerin ise, çoğu zaman oylarını artırmayı hedeflediklerini ifade etmektedir.

Siyasal liderlerin kişiliklerinin ve kişisel özelliklerinin de siyasal katılma ve tercihleri yönlendirdiklerini açıklayan Turan, birçok vatandaş için parti ve programın soyut kavramlar olduğunu ve siyasal modernleşme düzeyine bakılmadan çeşitli ülkelerde görülen bazı liderlerin kitlelere çekici gelerek onları harekete geçirdiğini bildirmektedir. Turan son olarak, siyasal sistemin çeşitli öğelerinin kamu isteklerine ve eğilimlerine duyarlık göstermesinin katılma yatkınlığını güçlendirmesinin beklenebileceğini ve etkinliğin bir duygudan ibaret olmayıp gözlemsel olarak doğrulandıkça katılmayı uyaran bir değişken olabileceğini açıklamaktadır.

5 GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Buraya kadar ki tartışmamız, "siyasal katılma" kavramının, farklı boyutlardan incelendiğini ve araştırıldığını açıkça göstermektedir. Siyasal araştırmalarda önemli bir ağırlık noktası taşıdığı ve gelişen siyasal ve ekonomik şartlardan etkilenip değişerek "dinamik" bir hüviyete de sahip olduğu gözlemlenebilen bu kavramın çeşitli faktörlerden etkilendiği göz önüne alınarak açıklanması gerektiği, kavramı araştıran hemen hemen her siyaset bilimcisi tarafından belirtilmektedir.

Yukarıda ana hatları ve bir çok önemli yönleriyle tarif edilip, ele alınmaya çalışılan "siyasal katılma" kavramını etkileyen faktörler, farklı

¹⁹⁰ Turan, İter, a.g.e., s.89-90

siyaset bilimciler tarafından farklı bir sistematik içinde ama birbirine benzer bir muhteva ile ele alınmaktadır. Sosyal bilimlerde her zaman hissedilmekte olan olayları belirli bir düzenlilik ve sistematik içine yerleştirme zorluğu bu kavram konusunda da yaşanmaktadır.

Siyasal katılmayı etkileyen faktörler genellikle ilk olarak bireylerin kendileriyle ilgili olan eğitim, sosyo-ekonomik statü, yaş, cinsiyet, yerleşim birimi, kitle iletişim araçlarını izleme ve bir örgüte üye olma gibi kendi yaşamsal özellikleri, ikinci olarak bireylerin psikolojik özellikleri ve son olarak yaşamakta oldukları siyasal sistemin özellikleri olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir. Hemen hemen bütün araştırmalar bu noktada birleşmektedirler.

Biz de araştırmamızda bu faktörleri esas alacağız. Ancak buradaki amaç önceden de belirtildiği gibi siyasal katılmayı teorik bir çerçeveye oturtmak ve az önce belirtilen faktörlerin etkinliğini tespit etmektir. Bunun için ise, iki yöntem söz konusu olabilir. Birincisi, mevcut literatürden hareketle varsayımlar oluşturmak ve bunları sınamak; ikincisi ise, explorative (inceleyerek açıklayıcı) bir yöntemi seçmektir. Bu çalışmada, explorative bir yöntem benimsenmek istenmektedir. Bu yöntemde, önce söz konusu olan faktörlerin tümü tespit edilerek buradan hareketle varsayımlar geliştirilmektedir. Yani araştırma neticesi ile diğer araştırma neticeleri kıyaslanarak ileriye yönelik görüşler oluşturulmaktadır.

Sosyal bilimlerde araştırmalar yapıldığı anki sosyal ortam ile yakından ilişkilidir. Mevcut araştırmaların yaklaşık yirmi yıl önce yapıldığı da göz önüne alınırsa böyle bir yöntemin bu araştırmada daha uygun olacağı görülebilir. Aradan geçen yirmi yıllık süre içerisinde Türk toplumu büyük değişiklikler yaşamış ve geçirmiştir. Bu nedenle, bugünkü durumdan hareketle, elde edilen neticeler geçmişteki uygulama araştırması neticeleri ile ilişkilendirilerek, ileriye yönelik fikirler elde edilmeye çalışılacaktır.

BÖLÜM II

1 TÜRKİYE'DE SİYASAL KATILMA DAVRANIŞI VE KONYA VE YÖRESİ ÖRNEK OLAYI

1.1 ARAŞTIRMA HAKKINDA GENEL AÇIKLAMA

1.1.1 ARAŞTIRMANIN EVRENİ

Araştırmamızda iki ayrı çalışmanın verileri kullanılacaktır. Bunlardan birincisi Konya şehir merkezi ile Beyşehir, Kadınhanı, Cihanbeyli, Ahırılı, Emirgazi, Derbent, Hadım ilçeleri ile bu ilçelerin köylerinde altı yüz doksan sekiz (698) kişi üzerinde yapılmış olan *Konya Sosyal Yapı Araştırması*dır.

Tablo 2.1: Konya Sosyal Yapı Araştırması Cinsiyet Frekans Tablosu

Cevap		Sayı	Yüzde
Erkek	1	414	59,3
Kadın	2	243	34,8
Cevapsız	0	41	5,9
Toplam		698	100,0

İkinci araştırma ise 1994 mahalli seçimlerinden önce Karaman şehir merkezinde beş yüz yirmi dört (524) ve Konya şehir merkezinde iki bin üç yüz on sekiz (2318) kişi üzerinde gerçekleştirilen *Konya ve Karaman Seçim Öncesi Araştırması*dır.

Tablo 2.2: Konya ve Karaman 1994 Mahalli Seçimleri Öncesi Araştırması Cinsiyet Frekans Tablosu

Cevap	Sayı	Yüzde	
Erkek	1	2217	78,0
Kadın	2	538	18,9
	0	87	3,1
		-----	-----
Toplam		2842	100,0

1.1.2 ARAŞTIRMA'NIN YÖNTEMİ

Bu araştırmamızda Kalaycıoğlu tarafından geliştirilen yöntem eldeki verilere uygun olacak şekilde modifiye edilerek uygulanacaktır.

Siyasal katılma hakkında belirtilmiş olan ilişkilerin tek tek ele alınmasının ve bunlardan yanlışlıkları kanıtlananların ayıklanmasının, siyasi katılmanın koşullarının ve bu koşulların siyasi katılma üzerinde etkilerinin neler olduğunun incelenmesi konusunda yeterli olmadığını belirten Kalaycıoğlu, bu ilişkilerin birçoğunda göz önüne alınan siyasi kaynak, gücü ve bilişsel niteliklerin siyasi katılma ile öne sürülen ilişkilerinin başka ne gibi faktörlerden etkilenebileceği ve etkilerinin nasıl olacağının da belirtilmesi gerektiğini ifade

etmektedir. Buna bir örnek olarak, eğitimin siyasal katılmayı arttıracak ve aynı zamanda meslek statüsünün, cinsiyet rollerinin, siyasal ilginin de siyasal katılma üzerinde aynı yönde bir etki yapacağı iddia edilmiş, ayrıca eğitimin bu diğer koşul ve değişkenlerden bağımsız ve farklı bir etkisinin de bulunabileceği vurgulanmıştır. Bu iddianın doğru olup olmadığı, ancak diğer koşulların sabit tutulabildiği ve siyasal katılma üzerindeki etkilerinin ortadan kaldırıldığı durumlarda iki değişkenin ilişkili olduğu gözlemlenebilirse ispat edilebilir. Bu etki istatistiksel yöntemlerden *kısmi korrelasyon* (partial correlation) ve *kısmi korrelasyonu* (part correlation)¹⁹¹ kullanılarak araştırılabilir.

Deneysel çalışmalardan genel sonuçlar çıkarmanın son derece güç olduğunu belirten Kalaycıoğlu, diğer değişkenlerin ve ortamdaki diğer etkilerin sınırlandırılabilmesinin hemen hemen imkansız olduğunu ve ayrıca seçilen deneklerin, çok fazla sayıda olmamasının da sayıları milyonları aşan ana kitlelerden her ana kitle birimine eşit seçilme şansı tanıyan örnekleme yöntemlerinin kullanımını engellediğini ifade etmektedir.¹⁹²

Bu çalışmada ilk önce belirtilen ilişkiler teker teker ele alınacak yani bir bağımsız değişken ile siyasal katılma arasında varlığı iddia edilen ilişki ispat edilecektir. Burada ilk önce çapraz tablolar incelenecek ve burada istatistik olarak *Cramer's V* kullanılacaktır. Ayrıca değişkenler arasındaki ilişkiler bir de *Pearson's Product Moment Correlation Coefficient-(r)* kullanılarak incelenecektir.¹⁹³ Daha sonra bu ilişkilerin diğer bağımsız değişkenlerin etkileri sabit tutulduğunda da benzer şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği *kısmi korrelasyon* yöntemiyle araştırılacak ve eğer diğer koşullar sabit tutulduğunda ilişki ortadan kalkıyorsa bu ilişkinin aldatıcı olduğu (gerçek olmadığı), diğer değişkenlerin söz konusu bağımsız değişkenlerle siyasal katılmayı aynı anda etkilemeleri sonucunda sanki bir ilişki varmış gibi gözükteğünü kabul edilecektir. Son aşamada bu ilişkiler yorumlanacak ve siyasal katılma konusunda elde edilen verilerden yola çıkılarak herhangi bir değişimin olup olmadığı belirtilecektir.

¹⁹¹ Kerlinger, Fred N., ve Pedhazur, Elazer J., *Multiple Regression in Behavioral Research*, Chicago, 1973, s.92-93; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.54

¹⁹² Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.53-54

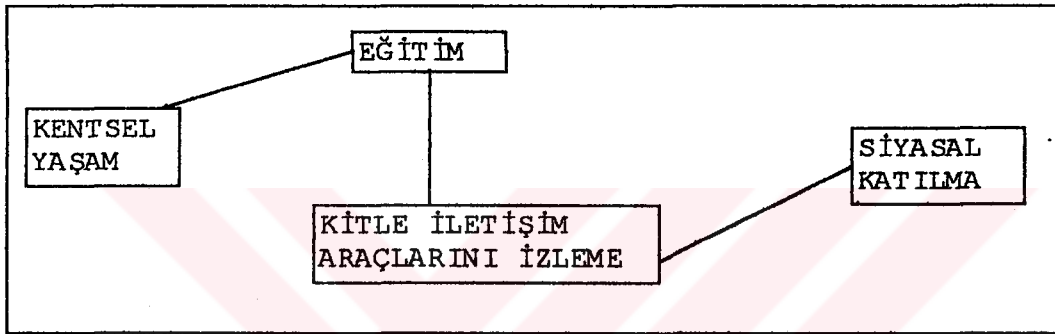
¹⁹³ Bu konuda detaylı bilgi için bakınız Shively, P., *The Craft of Political Research*, Bölüm:9; Nachmias ve Nachmias, *Research Methods for The Social Sciences*, Bölüm:16

1.1.2.1 Kalaycıoğlu'nun Siyasal Katılma Modeli

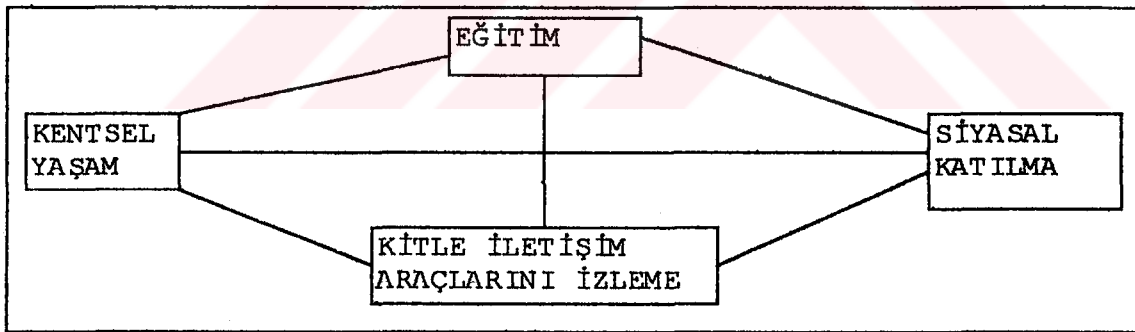
Ortaya koyduğu modelin daha önce literatürdeki modellerin hemen tümünü¹⁹⁴ içeren bir genellikte olmasından dolayı bu modellerin sınanmasının ve aynı zamanda bu modelin geçerliliğinin olup olmadığının sınanmasının mümkün olduğunu ifade etmektedir.¹⁹⁵

Genel modelinden kentsel yaşam, eğitim, kitle iletişim araçlarını izleme ve siyasal katılma değişkenleri soyutlanarak yeni bir model türetilmiş olduğu aşağıdaki şekillerde ifade edilen Lerner¹⁹⁶ ve McCrone ile Cnudde¹⁹⁷ tarafından geliştirilmiş modellerin ortaya çıktığının görüleceğini bildirmektedir.

Şekil 2.1: Daniel Lerner'in Siyasal Katılma Modeli

Şekil 2.2: McCrone ve Cnudde'nin Geliştirdiği Katılma Modelinin Genelleştirilmiş Biçimleri

Kalaycıoğlu, ayrıca bu modellerin sunmakta olduğu genel katılma modelinin birer alt modeli olduklarını da belirtmektedir.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Bu çalışmalara örnek olarak Kalaycıoğlu şu kaynakları Vermektedir:-Verba, S., Nie, N. H. ve Kim, Jae-on, Participation and Political Equality: A Seven Nations Comparison, London, 1978; -Inglehart, R., "Political Action", der: Barnes, S. H. ve Barnes, M., Political Action, London, 1979, s.347 v.d.; -Lerner, D., a.g.e., 1. ve 2. böl.; -Nie, N. H., Powell, B. G., Prewitt, K., a.g.m., der: Gable, R. W., a.g.e., s. 406-430 - McCrone, D. J. ve Cnudde, C. F., "Toward a Communications Theory of Democratic Political Dev.: A Causal Model", American Political Science Review, 61, 1967, s. 72-80; İkt. eden: Kalaycıoğlu, E., a.g.e., s. 54

¹⁹⁵ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 53-56

¹⁹⁶ Lerner, Daniel, a.g.e., 2. bölüm; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 65

¹⁹⁷ McCrone, Donald J. ve Cnudde, Charles F., a.g.m., s. 72-80; İkt. eden: Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 65

¹⁹⁸ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s. 64-66

1.2 SİYASAL FIRSAT YAPISI VE TÜRK SİYASAL SİSTEMİ

Türk siyasi sistemi birçok yönlerden çeşitli araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Elbette buradaki tartışmada siyasi fırsat yapısının temel niteliklerini belirtmek için Türk siyasi sistemini uzun bir şekilde inceleme imkanımız bulunmamaktadır. Burada çok genel bir şekilde ve araştırmamızı yakından ilgilendiren nitelikler üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

Kalaycıoğlu, yapmış olduğu araştırmanın verilerinin toplandığı yılın 1974 olduğunu bildirmektedir. Konya ve yöresinde yapılan uygulama araştırmasından elde edilen veriler ise 1993 ve 1994 yıllarına aittir. Bu bakımdan verilerin elde edildiği yıllar itibarıyla her yönden olduğu gibi siyasi sistem açısından ve demokratik tecrübeler açısından da birçok farklılıkların ortaya çıktığı kolayca görülebilir. Aradan geçen yaklaşık yirmi yıl içinde Türk siyasi sistemi 1980 askerî müdahalesi tecrübesini yaşamış ve bunun devamında da başta anayasa değişikliği olmak üzere seçim sistemi, partiler kanunu gibi siyasi sistemi ve siyasi fırsat yapısını yakından ilgilendiren bir çok hukuki değişiklikler geçirmiştir. Mesela, partilerin gençlik ve kadın kolları kurmasını yasaklayan kanun geçerliliğini yaklaşık olarak on yıl boyunca korumuş ve son yıllarda değiştirilmiştir. Bütün bunlara ek olarak, seçimlere katılma konusunda para cezası gibi kanuni müeyyideler getirilmiştir böylece oy verme konusunda vatandaşlar bir takım yaptırımlara muhatap olmuşlardır.

Ayrıca bu dönemde yaşanan kentlerde yaşayan nüfusun devamlı olarak artması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, iktisadi kalkınma ve alt yapı çalışmalarının getirmiş olduğu iktisadi yapıdaki hızlı değişimlerin Türk toplum yapısında önemli etkilere sahip olduğu kolaylıkla görülebilir.

Türkiye’de halen yürürlükte olan 1982 anayasası ile birlikte, 1970’li yıllarda aşırı kutuplaşmalardan doğan olumsuzluklara bir önlem olarak ülke genelinde ve seçim çevresinde baraj uygulaması getirilmiş ve böylelikle iki büyük partinin oyları toplaması ve uzun vadede iki partinin rekabet halinde olduğu bir siyasi sistem amaçlanmıştır. Fakat bu Türkiye’de gerçekleşmemiş ve en son yapılan 1991 genel seçimlerinde beş siyasi parti ülke genelindeki barajı aşmıştır. Ayrıca bu siyasi partiler seçimlerden sonra bölünerek meclisteki milletvekilline sahip olan siyasi parti sayısı onun üzerine çıkmıştır.

Üstelik bu tür bir seçim sisteminde çok uzak bir ihtimal olarak düşünülen koalisyon hükümeti de aynı seçimlerden sonra ortaya çıkmıştır. Bütün bu gerçeklerden ortaya çıkan sonuç son yıllarda Türkiye’de rekabetin aşırı derecede hissedildiği bir siyasal ortamın mevcudiyetidir.

1.3 SİYASAL KATILMA ÖLÇEĞİ

1.3.1 Kalaycıoğlu’nun Tarafından Geliştirilen Ölçek Hakkında Genel

Açıklamalar

Siyasal katılma eylemini oy vermek, mitinge katılmak veya ideolojik tartışmada bulunmak gibi çeşitli şekillerde görebilmekteyiz. Fakat Kalaycıoğlu, söz konusu siyasal eylemin hukuksal sonuçları ağırlaştıkça veri toplamının da güçleştiğini ayrıca, siyasal katılma davranışının *işlemselleştirilmesi* (operationalization) için yasal yaptırıma daha az konu olabilecek türden eylemleri veri olarak kullandığını da ifade etmektedir.

Bağımlı değişken olarak ele aldığı “siyasal katılma”nın ölçüsü olarak dokuz göstergeden oluşan bir ölçek geliştirmiş. Anket sorularından oluşan bu göstergeler ise şu şekilde sıralanmaktadır: “Son iki genel seçimde oy kullanmak hakkında sorulmuş olan iki soru; başkalarını oy vermek veya belirli bir partiye oy kullanmak üzere ikna faaliyetleri ile ilgili bir soru; siyasal gösteri, miting ve toplantılara katılmak konusunda bir soru; yerel ve ulusal sorunlar hakkında yakın çevrede tartışmak, görüşmek vs. İçeren iki soru; yerel ve ulusal sorunları bürokrasiye iletilip çözüm arama hususunda iki soru ve son olarak, bir aday veya siyasal partinin seçim kazanması için faaliyette bulunmak üzerine bir soru.”

Bu sorularla siyasal katılmayı ölçmeye yarayacak bir ölçek geliştiren Kalaycıoğlu, daha sonra siyasal katılmanın tek boyutlu mu, yoksa çok boyutlu mu olduğunu gösterebilecek bir teknik olan *birinci faktör çözümlemesi* tekniğine başvurmuştur. Bu incelemeden sonra siyasal katılmanın tek bir boyut etrafında ölçülebilmesinin mümkün olmadığını ve a)oy verme, b)seçim kampanyası faaliyeti ile gösteri ve toplantılara katılma ve c)yerel ve ulusal sorunları çözmeye çalışmak ve bu konuda bürokrasiyle temas olmak üzere en az üç boyut

etrafında incelenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Diğer taraftan siyasal katılmanın hem kavramsal hem de işlemsel olarak karmaşık bir olay olduğunun kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

1.3.2 Konya ve Yöresinde Yapılan Araştırmalarda Elde Edilen Veriler ile İlgili Açıklamalar ve Siyasal Katılma Ölçeği

Yukarıda bir örnek olması bakımından incelenen Kalaycıoğlu'nun çalışması ile ilgili açıklamalardan da anlaşıldığı gibi siyasal katılma kavramının bir ölçek oluşturularak incelenmesi hayli zor ve karmaşık bir iştir. Elimizdeki uygulama araştırmalarından (Konya ve yöresinde yapılan araştırma ile Konya ve Karaman merkezlerinde 1994 yerel seçimleri öncesi yapılan araştırmalar) elde edilen veriler siyasal katılma hakkında çeşitli ölçekler geliştirmemize imkan vermektedir. Fakat bu ölçekler bazı yönlerden Kalaycıoğlu'nun ölçeğinden farklılıklar arz etmektedir.

Konya ve yöresinde yapılmış olan araştırmadan elde edilen verilerden yola çıkılarak siyasal katılma konusunda şu göstergeler elde edilmiştir: Politika üzerine sohbet edip etmeme, Siyasal tercihinin belirtilip belirtilmeme, Geçen seçimlerde oy kullanıp kullanmama, Siyasal bir partiye kayıtlı olup olmama,

Bu göstergeler arasında basit Pearson (r) korelasyonlarını gösteren tablo ise aşağıda sunulmaktadır:

Tablo:2.3 Siyasal Katılma Göstergeleri Arasındaki İlişkiler: Korelasyon Katsayıları (Konya ve yöresi araştırması)

	1	2	3	4
1-Pol. üz. soh. ed. etmeme	1.00	-0.17**	0.15**	0.20** ¹⁹⁹
2-Siy. ter. be. belirtmeme	-0.17**	1.00	-0.26**	-0.14**
3-Ge. se'. oy ku. kullanmama	0.15**	-0.26**	1.00	0.20**
4-Siy. par. kay. ol. olmama	0.20**	-0.14**	0.20**	1.00

Tablo 2.3'ten de görülebileceği gibi değişkenler arasında yüksek ve anlamlı bir ilişki görülememektedir dolayısı ile bu değişkenler siyasal katılmanın farklı türleri olarak incelenebilirler. Böylece Konya ve yöresinde yapılan anketten elde edilen siyasal katılma ölçeğinin dört boyut etrafında olduğu belirtilebilir:²⁰⁰

¹⁹⁹ *%5'lik; ** ise %1'lik güvenilirlik seviyesini ifade etmektedir.

²⁰⁰ Burada ayrıca faktör analizine başvurulmayıp siyasal katılma bu dört boyut etrafında incelenecektir.

Politika üzerine sohbet edip etmeme, Siyasal tercihi hakkında görüş belirleme, Geçen seçimlerde oy kullanıp kullanmama ve Siyasal bir partiye kayıtlı olup olmama.

Konya ve Karaman şehir merkezlerinde 1994 yerel seçimlerinden önce yapılmış olan araştırmalardan elde edilen verilerden ise siyasal katılma konusunda şu göstergeler elde edilmiştir: Genel seçimler için siyasal tercihi belirtme, Yerel seçimler için siyasal tercihi belirtme, Geçen genel seçimlerde oy kullanma, Geçen yerel seçimlerde oy kullanma.

Bu göstergeler arasında basit Pearson (r) korelasyonlarını gösteren tablo ise aşağıda sunulmaktadır:

Tablo:2.4 Siyasal Katılma Göstergeleri Arasındaki İlişkiler: Korelasyon Katsayıları (Konya ve Karaman)

	1	2	3	4
1-Gen. seç. iç. siy. ter. bel.	1.00	0.33**	0.20**	0.18**
2-Yer. seç. iç. siy. ter. bel.	0.33**	1.00	0.18**	0.13**
3-Geç. gen. seç. oy kullanma	0.20**	0.18**	1.00	0.41**
4-Geç. yer. seç. oy kullanma	0.18**	0.13**	0.41**	1.00

Tablo 2.4'den oy verme ile ilgili değişkenler arasında yüksek bir ilişki bulunduğu ve aynı zaman da siyasal tercihinin belirtmekle ilgili değişkenler arasında da nispeten yüksek bir ilişki olduğu görülmektedir. Böylece Konya ve Karaman şehir merkezlerinde yapılan anket verilerinden elde edilen siyasal katılma ölçeğinin iki boyut etrafında oluştuğu belirtilebilir.²⁰¹

Siyasal tercih belirtme ve Geçmişteki seçimlerde oy kullanma,

Bu aşamadan sonra siyasal katılma göstergeleri ile siyasal kaynaklar arasındaki ilişkiler inceleneceklerdir.

Ayrıca, *Konya Sosyal Yapı Araştırması* ile ilgili değişkenlerin frekans tabloları Ek 1'de, *Konya ve Karaman Seçim Öncesi Araştırması* ile ilgili değişkenlerin frekans tabloları ise Ek 2'de verilmiştir.

²⁰¹ Burada da ayrıca faktör analize başvurulmayacak siyasal tercih belirtme ile ilgili göstergeler ile oy verme ile ilgili göstergeler birlikte inceleneceklerdir.

1.4 SİYASAL KAYNAKLAR VE SİYASAL KATILMA

1.4.1 CİNSİYET VE SİYASAL KATILMA

1.4.1.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI

1.4.1.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE CİNSİYET

Tablo 2.5: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE CİNSİYET

POL ÜZ KONUŞMA	CİNSİYET		
	ERKEK 1	KADIN 2	
EVET	76.3	42.8	63.9
HAYIR	23.7	57.2	36.1

Cramer's V = 0.34

Başkaları ile politika üzerine konuşma ile cinsiyet değişkenlerinin incelenmesi sonucunda kadınların politika hakkında çevresindekilerle erkeklere oranla çok daha az konuştukları tablo 2.5'ten açıkça görülmektedir. Bunun yanında diğer siyasal kaynakların etkilerinin bu ilişkide ne kadar etkili olduklarının da kontrol edilebilmesi için kısmi korelasyon tekniği ile Gelir Durumu, Yaş, Eğitim, Yerleşim Birimi ve Kitle İletişim Araçlarını İzlemenin kontrol edilerek cinsiyet ve politika hakkında konuşma ilişkisi yeniden incelendiğinde de bu ilişki üzerinde etkili olacak bir diğer siyasal kaynağın olmadığı Tablo 2.6'dan görülmektedir.

Tablo 2.6: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Cinsiyet	Kontrol
		Değişkeni
	0.34**	---
Politika	0.34**	Gelir Durumu
Üzerine	0.34**	Yaş
konuşm	0.32**	Eğitim
	0.34**	Yerleşim Birimi
	0.33**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.1.1.2 SİYASİ TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET

Tablo 2.7: SİYASİ TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET

Siyasal Ter Bellir	Cinsiyet		
	Erkek 1	Kadın 2	
BELİRTMEYEN	33.1	51.9	40.0
BELİRTEN	66.9	48.1	60.0

Cramer's V = 0.19

Siyasi tercihini belirtenlerin cinsiyetlerine göre incelendiği Tablo 2.7'de yine kadınların erkeklere nispetle da az oranda siyasal tercihlerini belirttikleri görülmektedir. Bu farkın ise yukarıda sergilenen

siyaset hakkında çevresiyle konuşma davranışındakinden daha az olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, diğer siyasal kaynakların etkilerinin kontrol edilmesinde sonra ise Eğitim, Yerleşim Birimi ve Kitle İletişim Araçlarını İzlemenin aradaki ilişkiyi zayıflattığı Tablo 2.8'den görülmektedir.

Tablo 2.8: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Cinsiyet	Kontrol Değişkeni
	-.19**	---
Siyasi	-.18**	Gelir Durumu
Tercih	-.20**	Yaş
Bellirime	-.11**	Eğitim
	-.12**	Yerleşim Birimi
	-.09*	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.1.1.3 OY KULLANMA VE CİNSİYET

Tablo 2.9: OY KULLANMA VE CİNSİYET

Oy Kullanma	Cinsiyet		
	Erkek 1	Kadın 2	
Oy kullanan	65.2	46.1	58.1
Oy kullanmayan	34.8	53.9	41.9

Cramer's V=0.19

Tablo 2.9 cinsiyet ve oy verme ilişkisinde kadınların erkeklere nispetle daha az oranlarda aktif olduğunu göstermektedir. Yine diğer siyasal kaynakların kontrol edildiği Tablo 2.10'dan da bu ilişkiyi önemli derecede etkileyen bir etken görülememektedir.

Tablo 2.10: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Cinsiyet	KONTROL DEĞİŞKENİ
	.19**	---
OY	.18**	Gelir Durumu
VERME	.18**	Yaş
	.18**	Eğitim
	.18**	Yerleşim Birimi
	.17**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.1.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE CİNSİYET

Tablo 2.11: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE CİNSİYET

Siy Par Kay Olma	Cinsiyet		
	Erkek 1	Kadın 2	
EVET	17.9	4.1	12.8
HAYIR	82.1	95.9	87.2

Cramer's V=0.20

Siyasal partiye kayıtlı olma konusunda da kadınların erkeklere oranla çok daha düşük oranlarda aktif oldukları Tablo 2.11'den görülebilmektedir. Diğer taraftan bu ilişki üzerinde çok fazla etkili

olabilecek bir siyasal kaynağın da olmadığı Tablo 2.12'den görülmektedir.

Tablo 2.12 KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Cinsiyet	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	0.20**	---
Partiye	0.20**	Gelir Durumu
Üye Olmak	0.20**	Yaş
	0.21**	Eğitim
	0.20**	Yerleşim Birimi
	0.17**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

Sonuçta Konya ve çevresinde yapılmış olan araştırmada siyasal katılmanın göstergeleri olarak ele alınan dört kategoride de kadınların erkeklere oranla daha az aktif oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu veriler ilk bölümde sunulan hipotezlerle aynı doğrultuda sonuçlar ifade etmektedirler.

1.4.1.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI

1.4.1.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET

Tablo 2.13 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET

SİY TERCİH BEL	CİNSİYET		
	ERKEK	KADIN	
Hayır	2.0	2.4	2.1
Bazen	8.2	9.1	8.4
Evet	89.8	88.5	89.5

Cramer's V = 0.02

Seçim öncesinde yapılan bu araştırmalarda siyasal tercihini belirtme ile cinsiyet arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir. Aynı şekilde Meslek, Yaş, Eğitimin ve Yerleşim biriminin de bu ilişki üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı Tablo 2.14'ten görülebilmektedir.

Tablo 2.14: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Cinsiyet	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	-0.02	---
Tercih	-0.03	Meslek
Bellirleme	-0.02	Yaş
	-0.02	Eğitim
	-0.02	Yerleşim birimi

1.4.1.2.2 OY VERME VE CİNSİYET

Tablo 2.15: OY VERME VE CİNSİYET

OY VERME	CİNSİYET		
	ERKEK 1	KADIN 2	
Hayır	5.9	7.4	6.2
Bazen	14.9	17.7	15.5
Evet	79.2	74.9	78.3

Cramer's V = 0.04

Oy verme konusunda da da cinsiyetin etkisinin olmadığı Tablo 2.15'ten görülmektedir. Siyasal kaynaklar arasında ise yaş ve mesleğin çok fazla olmamakla beraber bir etkisi görülmektedir.

Tablo 2.16: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Cinsiyet	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.04*	---
	-0.02	Meslek
	-0.02	Yaş
	-0.04	Eğitim
	-0.04*	Yerleşim birimi

Sonuç olarak cinsiyet ve siyasal katılma arasında oy verme ve siyasal tercih belirtme boyutlarından bakıldığında *Konya ve Karaman seçim öncesini araştırmasında* cinsiyet ve siyasal katılma arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamaktadır. Yani erkek ve kadınların siyasal katılma oranlarında büyük boyutta bir farklılık yoktur. Bu durum siyasal katılmanın diğer boyutlarının ele alınmamış olması ile açıklanabilirse de son yıllarda partilerin kadın unsuruna ağırlık vermeleri ve Türkiye'de kadın bir başbakanın olması siyasal katılma ile cinsiyet ilişkisini muhtemel olarak etkilediği düşünülebilir. Ayrıca bu anketlerde seçim öncesinde yaşanan siyasal atmosferden de etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu gelişmelerin ve şartların daha detaylı anketlerle incelenmesi gerekmektedir.

1.4.2 YAŞ VE SİYASAL KATILMA

1.4.2.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI

1.4.2.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YAŞ

Tablo 2.17 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YAŞ

BAŞK İLE POL ÜZ KON	Yaş				
	30'dan genç	31-50	51-60	60'dan yaşlı	
EVET	62.5	69.3	65.0	56.3	64.9
HAYIR	37.5	30.7	35.0	43.8	35.1

Cramer's V =0.08

Başkaları ile politika hakkında konuşma ve yaş arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Diğer taraftan bu ilişki, doğrusal olmaktan ziyade eğriseldir. Yani belirli bir yaştan sonra başkaları ile politika üzerine konuşma oranı artmakta ve daha sonra ise azalmaktadır. Ayrıca Eğitim ve Kitle İletişim Araçlarını İzlemenin az da olsa bu ilişkide etkili olduğunu görmekteyiz.

Tablo 2.18: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Yaş	KONTROL DEĞİŞKENİ
Politika	-0.01	---
Hakkında	-0.02	Gelir Durumu
Konuşmak	-0.01	Cinsiyet
	-0.06	Eğitim
	-0.02	Yerleşim Birimi
	-0.04	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.2.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ

Tablo 2.19 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ

SİY. TERCİH BEL.	Yaş				
	30'dan genç	31-50	51-60	60'dan yaşlı	
BELİRTMEYEN	34.8	37.7	55.0	81.3	39.4
BELİRTEN	65.2	62.3	45.0	18.8	60.6

Cramer's V=0.22

Siyasal tercih belirtme ve yaş arasında Tablo 2.19'da belirli bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Ayrıca bu ilişki doğrusal ve negatif bir niteliktedir. Yani gençler yaşlılara oranla daha fazla oranlarda siyasal tercihlerini belirtmektedirler. Diğer taraftan kısmi korelasyon katsayılarına bakıldığında eğitim, yerleşim birimi ve kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki üzerinde etkisinin bulunduğunu ve önemli ölçüde bu ilişkiyi zayıflattığı da Tablo 2.20'den görülmektedir. Böylece bu ilişkinin aldatıcı ilişki (*spurious relationship*) olduğu belirtilmelidir.

Tablo 2.20: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Yaş	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	-0.19**	---
Tercih	-0.14**	Gelir Durumu
Bellirte	-0.20**	Cinsiyet
	-0.09*	Eğitim
	-0.10**	Yerleşim Birimi
	-0.07	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.2.1.3 OY KULLANMA VE YAŞ

Tablo 2.21: OY KULLANMA VE YAŞ

Oy Kullanma	Yaş				
	30'dan genç	31-50	51-60	60'dan yaşlı	
Oy kullanan	44.6	76.6	70.0	59.4	58.9
Oy kullanmayan	55.4	23.4	30.0	40.6	41.1

Cramer's V=0.31

Oy kullanma ve yaş arasında orta düzeye yakın bir ilişki görülmektedir. Ayrıca bu ilişki eğriseldir. 30'dan yaşlı ve 60'dan genç olan orta yaş grubu olarak adlandırılacak grup genç ve yaşlılara oranla daha yüksek oranda oy kullanmaktadır. Diğer taraftan diğer siyasal kaynakların bu ilişkide fazla etkili olmadıkları görülmektedir.

Tablo 2.22: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Yaş	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.20**	---
	-0.23**	Gelir Durumu
	-0.21**	Cinsiyet
	-0.25**	Eğitim
	-0.23**	Yerleşim Birimi
	-0.24**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.2.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YAŞ

Tablo 2.23: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YAŞ

SİY. PAR. KAY. OL.	Yaş				
	30'dan ge	31-50	51-60	60'dan ya	
Evvet	7.4	17.2	15.0	9.4	11.7
Hayır	92.6	82.8	85.0	90.6	88.3

Cramer's V = 0.15

Siyasal partiye kayıtlı olma ile yaş arasında da eğrisel ve belirli bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ilişkinin kitle iletişim araçlarını izlemekten çok az bir ölçüde etkilendiği de tablo 2.24'den görülmektedir.

Tablo 2.24: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Yaş	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	-0.08*	---
Partiye	-0.09*	Gelir Durumu
Kayıtlı	-0.07	Cinsiyet
Olmak	-0.08*	Eğitim
	-0.08*	Yerleşim Birimi
	-0.13**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

Oy verme ile yaş arasında belirli bir oranda ve ters orantılı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bunun anlamı gençlerin yaşlılara göre daha yüksek oranlarda oy verdikleridir. Siyasal tercih belirtme ve yaş arasında ise aldatıcı bir ilişki görülmektedir. Diğer taraftan yaş ile siyasal partiye kayıtlı olma ve yaş ile politika hakkında konuşma arasında zayıf nitelikte ilişkiler görülmemektedir.

1.4.2.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI

1.4.2.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ

Tablo 2.25: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ

Siy. Ter. Bel.	Yaş				
	30dan genç	31-50	51-60	61den yaşlı	
Hayır	1.6	2.5	2.3	1.8	2.1
Bazen	7.5	8.7	7.0	12.8	8.3
Evvet	90.9	88.9	90.7	85.3	89.6

Cramer's V = 0.04

Siyasi tercih belirtme ve yaş arasında Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında çok zayıf bir ilişki görülmektedir. Ayrıca eğitimin bu ilişki üzerinde birtakım etkileri olduğu da tablo 2.26'dan görülmektedir.

Tablo 2.26: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Yaş	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasi Tercih Belirtme	-0.03	---
	-0.03	Meslek
	-0.05**	Eğitim
	-0.03	Cinsiyet
	-0.03	Yerleşim birimi

1.4.2.2.2 OY VERME VE YAŞ

Tablo 2.27: OY VERME VE YAŞ

Oy kullanma	Yaş				
	30dan genç	31-50	51-60	61den yaş	
Hayır	12.3	2.5	3.3	1.8	6.3
Bazen	25.1	9.6	7.9	7.3	15.3
Evet	62.6	87.9	88.8	90.8	78.3

Cramer's V = 0.22

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında oy verme ile yaş arasında orta yükseklikte bir ilişki görülmektedir. Ayrıca tablo 2.28'den bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak görülmemektedir.

Tablo 2.28: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Yaş	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	0.25**	---
	0.25**	Meslek
	0.24**	Eğitim
	0.25**	Cinsiyet
	0.25**	Yerleşim birimi

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında yaş ile oy verme arasındaki ilişki konusunda hemen hemen daha önceki araştırma ile aynı oranda bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan siyasal tercih belirtme ile yaş arasında ise *Konya Sosyal Yapı Araştırması*nın aksine aldatıcı olmayan fakat yok denilebilecek ölçüde zayıf olan bir sonuçla karşılaşmaktayız. Sonuçta iki araştırma da yaş ile siyasal tercih belirtme arasında bir ilişki ortaya koymamaktadır.

1.4.3 YERLEŞİM BİRİMİ VE SİYASAL KATILMA

1.4.3.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI

1.4.3.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 2.29: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YERLEŞİM BİRİMİ

BAŞ. İLE PO. ÜZ. KO.	YERLEŞİM BİRİMİ			
	ŞEHİR	İLÇE	KÖY	
EVET	63.3	61.6	69.0	64.6
HAYIR	36.7	38.4	31.0	35.4

Cramer's V = 0.07

Başkaları ile politika hakkında konuşma ile yerleşim birimi arasında önemli bir ilişki görülmemektedir. Diğer taraftan eğitim ve kitle iletişim araçlarını izlemenin az da olsa bu ilişki üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 2.30: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Yer. Birimi	KONTROL DEĞİŞKENİ	
	Siyaset	Gelir Durumu
-0.05	---	Cinsiyet
-0.04		Yaş
0.03		Eğitim
-0.05		Kitle İletişim Araçlarını İzleme
0.01		
0.003		

1.4.3.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 2.31: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ

SİY. TER. BELİRTME	YERLEŞİM BİRİMİ			
	ŞEHİR	İLÇE	KÖY	
BELİRTMEYEN	71.8	35.5	19.6	39.1
BELİRTEN	28.2	64.5	80.4	60.9

Cramer's V = 0.41

Siyasal tercih belirtme ile yerleşim birimi arasında orta düzeyde bir ilişki görülmektedir. Ayrıca tablo 2.32'den eğitim, gelir durumu ve kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 2.32: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Yer. Birimi	KONTROL DEĞİŞKENİ	
	Siyasal	Gelir Durumu
0.40**	---	Cinsiyet
0.33**		Yaş
0.39**		Eğitim
0.38**		Kitle İletişim Araçlarını İzleme
0.31**		
0.24**		

1.4.3.13 OY KULLANMA VE YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 2.33: OY KULLANMA VE YERLEŞİM BİRİMİ

Oy Kullanma	YERLEŞİM BİRİMİ			
	ŞEHİR	İLÇE	KÖY	
Oy kullanan	62.7	47.1	68.2	58.5
Oy kullanmayan	37.3	52.9	31.8	41.5

Cramer's V=0.19

Oy kullanma ve yerleşim birimi arasında yüksek bir ilişki görülmemektedir. Ayrıca gelir durumu, cinsiyet, yaş, eğitim ve kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki üzerinde etkili olduğu tablo 2.34'ten görülmektedir.

Tablo 2.34: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Oy Kullanma	Yer. Birimi	KONTROL DEĞİŞKENİ	
	-0.06	---	
	0.01	Gelir Durumu	
	-0.02	Cinsiyet	
	-0.11**	Yaş	
	-0.02	Eğitim	
	-0.01	Kitle İletişim Araçlarını İzleme	

1.4.3.14 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 2.35: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YERLEŞİM BİRİMİ

SİY. PAR. KAY. OLM.	YERLEŞİM BİRİMİ			
	ŞEHİR	İLÇE	KÖY	
Evet	12.4	12.3	13.1	12.6
Hayır	87.6	87.7	86.9	87.4

Cramer's V=0.01

Siyasal partiye kayıtlı olma ile yerleşim birimi arasında bir ilişki görülmemektedir. Ayrıca cinsiyet, eğitim ve kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki üzerinde etkili olduğu da görülmektedir.

Tablo 2.36: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Siyasal Partiye Kayıtlı Olmak	Yer. Birimi	KONTROL DEĞİŞKENİ	
	-0.01	---	
	0.01	Gelir Durumu	
	0.02	Cinsiyet	
	-0.002	Yaş	
	-0.01	Eğitim	
	0.07	Kitle İletişim Araçlarını İzleme	

Yerleşim birimi ve siyasal tercih belirtme ilişkisi dışında diğer siyasal katılma göstergeleri ile yerleşim birimi arasında önemli bir ilişkiye rastlanmamaktadır. Kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki içinde etkili olduğu da göz önüne alınacak olursa yerleşim biriminin siyasal katılma üzerinde fazla etkili olmadığı ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla

toplumun zamanla benzer değer yargılarına sahip olmaya başladığı öne sürülebilir.

1.4.3.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI

1.4.3.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 2.37: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ

Siy. Ter. Belirtme	Yerleşim Birimi		
	Karaman	Konya	
Hayır	3.6	2.3	2.5
Bazen	14.1	8.8	9.7
Evet	82.3	89.0	87.7

Cramer's V = 0.08

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında siyasal tercih belirtme ve yerleşim birimi arasında bir ilişki görülmemektedir. Ayrıca tablo 2.38'den diğer siyasal kaynakların bu ilişki üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

Tablo 2.38: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Yer. Birimi	KONTROL DEĞİŞKENİ
SİYASİ	---
TERCİH	Meslek
BELİRTME	Yaş
	Eğitim
	Cinsiyet

1.4.3.2.2 OY VERME VE YERLEŞİM BİRİMİ

Tablo 2.39: OY VERME VE YERLEŞİM BİRİMİ

Oy kullanma	Yerleşim Birimi		
	Karaman	Konya	
Hayır	11.6	5.3	6.5
Bazen	11.8	16.8	15.9
Evet	76.5	77.9	77.6

Cramer's V = 0.11

Tablo 2.39 incelendiğinde oy verme ve yerleşim birimi arasında önemli bir ilişki görülmemektedir. Ayrıca tablo 2.40'tan diğer siyasal kaynakların bu ilişki üzerinde etkili olmadıkları da görülmektedir.

Tablo 2.40: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Yer. Birimi	KONTROL DEĞİŞKENİ
OY VERME	---
	Meslek
	Yaş
	Eğitim
	Cinsiyet

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi anketlerde yerleşim biriminin siyasal katılma göstergeleri ile önemli bir ilişkisi olmadığı görülmektedir. Buradaki yerleşim birimi ayırımı da zaten şehir-büyük şehir şeklinde olmaktadır. Bundan dolayı burada elde edilen sonuçlar şaşırtıcı nitelikte değildir.

1.4.4 EĞİTİM VE SİYASAL KATILMA

1.4.4.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI

1.4.4.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE EĞİTİM

Tablo 2.41: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE EĞİTİM

Eğitim	BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA		
	EVET	HAYIR	
Okur-yazar Değil	51.1	48.9	47
Okur-yazar	47.1	52.9	17
İlkokul	61.2	38.8	263
Ortaokul	58.2	41.8	79
Lise	69.7	30.3	132
Yüksekokul	73.1	26.9	119
Lisans Üstü	100.0		14
Toplam	64.4	35.6	100.0

Cramer's V =0.18

Başkaları ile politika hakkında konuşma ile Eğitim arasında yüksek bir ilişki görülmemektedir. Ayrıca var olan ilişki negatif yani ters orantılıdır. Buna göre daha eğitilmiş olan kişiler politika hakkında diğerleri ile daha çok konuşmaktadırlar. Diğer taraftan cinsiyetin bu ilişki üzerinde bir hayli etkili olduğu tablo 2.42'den görülebilir. Bu etki yukarıdaki yorumu yapmamızda bir engel teşkil etmekte ve aradaki ilişkinin aldatıcı olduğunu tesbit etmemizi sağlamaktadır.

Tablo 2.42: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	KONTROL	
	EĞİTİM	DEĞİŞKENİ
Politika	-0.16**	---
Hakkında	-0.04	Cinsiyet
Konuşmak	-0.16**	Yaş
	-0.16**	Yerleşim Birimi
	-0.16**	Gelir Durumu
	-0.12**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.4.1.2 OY KULLANMA VE EĞİTİM

Tablo 2.43: OY KULLANMA VE EĞİTİM

Eğitim	Oy Kullanma		
	Kullanan	Kullanmayan	
Okur-yazar Değil	55.3	44.7	47
Okur-yazar	52.9	47.1	17
İlkokul	58.6	41.4	263
Ortaokul	57.0	43.0	79
Lise	60.6	39.4	132
Yüksekok	61.3	38.7	119
Lisans Üstü	78.6	21.4	14
Toplam	59.3	40.7	100.0

Cramer's V = 0.07

Tablo 2.43'ten oy verme ve eğitim arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Tablo 2.44'ten ise kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki üzerinde etkili olduğu ve ilişkiyi ortadan kaldırdığı görülmektedir. Böylece bu ilişkinin de aldatıcı nitelikte olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo 2.44: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

Oy Kullanma	EĞİTİM	KONTROL DEĞİŞKENİ
-0.05	---	
0.01		Gelir Durumu
0.03		Cinsiyet
-0.15**		Yaş
-0.02		Yerleşim Birimi
-0.001		Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.4.1.3 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM

Tablo 2.45: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM

Eğitim	SİYASAL TERCİH BELİRTME		
	BEL.MEYEN	BELİRTEN	
Okur-yazar Değil	74.5	25.5	47
Okur-yazar	58.8	41.2	17
İlkokul	49.0	51.0	263
Ortaokul	35.4	64.6	79
Lise	21.2	78.8	132
Yüksekokul	23.5	76.5	119
Lisans Üstü	7.1	92.9	14
Toplam	38.6	61.4	100.0

Cramer's V = 0.33

Siyasal tercih belirtme ve eğitim arasında orta dereceli bir ilişki olduğu tablo 2.45'ten görülmektedir. Fakat kısmi korelasyon katsayılarını gösteren tablodan yerleşim birimi ve kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişkiyi zayıflattığı tablo 2.46'dan görülebilmektedir. Böylece bu ilişkinin de aldatıcı olduğu belirtilmelidir.

Tablo 2.46: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	EĞİTİM	KONTROL DEĞİŞKENİ
SİYASİ	0.32**	---
TERCİH	0.24**	Gelir Durumu
BELİRTME	0.27**	Cinsiyet
	0.27**	Yaş
	0.13**	Yerleşim Birimi
	0.14**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.4.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE EĞİTİM

Tablo 2.47: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE EĞİTİM

Eğitim	SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK		
	Evet	Hayır	
Okur-yazar Değil		100.0	47
Okur-yazar	5.9	94.1	17
İlkokul	16.0	84.0	263
Ortaokul	19.0	81.0	79
Lise	13.6	86.4	132
Yüksekokul	7.6	92.4	119
Lisans Üstü		100.0	14
Toplam	12.7	87.3	100.0

Cramer's V = 0.16

Siyasal partiye kayıtlı olma ile eğitim arasında belirli bir ilişkinin olduğu tablo 2.47'den görülmektedir. Fakat Pearson's r katsayısına bakıldığında arada bir ilişkinin olmadığı anlaşılmaktadır. (Tablo 2.48).

Tablo 2.48: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	EĞİTİM	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	0.01	---
Partiye Üye	0.05	Gelir Durumu
Olmak	0.08*	Cinsiyet
	-0.003	Yaş
	0.02	Yerleşim Birimi
	0.10*	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

Siyasal partiye kayıtlı olma, oy verme ve siyasal tercih belirtme ile eğitim arasında bir ilişkiye rastlanmamaktadır. Bunun yanında, politika hakkında konuşma ile eğitim arasında zayıf da olsa bir ilişkiye rastlanmaktadır.

1.4.4.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI

1.4.4.2.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM

Tablo 2.49: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM

Siy. Ter. Be.	Eğitim					
	Ok-ya	İlkok.	Ortao.	Lise	Yüksekok	
Hayır		1.7	1.0	3.1	2.4	2.1
Bazen	3.0	6.6	6.1	8.5	12.3	8.3
Evet	97.0	91.8	92.8	88.4	85.3	89.6

Cramer's V = 0.08

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında siyasal tercih belirtme ve eğitim arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Diğer siyasal kaynakların bu ilişki üzerinde etkili olmadığı da tablo 2.50'den görülmektedir.

Tablo 2.50: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	EĞİTİM	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal Tercih Belirtme	-0.09**	---
	-0.08**	Meslek
	-0.10**	Yaş
	-0.09**	Cinsiyet
	-0.09**	Yerleşim birimi

1.4.4.2.2 OY VERME VE EĞİTİM

Tablo 2.51: OY VERME VE EĞİTİM

Oy kullanma	Eğitim				
	Ok-ya	İlkok.	Ortaok.	Lise	Yüksekok.
Hayır	4.5	3.8	6.1	9.6	6.2
Bazen	16.7	11.9	13.6	19.1	16.4
Evet	78.8	84.3	80.3	71.4	77.4

Cramer's V = 0.09

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında oy verme ve eğitim arasında yüksek bir ilişki görülmemektedir. Bu ilişki üzerinde yaşın etkili olduğu ve ilişkiyi zayıflattığı görülmektedir. Böylece bu ilişkinin aldatıcı olduğunu tespit etmekteyiz.

Tablo 2.52: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	EĞİTİM	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.09**	---
	-0.12**	Meslek
	-0.04	Yaş
	-0.09**	Cinsiyet
	-0.10**	Yerleşim birimi

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında siyasal tercih belirtme ile eğitim arasında zayıf bir ilişkiye rastlanmıştır. Diğer taraftan oy verme ve eğitim arasında ise zayıf bir ilişki görülmüştür.

1.4.5 MESLEK VE SİYASAL KATILMA

1.4.5.1 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI

1.4.5.1.1 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE MESLEK

Tablo 2.53: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE MESLEK

Meslek	Siyasi Tercih Belirtme			
	Hayır	Bazen	Evet	
Üst Düz.Yö.		2.1	97.9	47
Doktor	2.9	11.8	85.3	34
Öğretm.	3.7	11.6	84.8	164
Ser.Mes.	2.5	5.4	92.1	555
Memur	3.0	17.5	79.6	338
Esnaf	1.8	5.9	92.3	546
İşçi	2.1	7.7	90.2	326
Ev han.	1.5	9.4	89.1	329
Diğer	1.4	7.8	90.8	370
Toplam	2.1	8.5	89.4	100.0

Cramer's V = 0.11

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında siyasi tercih belirtme ve meslek arasında çok zayıf bir ilişkinin olduğu tablo 2.53'ten görülmektedir. Ayrıca eğitimin bu ilişki üzerinde etkili olduğu da tablo 2.54'ten görülmektedir.

Tablo 2.54: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	MESLEK	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasi	0.02	---
Tercih	0.02	Yaş
Belirtme	0.01	Eğitim
	0.03	Cinsiyet
	0.03	Yerleşim birimi

1.4.5.1.2 OY VERME VE MESLEK

Tablo 2.55: OY VERME VE MESLEK

Meslek	Oy kullanma			
	Hayır	Bazen	Evet	
Üst Düz.Yö.	8.5	8.5	83.0	47
Doktor	2.9	8.8	88.2	34
Öğretm.	4.9	12.8	82.3	164
Ser. Mes.	6.3	11.9	81.8	555
Memur	5.6	14.5	79.9	338
Esnaf	5.1	15.0	79.9	546
İşçi	5.2	11.7	83.1	326
Ev hanımı	4.3	14.9	80.9	329
Diğer	10.8	28.1	61.1	370
Toplam	6.1	15.4	78.5	100.0

Cramer's V = 0.13

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında oy verme ve meslek arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tablo 2.55'ten

görülmektedir. Ayrıca diğer siyasal kaynakların bu ilişki üzerinde etkili olmadıkları tablo 2.56'dan görülmektedir.

Tablo 2.56: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	MESLEK	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.09**	---
	-0.09**	Yaş
	-0.12**	Eğitim
	-0.09**	Cinsiyet
	-0.10**	Yerleşim birimi

Sonuçta meslek ve siyasal tercih belirtme ve oy verme arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamaktadır.

1.4.6 GELİR DURUMU VE SİYASAL KATILMA

1.4.6.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI

1.4.6.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE GELİR DURUMU

Tablo 2.57: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE GELİR DURUMU

BAŞKALARI İLE POLİT. ÜZER. KON.	Ekonomik Statü						
	Kötü	Düşük	Nor.altı	Normal	İyi	Çok iyi	
EYET	84.2	68.8	55.6	67.3	67.2	66.7	64.9
HAYIR	15.8	31.3	44.4	32.7	32.8	33.3	35.1

Cramer's V = 0.13

Başkaları ile politika hakkında konuşma ve gelir durumu arasında doğrusal olmayan ve belirli bir ilişki olduğu tablo 2.57'den ortaya çıkmaktadır. Fakat Pearson's r katsayısı incelendiğinde ise bu ilişkinin yok denebilecek düzeyde olduğu görülmektedir. (Tablo 2.58)

Tablo 2.58: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	GELİR DURUMU	KONTROL DEĞİŞKENİ
Politika	-0.01	---
Hakkında	0.01	Cinsiyet
Konuşma	-0.02	Yaş
	0.06	Eğitim
	0.02	Yerleşim Birimi
	0.04	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.6.1.2 SİYASAL TERCİHİNİ BELİRTME VE GELİR DURUMU

Tablo 2.59: SİYASAL TERCİHİNİ BELİRTME VE GELİR DURUMU

Si.Tercih Belirtme	Gelir Durumu						
	Kötü	Düşük	Nor.altı	Normal	İyi	Çok iyi	
BELİRTMY.	73.7	57.8	49.7	30.3	26.2		38.2
BELİRTEN	26.3	42.2	50.3	69.7	73.8	100.0	61.8

Cramer's V = 0.27

Siyasal tercih belirtme ile gelir durumu arasında belirli derecede bir ilişkinin olmadığı tablo 2.59'dan ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan bu ilişki üzerinde eğitim ve kitle iletişim araçlarını izleme ve yerleşim biriminin etkili olduğu görülmekte ve bu ilişkinin aldatıcı olduğu ortaya çıkmaktadır.(Tablo:2.60)

Tablo 2.60:KİSMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Gelir Durumu	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal Tercih Belirtme	0.25**	---
	0.25**	Cinsiyet
	0.23**	Yaş
	0.14**	Eğitim
	0.03	Yerleşim Birimi
	0.10*	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.6.13 OY KULLANMA VE GELİR DURUMU

Tablo 2.61: OY KULLANMA VE GELİR DURUMU

Oy Kullanma	Ekonomik Statü					
	Kötü	Düşük	Nor.altı	Normal	İyi	Çokiyi
Oy veren	42.1	50.0	52.6	63.3	64.8	100.0
Oy vermeyen	57.9	50.0	47.4	36.7	35.2	40.8

Cramer's V=0.14

Gelir durumu ve oy verme arasında belirli bir ilişki görülmektedir. Ayrıca bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak da görülmemektedir.

Tablo 2.62: KİSMİ KORELASYON KATSAYILARI

	Gelir Durumu	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.13**	---
	-0.10*	Cinsiyet
	-0.15**	Yaş
	-0.12**	Eğitim
	-0.11**	Yerleşim Birimi
	-0.10*	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.4.6.14 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE GELİR DURUMU

Tablo 2.63: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE GELİR DURUMU

Sİ.PA.	Ekonomi Statü					
KA.OL.	Kötü	Düşük	Nor.altı	Normal	İyi	Çokiyi
Evet	10.5	4.7	15.8	13.5	9.0	100.0
Hayır	89.5	95.3	84.2	86.5	91.0	87.3

Cramer's V=0.20

Gelir durumu ve siyasal partiye kayıtlı olma arasında belirli bir ilişki görülmektedir. Fakat Peason's r katsayısı incelendiğinde bu ilişkinin yok denilebilecek derecede zayıf olduğu görülmektedir.

Tablo 2.64: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

		KONTROL
	Gelir Durumu	DEĞİŞKENİ
Siyasal	-0.03	---
Partiye	-0.03	Cinsiyet
Kayıtlı	-0.03	Yaş
Olmak	-0.06	Eğitim
	-0.04	Yerleşim Birimi
	0.03	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

Oy verme ile gelir durumu arasında kuvvetli olmasa da bir ilişki görülmektedir. Gelir durumu daha iyi olanlar kendilerinden daha kötü durumda olanlara göre daha yüksek oranlarda oy vermektedirler. Diğer siyasal katılma göstergeleri olan oy verme, siyasal partiye kayıtlı olma ve politika hakkında konuşma ile gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

1.4.7 KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI İZLEME VE SİYASAL KATILMA

1.4.7.1 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI

1.4.7.1.1 K.İ.A. İZLEME VE BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA

Tablo 2.65: K.İ.A. İZLEME VE BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA

BAŞK.	KİA İZLEME						
Po.Ko. Hiç	Çok seyr.	Seyrek	Bazen	Sık	Hep		
EVET	57.8	58.3	60.2	63.8	55.8	74.9	64.6
HAYIR	42.2	41.7	39.8	36.2	44.2	25.1	35.4

Cramer's V=0.15

Politika hakkında başkaları ile konuşmak ve kitle iletişim araçlarını izleme arasında belirli bir ilişki olduğu tablo 2.65'den görülmektedir. Fakat bu ilişkiyi cinsiyet ve eğitim zayıflatmaktadır. (Tablo 2.66) Böylelikle bu ilişkinin aldatıcı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.66: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

		KONTROL
	Kitle İletişim	DEĞİŞKENİ
Politika	-0.11**	---
Üzerine	-0.11**	Gelir Durumu
Konuşma	-0.01	Cinsiyet
	-0.11**	Yaş
	-0.03	Eğitim
	-0.10*	Yerleşim Birimi

1.4.7.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE K.İ.A. İZLEME

Tablo 2.67: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE K.İ.A. İZLEME

SİY. TERCİH BELİRTME	K.İ.A İZLEME						
	Hiç	Çok seyr.	Seyrek	Bazen	Sık	Hep	
BELİRTMEY.	80.0	60.4	77.0	31.9	20.9	18.6	39.1
BELİRTEN	20.0	39.6	23.0	68.1	79.1	81.4	60.9

Cramer's V = 0.48

Siyasal tercih belirtme ve kitle iletişim araçlarını izleme arasında olumluya yakın bir ilişki olduğu tablo 2.67'den görülmektedir. Ayrıca bu ilişki üzerinde yerleşim biriminin bir ölçüde etkili olduğu da tablo 2.68'den görülmektedir. Böylece kitle iletişim araçlarını daha yoğun olarak izleyenlerin daha fazla siyaset hakkında çevresiyle konuştukları belirtilebilir.

Tablo 2.68: KİSMİ KORELASYON KATSAYILARI

	KİTİLE İL.A.R.İ.	KONTROL DEĞİŞKENİ
SİYASAL	0.42**	---
TERCİH	0.35**	Gelir Durumu
BELİRTME	0.39**	Cinsiyet
	0.39**	Yaş
	0.32**	Eğitim
	0.28**	Yerleşim Birimi

1.4.7.1.3 OY VERME VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI İZLEME

Tablo 2.69: OY VERME VE K.İ.A.İZLEME

Oy Kullan.	KİA İZLEME						
	Hiç	Çok seyr.	Seyrek	Bazen	Sık	Hep	
Oy veren	44.4	54.2	61.1	51.7	59.3	67.8	58.6
Oy vermey.	55.6	45.8	38.9	48.3	40.7	32.2	41.5

Cramer's V = 0.15

Oy verme ve kitle iletişim araçlarını izleme arasında önemli bir ilişki görülmemektedir. Ayrıca bu ilişkiyi gelir durumu ve cinsiyetin zayıflattığı da tablo 2.70'ten görülmektedir. Bu ilişkinin aldatıcı olduğu böylelikle görülmektedir.

Tablo 2.70: KİSMİ KORELASYON KATSAYILARI

	KİTİLE İL.A.R.İ.	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.11**	---
	-0.05	Gelir Durumu
	-0.04	Cinsiyet
	-0.16**	Yaş
	-0.08*	Eğitim
	-0.10*	Yerleşim Birimi

1.4.7.1.4 SİYASAL PARTİYE ÜYE OLMA VE K.İ.A. İZLEME

Tablo 2.71: SİYASAL PARTİYE ÜYE OLMA VE K.İ.A. İZLEME

Sİ. PA.	KİA İZLEME						
KAY.OL.	Hiç	Çok seyr.	Seyrek	Bazen	Sık	Hep	
Evet	6.7	2.1	8.0	12.6	17.4	17.1	12.6
Hayır	93.3	97.9	92.0	87.4	82.6	82.9	87.4

Cramer's V=0.14

Siyasal partiye kayıtlı olma ve kitle iletişim araçlarını izleme arasında önemli bir ilişki tablo 2.71'den görülememektedir. Ayrıca tablo 2.72'ye bakıldığında da cinsiyetin bu ilişki üzerinde zayıf derecede etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 2.72: KİSMİ KORELASYON KATSAYILARI

	KİTİLE İL.AR.İZ.	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	-0.13**	---
Partiye	-0.13**	Gelir Durumu
Kayıtlı	-0.08*	Cinsiyet
Olmak	-0.15**	Yaş
	-0.17**	Eğitim
	-0.15**	Yerleşim Birimi

Siyasal partiye kayıtlı olma ve kitle iletişim araçlarını izleme arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Diğer siyasal katılma göstergeleri ile kitle iletişim araçlarını izleme arasında ise yorum yapmaya elverişli olan bir ilişki görülememiştir.

1.5 SİYASAL GÜDÜLER VE SİYASAL KATILMA

1.5.1 SİYASAL İLGİ VE SİYASAL KATILMA

1.5.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE SİYASAL İLGİ

Tablo 2.73: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE SİYASAL İLGİ

BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZ. KONUŞ.	Siyasal İlgisi				
	İlgisiz	Az İlgili	İlgili	Çok İlgili	
EVET	38.6	54.5	64.8	84.7	64.6
HAYIR	61.4	45.5	35.2	15.3	35.4

Cramer's V=0.32

Siyasal ilgi ve başkaları ile politika hakkında konuşma arasında belirli bir ilişki olduğu görülmektedir. Siyasal ilgisi yoğunlaştıkça kişilerin politika hakkında çevreleri ile konuşma ihtimalleri de artmaktadır. Bu ilişki siyasal kaynaklardan cinsiyet tarafından çok az bir şekilde

etkilenmekte ve bunun dışında ise diğer siyasal kaynaklardan etkilenmemektedir.

Tablo 2.74: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL İLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
Baş. İle	-.31**	---
Polit.Hak.	-.32**	Gellr Durumu
Konş.	-.21**	Cinsiyet
	-.31**	Yaş
	-.28**	Eğitim
	-.31**	Yerleşim Birimi
	-.30**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.1.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE SİYASAL İLGİ

Tablo 2.75: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE SİYASAL İLGİ

SIY.TER.BEL.	İlgisiz	Az İlgili	İlgili	Çok İlgili	
BELİRTMEYEN	56.8	48.9	44.8	16.3	39.1
BELİRTEN	43.2	51.1	55.2	83.7	60.9

Cramer's V = 0.31

Siyasal tercih belirtme ve siyasal ilgi arasında yine belirli bir ilişki görülmektedir. Siyasal ilgi arttıkça siyasal tercih belirtme ihtimali de artmaktadır. Diğer taraftan bu ilişkiyi eğitim ve kitle iletişim araçlarını izlemenin zayıflattığı görülmektedir.(Tablo 2.76) Böylece bu ilişkinin aldatıcı nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2.76: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL İLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siy.Ter.Belir.	0.28**	---
	0.22**	Gellr Durumu
	0.24**	Cinsiyet
	0.24**	Yaş
	0.17**	Eğitim
	0.20**	Yerleşim Birimi
	0.14**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.1.3 OY KULLANMA VE SİYASAL İLGİ

Tablo 2.77: OY KULLANMA VE SİYASAL İLGİ

OY KULLANMA	İlgisiz	Az İlgili	İlgili	Çok İlgili	
Oy kullanan	33.0	53.9	62.2	69.3	58.5
Oy kullanmayan	67.0	46.1	37.8	30.7	41.5

Cramer's V = 0.23

Oy kullanma ve siyasal ilgi arasında da belirli bir ilişki görülmektedir. Tablo 2.77'den siyasete daha çok ilgi göstermenin oy kullanma ihtimalini arttırdığı görülmektedir. Ayrıca kısmi korrelasyon ile ilgili olan tabloya bakıldığında bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak görülmemektedir.

Tablo 2.78: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL İLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
OY KULLANMA	-0.22**	---
	-0.18**	Gelir Durumu
	-0.17**	Cinsiyet
	-0.25**	Yaş
	-0.20**	Eğitim
	-0.21**	Yerleşim Birimi
	-0.19**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL İLGİ

Tablo 2.79: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL İLGİ

Siy.Par.Kay.Olmak	İlgisiz	Az İlgili	İlgili	Çok İlgili
	8.0	6.2	11.3	21.8
Evet	92.0	93.8	88.7	78.2
Hayır				12.6
				87.4

Cramer's V=0.19

Siyasal partiye kayıtlı olma ile siyasal ilgi arasında da belirli bir ilişki görülmektedir. Ayrıca bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak görülmemektedir.

Tablo 2.80: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL İLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siy.Par.	-0.17**	---
Kay.Olmak	-0.17**	Gelir Durumu
	-0.10**	Cinsiyet
	-0.19**	Yaş
	-0.20**	Eğitim
	-0.17**	Yerleşim Birimi
	-0.13**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.2 OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK KABUL ETME VE SİYASAL KATILMA

1.5.2.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE OY VERMEYİ

VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Tablo 2.81: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

BAŞK. İLE POLİTİKA HAKKINDA KONUŞMA	OY VERM.VATANDAŞLIK GÖR. OLARAK BELİRTME	Belirtmeyen	Belirten
		61.6	66.4
EVET		38.4	33.6
HAYIR			35.4

Cramer's V=0.05

Başkaları ile politika hakkında konuşma ile oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak görme arasında çok zayıf bir ilişki görülmektedir. Ayrıca cinsiyetin bu ilişkiyi ortadan kaldırdığı ve ilişkinin aldatıcı olduğu da tablo 2.82'den görülmektedir.

Tablo 2.82: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	OY VERMEYİ.VAT. GÖR.OLRK KABUL.ETME	KONTROL DEĞİŞKENİ
POLİTİKA HAK. KONUŞMA	-.05	---
	-.05	Gelir Durumu
	-.002	Cinsiyet
	-.04	Yaş
	-.05	Eğitim
	-.05	Yerleşim Birimi
	-.05	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.2.2 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Tablo 2.83: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Oy Verm.Vat.Gör. Olarak Belirtme	SİYASAL TERCİH BELİRTME BELİRTMEYEN	BELİRTEN	
	-----+	-----	
Belirtmeyen	35.2	37.4	36.5
Belirten	64.8	62.6	63.5

Cramer's V =0.02

Siyasal tercih belirtme ve oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak görme arasında hiç bir ilişki yoktur denebilece kadar zayıf bir ilişki vardır.

Tablo 2.84: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	OY VERMEYİ.VAT. GÖR.OLRK KABUL.ETME	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siy.Ter. Belirtme	-0.02	---
	-0.05	Gelir Durumu
	-0.05	Cinsiyet
	-0.03	Yaş
	-0.05	Eğitim
	0.001	Yerleşim Birimi
	-0.04	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.2.3 OY VERME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Tablo 2.85: OY VERME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Oy Ver.Vatandaşlık Gör. Olrk.Belirtme	Oy Kullanma Oy kullanan	Oy kullanmayan	
	-----+	-----	
Belirtmeyen	31.9	43.1	36.5
Belirten	68.1	56.9	63.5

Cramer's V =0.12

Oy verme ve oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak görme arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak da görülmemektedir.

Tablo 2.86: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	OY VERMEYİ.VAT. GÖR.OLRK KABUL.ETME	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.12**	---
	-0.10*	Gelir Durumu
	-0.10*	Cinsiyet
	-0.11**	Yaş
	-0.12**	Eğitim
	-0.12**	Yerleşim Birimi
	-0.11**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.5.2.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Tablo 2.87: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Oy Ver.Vatandaşlık Gör.Olrk.Belirtme	SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK		
	Evet	Hayır	
Belirtmeyen	34.1	36.9	36.5
Belirten	65.9	63.1	63.5

Cramer's V=0.02

Siyasal partiye kayıtlı olma ile oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak görme arasında da yok denilebilecek kadar zayıf bir ilişki görülmektedir.

Tablo 2.88: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	OY VERMEYİ.VAT. GÖR.OLRK KABUL.ETME	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal	-0.02	---
Par.Kay.	-0.02	Gelir Durumu
Olmak	-0.01	Cinsiyet
	-0.02	Yaş
	-0.03	Eğitim
	-0.02	Yerleşim Birimi
	-0.02	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.6 BİLİŞİM VE SİYASAL KATILMA

1.6.1 SİYASAL BİLGİ VE SİYASAL KATILMA

1.6.1.1 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE SİYASAL BİLGİ

Tablo 2.89:BAŞKALARI İLE POLİT. ÜZ. KONUŞMA VE SİYASAL BİLGİ

BAŞKALARI İLE POLİT ÜZERİNE KONUŞMA	SİYASAL BİLGİ			
	Çok az	Az	Normal	Bilgili
EVET	69.0	48.2	67.4	74.7
HAYIR	31.0	51.8	32.6	25.3

Cramer's V=0.20

Başkaları ile politika hakkında konuşma ile siyasal bilgi arasında belirli bir ilişki görülmektedir. Bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak da görülmemektedir.

Tablo 2.90: KISMI KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL BİLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
BAŞK. İLE	-.16**	---
POL. ÜZ.	-.16**	Gelir Durumu
KONUŞMA	-.14**	Cinsiyet
	-.17**	Yaş
	-.16**	Eğitim
	-.16**	Yerleşim Birimi
	-.14**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.6.1.2 SIYASAL TERCİH BELİRTME VE SIYASAL BİLGİ

Tablo 2.91: SIYASAL TERCİH BELİRTME VE SIYASAL BİLGİ

Siyasal Ter.Bel.	Çok az	Az	Normal	Bilgili
BELİRTMEYEN	17.2	51.2	33.2	42.8
BELİRTEN	82.8	48.8	66.8	57.2

Cramer's V=0.18

Siyasal tercih belirtme ve siyasal bilgi arasında yok denilebilecek derecede zayıf bir ilişki görülmektedir. Bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak da görülmemektedir.

Tablo 2.92: KISMI KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL BİLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siyasal Tercih	0.01	---
Belirtme	-0.03	Gelir Durumu
	-0.03	Cinsiyet
	-0.03	Yaş
	-0.04	Eğitim
	0.02	Yerleşim Birimi
	-0.07	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.6.1.3 OY VERME VE SIYASAL BİLGİ

Tablo 2.93: OY VERME VE SIYASAL BİLGİ

Oy Kullanma	Çok az	Az	Normal	Bilgili
Oy kullanan	44.8	45.8	64.4	61.4
Oy kullanmayan	55.2	54.2	35.6	38.6

Cramer's V=0.16

Oy verme ve siyasal bilgi arasında belirli bir ilişki görülmektedir. Ayrıca bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak da görülmemektedir.

Tablo 2.94: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL BİLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
Oy Verme	-0.12**	---
	-0.12**	Gelir Durumu
	-0.09**	Cinsiyet
	-0.11**	Yaş
	-0.10**	Eğitim
	-0.13**	Yerleşim Birimi
	-0.11**	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

1.6.1.4 SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL BİLGİ

Tablo 2.95: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL BİLGİ

Siy.Par.Kay.Olmak	Çok az	Az	Normal	Bilgili
	-----+	-----	-----	-----
Evet	17.2	6.0	14.8	13.9
Hayır	82.8	94.0	85.2	86.1
				12.6
				87.4

Cramer's V=0.11

Siyasal partiye kayıtlı olma ve siyasal bilgi arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Ayrıca bu ilişki üzerinde etkili olan bir siyasal kaynak da görülmemektedir.

Tablo 2.96: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI

	SIYASAL BİLGİ	KONTROL DEĞİŞKENİ
Siy.Par.	-0.06	---
Kay.Olmak	-0.05	Gelir Durumu
	-0.02	Cinsiyet
	-0.05	Yaş
	-0.06	Eğitim
	-0.06	Yerleşim Birimi
	-0.04	Kitle İletişim Araçlarını İzleme

2 GENEL BİR DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

2.1 GENEL BİR DEĞERLENDİRME

İkinci bölümde eldeki *Konya Sosyal Yapı Araştırması* ve *Konya ve Karaman Seçim Öncesi Araştırmasından* elde edilen veriler çeşitli istatistiki yöntemler kullanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu analiz sonucu elde edilen bilgilerden hareketle aşağıda genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2.1.1 Siyasal Katılma ve Cinsiyet

Cinsiyet rolleri ve Siyasal katılma göstergeleri arasında elimizdeki iki araştırmanın verileri birbirinden farklı sonuçlar göstermektedirler. *Konya Sosyal Yapı Araştırması* verileri mevcut araştırma verileri ile paralellik arz etmektedir. Siyasal partiye kayıtlı olmak, oy verme ve siyasal tercih belirtme ile cinsiyet arasındaki ilişki katsayısı yaklaşık %20 iken siyaset hakkında çevresiyle konuşma ile cinsiyet arasındaki ilişki katsayısı %35 civarındadır. Bu yüzdeler hemen hemen Kalaycıoğlu'nun araştırmasındaki sonuçlar ile aynıdır.²⁰² Yani bu sonuçlar kadınların erkeklere oranla halen daha az aktif olduklarını göstermektedirler. Diğer taraftan *Konya ve Karaman Seçim Öncesi Araştırmasında* siyasal katılma göstergesi olarak alınan siyasal tercih belirtme ve oy verme ile cinsiyet arasındaki ilişki yok denilebilecek kadar küçüktür. Aradaki bu farklılığın daha önce partileri seçimlerde kadın unsuruna ağırlık vermeleri, siyasal katılmanın diğer boyutlarının ele alınmamış olması, Türkiye'de kadın bir başbakanın olması ve seçim öncesi yaşanan siyasal atmosfer ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.2 Siyasal Katılma ve Yaş

Yaş ve siyasal katılma göstergeleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, başkaları ile politika hakkında konuşma ve yaş arasında zayıf bir ilişki

²⁰² Kalaycıoğlu, Erol, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul, 1983, s.114-131

görülmektedir. Diğer taraftan bu ilişki, doğrusal olmaktan ziyade eğriseldir. Yani belirli bir yaştan sonra başkaları ile politika üzerine konuşma oranı artmakta ve daha sonra ise azalmaktadır. Siyasal tercih belirtme ve yaş arasında ise aldatıcı bir ilişkinin varlığı görülmektedir. Oy kullanma ve yaş arasındaki korelasyon katsayısı %20'dir. Ayrıca bu ilişki eğriseldir. 30'dan yaşlı ve 60'dan genç olan orta yaş grubu olarak adlandırılabilen grup genç ve yaşlılara oranla daha yüksek oranda oy kullanmaktadırlar. Siyasal partiye kayıtlı olma ile yaş arasında da eğrisel ve zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir.

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında yaş ile oy verme arasındaki ilişki hakkında hemen hemen daha önceki araştırmamız ile aynı oranda bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan siyasal tercih belirtme ile yaş arasında ise *Konya Sosyal Yapı Araştırması*nın aksine aldatıcı olmayan fakat yok denilebilecek ölçüde zayıf olan bir sonuçla karşılaşmaktayız. Sonuçta iki araştırma da yaş ile siyasal tercih belirtme arasında bir ilişki ortaya koymamaktadır.

Bu göstergeler Kalaycıoğlu'nun araştırması ile çok fazla bir farklılık ortaya koymamaktadırlar. Kalaycıoğlu'nun araştırmasında da oy verme dışındaki ilişki katsayıları oldukça zayıftır.²

Yaş ile siyasal katılma göstergeleri arasındaki ilişkiler bize oy verme ile yaş arasında belirli düzeyde bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Bunun dışında siyasal partiye kayıtlı olma ve siyaset hakkında çevresiyle konuşma ile yaş arasında zayıf bir ilişki görülürken siyasal tercih belirtme ve yaş arasında yorum yapılabilecek bir ilişki görülmemektedir.

2.1.3 Siyasal Katılma ve Yerleşim Birimi

*Konya Sosyal Yapı Araştırması*nda yerleşim birimi ve siyasal tercih belirtme ilişkisi dışında diğer siyasal katılma göstergeleri ile yerleşim birimi arasında önemli bir ilişkiye rastlanmamıştır. Kitle iletişim araçlarını izlemenin bu ilişki üzerindeki kısmi korelasyon tablosunda görülen etkileri de göz

² Kalaycıoğlu, Erşin, a.g.e., s.131-161

önüne alındığında yerleşim biriminin siyasal katılma üzerinde fazla etkili olmadığı ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla toplumun zamanla benzer değer yargılarına sahip olmaya başladığının öne sürülebileceği belirtilmişti. Ayrıca bu konuda toplumun gelişen sosyo-ekonomik şartlarının da etkileri buna ek olarak düşünülebilir.

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında siyasal tercih belirtme ve yerleşim birimi arasında bir ilişki görülmemektedir. Oy verme ve yerleşim birimi arasında da önemli bir ilişki görülmemektedir. Buradaki yerleşim birimi ayırımı da zaten şehir-büyük şehir şeklinde olmaktadır. Burada elde edilen sonuçlar, bundan dolayı bu konuda geniş bir yoruma imkan tanımamaktadır.

Karşılaştırmalı siyasal katılma adlı çalışmada ortaya konulan yerleşim birimi ve siyasal katılma ilişkisi bu çalışmadaki sonuçlardan fazla bir farklılık ortaya koymamaktadır.²⁰⁴

2.1.4 Siyasal Katılma ve Eğitim

Siyasal partiye kayıtlı olma, siyasal tercih belirtme, siyaset hakkında çevresiyle konuşma ve oy verme gibi siyasal katılma göstergeleri ile eğitim arasında yorum yapmaya imkan sağlayacak nitelikte bir ilişkiye rastlanamamıştır. Diğer taraftan *Konya ve Karaman Seçim Öncesi Araştırması* verileri incelendiğinde siyasal tercih belirtme ve eğitim arasında ve oy verme ve eğitim arasında yine zayıf ilişkiler tespit edilmişlerdir. Her iki araştırmamızda da elde edilen korelasyon katsayıları Kalaycıoğlu'nun tesbit ettiği katsayılardan daha düşüktür.²⁰⁵ Böylece eğitim ve siyasal katılma arasındaki ilişki konusunda bir değişimden bahsetmemiz mümkündür. Eğitimin siyasal katılma üzerindeki rolünün aradan geçen süre içinde zayıfladığı ileri sürülebilir.

²⁰⁴ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.161-183

²⁰⁵ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.183-206

2.1.5 Siyasal Katılma ve Meslek

Konya ve Karaman'da yapılan seçim öncesi araştırmalarında siyasal tercih belirtme ve meslek arasında çok zayıf bir ilişkinin olduğu ve oy verme ve meslek arasında da zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Sonuçta meslek ve siyasal katılma göstergeleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamaktadır.

Meslek ve siyasal katılma ilişkisi hakkında elde edilen sonuçlarda da Kalaycıoğlu'nun elde ettiği sonuçlardan bir farklılık görülmektedir. Kalaycıoğlu siyasal katılma ile meslek arasında daha yüksek bir ilişki bulmuştur.²⁰⁶ Burada da bir değişimden bahsetmemiz mümkündür.

2.1.6 Siyasal Katılma ve Gelir Durumu

Başkaları ile politika hakkında konuşma, siyasal tercih belirtme ve siyasal partiye kayıtlı olma ile gelir durumu arasında bir ilişki görülmemektedir. Oy verme ve gelir durumu arasında ise zayıf da olsa bir ilişki görülmektedir. Böylece oy verme dışındaki siyasal katılma göstergeleri ile gelir durumu arasında yorum yapabilecek bir ilişkiye rastlanamamıştır. Diğer taraftan Kalaycıoğlu, araştırmasında siyasal katılma ve gelir arasında belirli bir ilişki olduğunu göstermektedir.²⁰⁷ Burada yine bir değişimden bahsetmek mümkündür.

2.1.7 Siyasal Katılma ve Kitle İletişim Araçlarını İzleme

Politika hakkında başkaları ile konuşmak, siyasal tercih belirtme ve oy verme ile kitle iletişim araçlarını izleme arasında doğrudan bir ilişkiye rastlanamamıştır. Diğer taraftan siyasal partiye kayıtlı olma ve kitle iletişim araçlarını izleme arasında ise zayıf bir ilişki görülmektedir.

Elimizdeki sonuçlar yine Kalaycıoğlu'nun sonuçlarından ayrılmaktadır.²⁰⁸ Her ne kadar elimizdeki bulgulardan hareketle kitle iletişim araçlarını izlemenin siyasal katılma üzerinde doğrudan etkili olduğu

²⁰⁶ Kalaycıoğlu, Erşin, a.g.e., s.206-228

²⁰⁷ Kalaycıoğlu, Erşin, a.g.e., s.229-251

²⁰⁸ Kalaycıoğlu, Erşin, a.g.e., s.252-266

söylenemez ise de kitle iletişim araçlarının, siyasi partiye kayıtlı olma üzerinde kısmen etkili olduğu dikkate alınmalıdır.

2.1.8 Siyasal Katılma ve Siyasal İlg

Siyasal ilgi ve başkaları ile politika hakkında konuşma arasında orta yoğunluğa yakın bir ilişki olduğu görülmektedir. Siyasal ilgisi yoğunlaştıkça kişilerin politika hakkında çevreleri ile konuşma ihtimalleri de artmaktadır. Oy kullanma ve siyasal ilgi arasında da belirli bir ilişki görülmektedir. Siyasal tercih belirtme ve siyasal partiye kayıtlı olma ile siyasal ilgi arasında aldatıcı bir ilişki görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında ise siyasal ilgi ile siyasal katılma arasında belirli bir ilişkinin varlığından bahsetmek mümkündür ve bu sonuçla Kalaycıoğlu'nun sonuçlarıyla²⁰⁹ benzerlik göstermektedirler.

2.1.9 Siyasal Katılma ve Oy Vermeyi Vatandaşlık Görevi Olarak Kabul Etme

Başkaları ile politika hakkında konuşma, siyasal tercih belirtme ve siyasal partiye kayıtlı olma ile oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak görme arasında yoktur denebilecek kadar zayıf bir ilişki vardır. Diğer taraftan Oy verme ile oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak görme arasında belirli bir ilişki görülmektedir. Bu sonuçlarda hareketle siyasal katılma ve oy vermeyi vatandaşlık görevi olarak belirtme arasında bir ilişkinin olduğunu söylememize imkan yoktur.

2.1.10 Siyasal Katılma ve Siyasal Bilgi

Başkaları ile politika hakkında konuşma ve oy verme ile siyasal bilgi arasında belirli bir ilişki görülmektedir. Siyasal partiye kayıtlı olma ve siyasal bilgi arasında zayıf bir ilişki görülmektedir. Siyasal tercih belirtme ve siyasal bilgi arasında yok denilebilecek zayıflıkta bir ilişki görülmektedir. Bu göstergeler, siyasal bilgiye sahip olanların siyasal katılma konusunda daha etkin olduklarını söylememizi mümkün kılmaktadır ve Kalaycıoğlu'nun elde ettiği sonuçlarla bir paralellik göstermektedir.²¹⁰

²⁰⁹ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.307-321

²¹⁰ Kalaycıoğlu, Ersin, a.g.e., s.326-341

2.2 SONUÇ

Siyasal katılma ile ilgili araştırmamız elimizde bulunan iki araştırma verilerinin sonuçlarının değerlendirilmesi ve Kalaycıoğlu'nun araştırma sonuçları ile elde ettiğimiz sonuçların kıyaslanması ile birlikte son bulmaktadır.

Elde edilen sonuçlar her ne kadar bir çok yönden mevcut kaynakların sonuçları ile paralellik arzetsse de, araştırmamızda bazı alanlarda değişikliklerin olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle cinsiyet faktörünün siyasal katılma göstergeleri üzerindeki etkisinin son derece düşük olarak tespit edilmesi dikkati çeken bir noktadır. Bunun yanında eğitimin, mesleğin, gelir durumunun ve kitle iletişim araçlarının siyasal katılma üzerindeki etkileri de zayıflamıştır. İncelenen faktörlerin genel olarak değerlendirilmesi sonucunda bireyler arasındaki farkların aradan geçen süre içinde siyasal katılma göstergeleri açısından bakıldığında giderek azaldığını tespit edebilmemiz mümkündür.

Bu durum bireylerin giderek birbirlerine benzedikleri yönünde yorumlanabilir. Bu benzeşme sürecini de ülkemizde yaşanan hızlı sosyo-ekonomik gelişmeler ile açıklamak mümkündür. Ülke genelinde refah seviyesinin ve yaşam standartlarının artması, kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması ve eğitim seviyesinin ülkenin genelinde artması bu sosyo-ekonomik gelişmeler içerisinde en fazla dikkat çeken hususlardır. Sosyo-ekonomik gelişmelerin yanında ve buna ek olarak ülkemizde yaşanan siyasal gelişmeler de bu süreçte etkin rol oynamaktadır. Partilerin halka açık bir propaganda faaliyeti yürütmeleri, buna karşılık halkın da siyasetten beklentilerinin artması ve siyasete ilgi duyması gibi faktörler de siyasal katılmanın değişmesi üzerinde etkili olmaktadır.

Türkiye'deki toplumsal hareketlilik bireylerin siyasal katılma hakkında daha duyarlı olmalarına yol açmakta ve böylece toplumdaki statüleri ve rolleri siyasal katılma davranışlarına çok fazla etki etmemektedir.

Ancak şunu da açıkça belirtmemiz gerekir ki, araştırmamız belli bir bölgede uygulanmıştır ve bu nedenle araştırma sonuçlarının genelleştirilmesi için buna benzer daha bir çok araştırmanın diğer yörelerde de uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Abadan, Nermin**, Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Ankara, 1966
- Almond, Gabriel**, Comparative Politics Today: A World View, Boston, 1974
- Baykal, Deniz**, Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, Ankara, 1970
- Çam, Esat**, Siyaset Bilimi, İstanbul, 1984
- Daver, Bülent**, Siyaset Bilimine Giriş, Ankara, 1972
- Finkle, Jason L. ve Gable, Richard W.**, Political Developmet and Social Change, New York, 1971
- Gökçe, Orhan**, İletişim Bilimine Giriş: İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi, Ankara, 1993
- Huntington, Samuel P.**, Political Order in Changing Societies, New Haven and London, 1968
- Huntington, Samuel P., ve Nelson, Joan**, No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries, Cambridge, 1976
- Kalaycıoğlu, Ersin**, Çağdaş Siyasal Bilim, İstanbul, 1984
- Kalaycıoğlu, Ersin**, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul, 1983
- Kışlalı, A. Taner**, Siyaset Bilimi, Ankara, 1987
- Lawson, Kay**, The Human Polity, Boston, 1985
- La Palombora, Joseph**, Politics Within Nations, New Jersey, 1974
- Lerner, Daniel**, The Passing of Traditional Society, Glencoe, 1958
- Lipset, Seymour M.**, Political Man, New York, 1963
- Milbrath, W. Lester ve Goel, M.L.**, Political Participation, Chicago, 1977
- Nachmias ve Nachmias**, Research Methods for The Social Scinces, New Jersey, 1983
- Nie, N. H., Verba, S. ve Converse, Philip E.**, Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı, Çev: Turan, İter ve Karamustafaoğlu, Tunçer, Ankara, 1989
- Özbudun, Ergun**, Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara, 1975
- Özkök, Ertuğrul**, Kitlelerin Çözülüşü, Ankara, 1985
- Pye, Lucian ve Verba, Sidney**, Political Culture and Political Development, Princeton, 1965

Shively, P., The Craft of Political Research, New York, 1986

Verba Sidney ve Nie, Norman H., Participation in America: Political Democracy and Social Equality, New York, 1972

MAKALELER

Deutsch, Karl W., "Social Mobilization and Political Participation", der: Finkle, Jason L. ve Gable, Richard W. Political Developmet and Social Change, New York, 1971

Kalaycıoğlu, Ersin ve Turan, İtler, "Measuring Political Participation: A Cross Cultural Application", Comparative Political Studies, 14, No:1, Nisan 1981, s:128-133

Kalaycıoğlu, Ersin, "Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, c. 37, İstanbul, 1979

Pye, Lucian W., "Introduction: Political Culture and Political Development", der. Pye, Lucian ve Verba, Sidney, Political Culture and Political Development, Princeton, 1965

Verba, Sidney, "Comparative Political Culture", der. Pye, Lucian ve Verba, Sidney, Political Culture and Political Development, Princeton, 1965

ŞEKİLLER LİSTESİ:

Şekil 1.1 Siyasal Katılma Göstergeleri	s.11
Şekil 1.2 Siyasal Katılma Biçimleri	s.14
Şekil 1.3 Daniel Lerner'in Siyasal Katılma Modeli	s.19
Şekil 1.4 Modernleşme, Siyasal Katılma ve İstikrar	s.23
Şekil 1.5 Kalaycıoğlu'nun Genel Siyasal Katılma Modeli	s.50
Şekil 2.1 Daniel Lerner'ın Siyasal Katılma Modeli	s.76
Şekil 2.2 McCrone ve Cnudde'nin Geliştirdiği Siyasal Katılma Modeli	s.76

TABLolar LİSTESİ:

Tablo 1.1 KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ FONKSİYONLARI	s.40
Tablo 2.1 KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI CİNSİYET FREKANS TABLOSU	s.74
Tablo 2.2 KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI CİNSİYET FREKANS TABLOSU	s.74
Tablo 2.3 SİYASAL KATILMA GÖSTERGELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER: KORELASYON KATSAYILARI (KONYA VE YÖRESİ ARAŞTIRMASI)	s.79
Tablo:2.4 SİYASAL KATILMA GÖSTERGELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER: KORELASYON KATSAYILARI (KONYA VE KARAMAN)	s.80
Tablo 2.5: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE CİNSİYET	s.81
Tablo 2.6: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.81
Tablo 2.7: SİYASİ TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET	s.81
Tablo 2.8: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.82
Tablo 2.9: OY KULLANMA VE CİNSİYET	s.82
Tablo 2.10: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.82
Tablo 2.11: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE CİNSİYET	s.82
Tablo 2.12 KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.83
Tablo 2.13 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE CİNSİYET	s.83
Tablo 2.14: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.83
Tablo 2.15: OY VERME VE CİNSİYET	s.83
Tablo 2.16: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.84
Tablo 2.17 BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YAŞ	s.84
Tablo 2.18: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.85
Tablo 2.19 SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ	s.85
Tablo 2.20: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.85
Tablo 2.21: OY KULLANMA VE YAŞ	s.85
Tablo 2.22: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.86
Tablo 2.23: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YAŞ	s.86
Tablo 2.24: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.86
Tablo 2.25: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YAŞ	s.86
Tablo 2.26: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.87

Tablo 2.27: OY VERME VE YAŞ	s.87
Tablo 2.28: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.87
Tablo 2.29: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE YAŞ	s.88
Tablo 2.30: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.88
Tablo 2.31: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ	s.88
Tablo 2.32: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.88
Tablo 2.33: OY KULLANMA VE YERLEŞİM BİRİMİ	s.89
Tablo 2.34: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.89
Tablo 2.35: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE YERLEŞİM BİRİMİ	s.89
Tablo 2.36: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.89
Tablo 2.37: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE YERLEŞİM BİRİMİ	s.90
Tablo 2.38: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.90
Tablo 2.39: OY VERME VE YERLEŞİM BİRİMİ	s.90
Tablo 2.40: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.90
Tablo 2.41: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE EĞİTİM	s.91
Tablo 2.42: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.91
Tablo 2.43: OY KULLANMA VE EĞİTİM	s.92
Tablo 2.44: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.92
Tablo 2.45: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM	s.92
Tablo 2.46: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.93
Tablo 2.47: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK VE EĞİTİM	s.93
Tablo 2.48: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.93
Tablo 2.49: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE EĞİTİM	s.93
Tablo 2.50: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.94
Tablo 2.51: OY VERME VE EĞİTİM	s.94
Tablo 2.52: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.94
Tablo 2.53: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE MESLEK	s.95
Tablo 2.54: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.95
Tablo 2.55: OY VERME VE MESLEK	s.95
Tablo 2.56: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.96

Tablo 2.57: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE GELİR DURUMU	s.96
Tablo 2.58: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.96
Tablo 2.59: SİYASAL TERCİHİNİ BELİRTME VE GELİR DURUMU	s.96
Tablo 2.60: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.97
Tablo 2.61: OY KULLANMA VE GELİR DURUMU	s.97
Tablo 2.62: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.97
Tablo 2.63: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE GELİR DURUMU	s.97
Tablo 2.64: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.98
Tablo 2.65: K.İ.A. İZLEME VE BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA	s.98
Tablo 2.66: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.98
Tablo 2.67: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE K.İ.A. İZLEME	s.99
Tablo 2.68: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.99
Tablo 2.69: OY VERME VE K.İ.A.İZLEME	s.99
Tablo 2.70: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.99
Tablo 2.71: SİYASAL PARTİYE ÜYE OLMA VE K.İ.A. İZLEME	s.100
Tablo 2.72: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.100
Tablo 2.73: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE SİYASAL İLGİ	s.100
Tablo 2.74: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.101
Tablo 2.75: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE SİYASAL İLGİ	s.101
Tablo 2.76: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.101
Tablo 2.77: OY KULLANMA VE SİYASAL İLGİ	s.101
Tablo 2.78: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.102
Tablo 2.79: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL İLGİ	s.102
Tablo 2.80: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.102
Tablo 2.81: BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	s.102
Tablo 2.82: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.103
Tablo 2.83: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	s.103
Tablo 2.84: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.103
Tablo 2.85: OY VERME VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	s.103

Tablo 2.86: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.104
Tablo 2.87: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME	s.104
Tablo 2.88: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.104
Tablo 2.89:BAŞKALARI İLE POLİT. ÜZ. KONUŞMA VE SİYASAL BİLGİ	s.104
Tablo 2.90: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.105
Tablo 2.91: SİYASAL TERCİH BELİRTME VE SİYASAL BİLGİ	s.105
Tablo 2.92: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.105
Tablo 2.93: OY VERME VE SİYASAL BİLGİ	s.105
Tablo 2.94: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.105
Tablo 2.95: SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMA VE SİYASAL BİLGİ	s.106
Tablo 2.96: KISMİ KORELASYON KATSAYILARI	s.106

EK 1: KONYA SOSYAL YAPI ARAŞTIRMASI FREKANS TABLOLARI
BAŞKALARI İLE POLİTİKA ÜZERİNE KONUŞMA

Cevap	Sayı	Yüzde
EVET	1 451	64,6
HAYIR	2 247	35,4
Toplam	698	100,0

SİYASAL TERCİH BELİRTME

Cevap	Sayı	Yüzde
BELİRTMEYEN	1 273	39,1
BELİRTEN	2 425	60,9
Toplam	698	100,0

OY KULLANMA

Cevap	Sayı	Yüzde
Oy kullanan	1 408	58,5
Oy kullanmayan	2 290	41,5
Toplam	698	100,0

SİYASAL PARTİYE KAYITLI OLMAK

Cevap	Sayı	Yüzde
Evet	1 88	12,6
Hayır	2 610	87,4
Toplam	698	100,0

EKONOMİK STATÜ

Cevap	Sayı	Yüzde
Kötü	1 19	2,7
Düşük	2 64	9,2
Nor.altı	3 171	24,5
Normal	4 297	42,6
İyi	5 122	17,5
Çokiyi	6 3	,4
Cevapsız	0 22	3,2
Toplam	698	100,0

OY VERMEYİ VATANDAŞLIK GÖREVİ OLARAK BELİRTME

Cevap		Sayı	Yüzde
Belirtmeyen	1	255	36,5
Belirten	2	443	63,5
Toplam		698	100,0

CİNSİYET

Cevap		Sayı	Yüzde
Erkek	1	414	59,3
Kadın	2	243	34,8
Cevapsız	0	41	5,9
Toplam		698	100,0

EĞİTİM DÜZEYİ

Cevap		Sayı	Yüzde
Okur-yazar Değil	1	47	6,7
Okur-yazar	2	17	2,4
İlkokul	3	263	37,7
Ortaokul	4	79	11,3
Lise	5	132	18,9
Yüksekokul	6	119	17,0
Lisans Üstü	7	14	2,0
Cevapsız	0	27	3,9
Toplam		698	100,0

YERLEŞİM BİRİMİ

Cevap		Sayı	Yüzde
ŞEHİR	2	177	25,4
İLÇE	3	276	39,5
KÖY	4	245	35,1
Toplam		698	100,0

SİYASAL İLGİ

Cevap		Sayı	Yüzde
İlgisiz	1	88	12,6
Az ilgili	2	178	25,5
İlgili	3	230	33,0
Çok ilgili	4	202	28,9
Toplam		698	100,0

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI İZLEME

Cevap		Sayı	Yüzde
Hiç	1	45	6,4
Çok seyrek	2	48	6,9
Seyrek	3	113	16,2
Bazen	4	207	29,7
Sık	5	86	12,3
Hep	6	199	28,5
Toplam		698	100,0

YAŞ

Cevap		Sayı	Yüzde
30'dan genç	1	185	26,5
31-50	2	293	42,0
51-60	3	143	20,5
60'tan yaşlı	4	77	11,0
Toplam		698	100,0

EK 2: KONYA VE KARAMAN SEÇİM ÖNCESİ ARAŞTIRMASI FREKANS

TABLoları

MESLEK

Cevap		Sayı	Yüzde
Üst Düz. Yön.	1	47	1,7
Doktor	2	34	1,2
Öğretmen	3	164	5,8
Ser. Mes.	4	555	19,5
Memur	5	338	11,9
Esnaf	6	546	19,2
İşçi	7	326	11,5
Ev hanımı	8	329	11,6
Diğer	9	370	13,0
Cevapsız	0	133	4,7
Toplam		2842	100.00

YAŞ

Cevap		Sayı	Yüzde
30 ve daha genç	1	1041	36,6
31-50	2	1338	47,1
51-60	3	214	7,5
61'den yaşlı	4	109	3,8
Cevapsız	0	140	4,9
Toplam		2842	100,0

EĞİTİM

Cevap		Sayı	Yüzde
Okur-yazar	1	66	2,3
İlkokul	2	900	31,7
Ortaokul	3	391	13,8
Lise	4	740	26,0
Yüksekokul	5	627	22,1
Cevapsız	0	118	4,2
Toplam		2842	100,0

CİNSİYET

Cevap		Sayı	Yüzde
Erkek	1	2217	78,0
Kadın	2	538	18,9
	0	87	3,1
Toplam		2842	100,0

YERLEŞİM BİRİMİ

Cevap		Sayı	Yüzde
Karaman	1	524	18,4
Konya	2	2318	81,6
Toplam		2842	100,0

OY KULLANMA

Cevap		Sayı	Yüzde
Hayır	1	185	6,5
Bazen	2	451	15,9
Evet	3	2206	77,6
Toplam		2842	100,0

SİYASİ TERCİH BELİRTME

Cevap		Sayı	Yüzde
Hayır	1	72	2,5
Bazen	2	277	9,7
Evet	3	2493	87,7
Toplam		2842	100,0